

W DIALOGU Z OTOCZENIEM? SPOŁECZNE POSTRZEGANIE PRZESTRZENI PUBLICZNEJ I ARCHITEKTURY W POLSCE

NARODOWE
CENTRUM
KULTURY

Raport dostępny
na otwartej licencji
(Uznanie autorstwa
3.0 Polska, Creative
Commons)

RAPORT Z BADANIA
ILOŚCIOWEGO

W DIALOGU Z OTOCZENIEM? SPOŁECZNE POSTRZEGANIE PRZESTRZENI PUBLICZNEJ I ARCHITEKTURY W POLSCE

NARODOWE
CENTRUM
KULTURY

RAPORT Z BADANIA
ILOŚCIOWEGO

Raport dostępny
na otwartej licencji
(Uznanie autorstwa
3.0 Polska, Creative
Commons)

Warszawa, listopad 2018

AUTORZY:
ZUZANNA MACIEJCZAK-KWIATKOWSKA
DR MAŁGORZATA RETKO-BERNATOWICZ
DR HAB. RAFAŁ WIŚNIEWSKI, PROF. UKSW

ANALIZY STATYSTYCZNE:
MARLENA MODZELEWSKA

KONSULTACJA METODOLOGICZNA:
DR MARCIN ZARZECKI

REALIZACJA SONDAŻU: IPSOS

SKŁAD I OPRACOWANIE GRAFICZNE:
MARCIN GROHS

REDAKCJA JĘZYKOWA I KOREKTA:
IWONA HARDEJ

Raport jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Narodowego Centrum Kultury. Zezwala się na dowolne wykorzystanie treści – pod warunkiem zachowania niniejszej informacji licencyjnej i wskazania Narodowego Centrum Kultury jako właściciela praw do tekstu. Treść licencji jest dostępna na stronie <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/>. Narodowe Centrum Kultury jest instytucją państwową, działającą na rzecz rozwoju kultury w Polsce.

NARODOWE
CENTRUM
KULTURY

ul. Płocka 13
01-231 Warszawa

<http://nck.pl>

<http://www.nck.pl/badania/>

<https://www.facebook.com/nowoscibadawczenck/>

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	4
1. Kontekst badania	6
2. Główne wnioski	7
3. Metodologia	9
4. Wiedza i świadomość architektoniczna	10
5. Oceny obiektów architektonicznych i przestrzeni publicznej.	20
6. Oczekiwania wobec miejsca zamieszkania.	30
7. Opinie na temat procesów kształtowania przestrzeni	36
8. Przywiązanie do miejsca i stosunek do dziedzictwa	45
9. Edukacja architektoniczna	53
Zakończenie	58
Bibliografia	60
Spis tabel i wykresów	62
Kwestionariusz.	65

WPROWADZENIE

W debacie publicznej od kilku lat wybrzmiewa problem (nie)ładu przestrzennego w Polsce¹. Zwraca się uwagę na niedostatki uregulowań prawnych. Przyczyn upatruje się również w braku świadomości społecznej dotyczącej wpływu architektury i krajobrazu na jakość życia i identyfikację z miejscem. Zdaniem ekspertów dużą przeszkodą w tworzeniu i utrzymaniu ładu jest brak podejścia długofalowego w gospodarowaniu przestrzenią. Wyzwaniem jest niskie poczucie obywatelskiej odpowiedzialności za wygląd miast i wsi oraz za to, jaki dorobek architektoniczny zostawimy przyszłym pokoleniom². Problemy związane z chaosem przestrzennym w Polsce mają również swoje korzenie w preferencjach estetycznych i braku powszechnej edukacji architektonicznej. Układ i wygląd miast, miasteczek i wsi zależą w dużej mierze od indywidualnych decyzji dotyczących zabudowy jednorodzinnej lub obiektów usługowych³. Według opinii ekspertów, istotne dla poprawy polskiej architektury i krajobrazu jest kształtowanie poczucia wpływu mieszkańców na ich otoczenie oraz edukacja obywatelska w tym zakresie⁴.

Zainteresowanie tematyką architektury, krajobrazu i gospodarowania przestrzenią wydaje się wzrastać⁵. Wyraża się ono liczbą i jakością wydawanych reportaży, esejów i przekładów. Architektura jest tematem licznych inicjatyw kulturalnych i debat⁶. Do troski o sprawy lokalne oraz najbliższe otoczenie zachęcają przedstawiciele ruchów miejskich⁷. Głos środowisk zwracających uwagę na zjawisko braku ładu przestrzennego w wielu miejscach Polski stał się słyszalny⁸. Mimo to badacze społeczni stosunkowo rzadko podejmują problematykę społecznego postrzegania architektury w badaniach sondażowych. Jak pisali Bohdan Jałowiecki i Marek Szczepański, zainteresowanie socjologów sposobem percepcji i waloryzacji przestrzeni jest niedawne⁹. Ostatnie ogólnodostępne badania prezentujące opinie dorosłych

---

1 Zob. F. Springer, *Wanna z kolumnadą*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2013; *Hawaikum. W poszukiwaniu istoty piękna*, red. M. Koziń i in., Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2015; J. Kusiak, *Chaos Warszawa. Porządki przestrzenne polskiego kapitalizmu*, Fundacja Nowej Kultury Bęc Zmiana, Warszawa 2017; *Przestrzeń życia Polaków*, red. J. Sepioł, SARP 2015; D. Wantuch-Matla, *Przestrzeń publiczna 2.0. Miasto u progu XXI wieku*, Księży Młyn Dom Wydawniczy, Łódź 2016.

2 Zob. P. Andrzejewski i in., *Polska Polityka Architektoniczna. Polityka jakości krajobrazu, przestrzeni publicznej, architektury*, Narodowe Centrum Kultury, SARP, Warszawa 2018; *Przestrzeń życia Polaków*, red. J. Sepioł, SARP 2015.

3 Na układ i wygląd miast wpływ mają także historyczne uwarunkowania i między innymi tzw. typy genetyczne miejskiego układu przestrzennego. Pisał o nich dokonując przeglądu koncepcji z zakresu ekologii społecznej m.in. Paweł Rybicki w: tegoż, *Spółczesność miejska*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1972, s. 161–168.

4 P. Andrzejewski i in., *Polska Polityka Architektoniczna...*, dz. cyt.

5 D. Wantuch-Matla, *Przestrzeń publiczna 2.0...*, dz. cyt., s. 8.

6 Przykładem może być działalność instytucji kultury, takich jak niedawno powołane Narodowy Instytut Architektury i Urbanistyki czy Muzeum Architektury we Wrocławiu oraz organizacji pozarządowych, takich jak Centrum Architektury czy Fundacja Nowej Kultury Bęc Zmiana.

7 D. Wantuch-Matla, *Przestrzeń publiczna 2.0...*, dz. cyt., s. 54.

8 Należy odnotować, że w ostatniej publikacji dotyczącej chaosu przestrzennego w Warszawie autorstwa Joanny Kusiak autorka zwraca uwagę, że chaos stał się swego rodzaju słowem-kluczem, które utrudnia zrozumienie zjawisk i mechanizmów wpływających na przestrzeń miejską. Zob. J. Kusiak, *Chaos Warszawa. Porządki przestrzenne polskiego kapitalizmu*, Fundacja Nowej Kultury Bęc Zmiana, Warszawa 2017;

9 B. Jałowiecki i M. Szczepański, *Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2009.

Polaków na temat architektury¹⁰ przeprowadzone zostały w 2010 r.¹¹. Badanie Narodowego Centrum Kultury zrealizowane w listopadzie 2017 r., którego wyniki prezentujemy w tym raporcie, pozwoliło na uchwycenie zmian w postrzeganiu najbliższego otoczenia przez mieszkańców Polski. Objęło też zagadnienia nieobecne we wcześniejszych opracowaniach.

Problematyka jest istotna, a wiedza niepełna. Skłoniło nas to do postawienia pytania o zasięg społeczny zainteresowania architekturą i przestrzenią publiczną. Czy jest powszechne? Czy zmienia się? Co w architekturze jest dla Polaków ważne? Chcieliśmy się także dowiedzieć, czy utrzymuje się rozdźwięk pomiędzy krytycznymi ocenami środowisk opiniotwórczych a zadowoleniem z wyglądu otoczenia deklarowanym przez większość społeczeństwa¹².

Szczegółowe pytania badawcze, obejmujące dość rozległy obszar, dotyczyły następujących kwestii:

- rozumienia pojęcia „architektura”;
- deklarowanego zainteresowania architekturą i wartościami estetycznymi otoczenia;
- ocen wyglądu najbliższego otoczenia i zadowolenia z miejsca zamieszkania;
- głównych czynników branych pod uwagę przy hipotetycznym wyborze miejsca zamieszkania;
- stosunku Polaków do historycznych budynków i starej zabudowy;
- opinii na temat procesów kształtowania przestrzeni publicznej w Polsce;
- znaczenia przypisywanego edukacji architektonicznej.

---

¹⁰ Mowa tu o badaniach, w których problematyka architektury ujmowana jest w sposób szeroki. Jej częścią jest materialne dziedzictwo kulturowe i tego szczegółowego zagadnienia dotyczą także badania realizowane na reprezentatywnych próbach Polaków przez Narodowy Instytut Dziedzictwa (A. Chabiera i in., *Dziedzictwo kulturowe w badaniach. Polacy wobec dziedzictwa. Raport z badań społecznych*, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Instytut Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, Warszawa 2017). W 2014 roku CBOS opublikował raport dotyczący stosunku Polaków do architektów jako grupy zawodowej (CBOS, *Polacy o architektach*, 2014, https://www.cbos.pl/SPISKO M.POL /2014/K_161_14.PDF [dostęp: 03.07.2018]). Tuż przed publikacją niniejszego raportu ukazały się również wyniki badania opinii na temat reklamy w przestrzeni publicznej (Kantar Public, *Reklama w przestrzeni publicznej*, 2018, <http://www.tnsglobal.pl/coslychac/2018/10/30/reklama-w-przestrzeni-publicznej/> [dostęp: 20.11.2018]).

¹¹ CBOS, *Polacy o architekturze*, 2010, https://www.cbos.pl/SPISKO M.POL /2010/K_134_10.PDF [dostęp: 3.07.2018].

¹² Tamże.

1. KONTEKST BADANIA

Związki kultury i dziedzictwa kulturowego z jakością przestrzeni można rozpatrywać na kilku poziomach. Narodowe Centrum Kultury, dostrzegając znaczenie instytucji kultury w rozbudzaniu i zaspokajaniu potrzeb estetycznych, a także ich rolę w dbałości o dziedzictwo kulturowe, jego udostępnianie i upowszechnienie wiedzy o nim, od kilku lat angażuje się w działania zachęcające do refleksji nad architekturą i przestrzenią publiczną. NCK z powodzeniem realizuje program dla dzieci z zakresu edukacji architektonicznej „Archi-przygody”¹³. Jest także współwydawcą książki *Wspólne nie znaczy niczyje, czyli o podwórkach i ulicach coś dla dziecka i rodzica*, w której autorzy przekonują, jak ważna jest partycypacja społeczna w projektowaniu i dbaniu o przestrzeń¹⁴. NCK współtworzyło najnowszą *Polską Politykę Architektoniczną*, w której wybitni architekci postulują działania, jakie należy podjąć w celu poprawy krajobrazu, przestrzeni publicznej i architektury w Polsce¹⁵. W 2015 r. NCK jedno ze swoich cyklicznych wydarzeń skierowanych do animatorów kultury – „Ogólnopolską Giełdę Projektów” – poświęciło prezentacji działań animacyjnych, które za pomocą różnych narzędzi zmieniały i tworzyły nowe przestrzenie publiczne w wielu miejscach Polski. Ponadto NCK jest wydawcą książki *Komunikacja marketingowa w architekturze*¹⁶, a także kwartalnika naukowego „Kultura Współczesna”, w którym wielokrotnie podejmowano zagadnienia architektoniczne z perspektywy kulturoznawczej¹⁷.

Zrealizowane z końcem 2017 r. badanie, którego wyniki prezentujemy w raporcie, jest konsekwencją dotychczasowych działań NCK w obszarze edukacji architektonicznej oraz postrzegania architektury jako istotnej części kultury. Wyniki zaprojektowanego przez NCK badania sondażowego, przeprowadzonego na ogólnopolskiej, reprezentatywnej próbie, mogą wzbogacić publiczną debatę nad stanem otoczenia i przyczynić się do rozwoju edukacji architektonicznej w Polsce.

---

13 Zob. <https://nck.pl/projekty-kulturalne/projekty/archi-przygody> [dostęp: 03.07.2018].

14 A. Szygula, J. Głaz, *Stowarzyszenie Forum Rewitalizacji*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2016.

15 P. Andrzejewski i in., *Polska Polityka Architektoniczna...*, dz. cyt. Narodowe Centrum Kultury, SARP, Warszawa 2018.

16 R. Janowicz, *Komunikacja marketingowa w architekturze*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2012.

17 Między innymi w numerze 4 (92) / 2016 „Kultura mieszkania”.

2. GŁÓWNE WNIOSKI

Architektura jest częścią kultury, z którą nie sposób unikać kontaktu. Można nie uczestniczyć w kulturze rozumianej w sposób wąski, czyli nie chodzić do filharmonii, teatru czy kina, ale od architektury nie można się całkiem zdystansować¹⁸. Od kilku lat w Polsce intensywnie rozwija się refleksja nad tą sferą kultury i podejmowane są próby upowszechniania o niej wiedzy. Odrębną sprawą jest natomiast wrażliwość na kształt otoczenia i wiedza architektoniczna społeczeństwa polskiego, kiedy weźmiemy je pod „socjologiczną” lupę jako całość. Poniżej prezentujemy główne wnioski z badania, które są wstępną diagnozą społecznego postrzegania architektury i przestrzeni publicznej w Polsce.

- Jeśli przyjąć, że znajomość nazwisk architektów może być wskaźnikiem rozeznania w dziedzinie architektury, Polacy słabo wypadają na tym polu.
- Obiekty ważne dla historii architektury Polski spontanicznie wymieniane przez badanych to głównie uznane zabytki często odwiedzane przez turystów. Najczęściej wymieniano Wawel i Pałac Kultury i Nauki.
- Na podstawie wyników badań można zaryzykować stwierdzenie, że istotnymi źródłami wiedzy o architekturze i ważnych obiektach architektonicznych są dom rodzinny oraz doświadczenia turystyczne.
- Znaczna część badanych nie ma ugruntowanych opinii na tematy podejmowane w sondażu. Wskazują na to niespójność odpowiedzi udzielanych przez badanych oraz znaczne odsetki odpowiedzi neutralnych lub „trudno powiedzieć” (szczególnie wśród badanych z najmłodszej grupy wiekowej, czyli 15–19 lat).
- W badaniu odnotowano wyraźny spadek zainteresowania wyglądem otoczenia w stosunku do ubiegłych lat.
- Najmniejszy poziom zainteresowania wyglądem otoczenia deklarują najmłodszy uczestnicy badania (15–19 lat). Oni też najczęściej nie potrafili wskazać, czemu miałyby służyć edukacja architektoniczna.
- Nie zaobserwowano znaczących różnic w sposobie postrzegania architektury i przestrzeni między mieszkańcami miast, a mieszkańcami wsi, co sugeruje, że to zróżnicowanie ma coraz mniejsze społeczne znaczenie. Może to być również konsekwencja takich zjawisk jak suburbanizacja oraz modernizacja wsi.
- Większość Polaków, wbrew opiniom ekspertów na temat wyglądu i sposobu zagospodarowania polskiego krajobrazu, uważa swoje otoczenie za ładne.
- Najczęściej wskazywanymi przez Polaków kryteriami oceny architektury są funkcjonalność i stan obiektu (to, czy jest dobrze utrzymany). Zwraca uwagę fakt, że stosunkowo rzadko wskazywanym kryterium jest to, czy budynek nie zagraża środowisku naturalnemu.

---

¹⁸ Zwracają na to uwagę architektki Piotr Lewicki i Kazimierz Łatak w rozmowie, którą przeprowadziła Ewa Mańkowska-Grin na potrzeby książki: *teżże, Architektura jest najważniejsza. Rozmowy*, Wydawnictwo EMG, Kraków 2015. Zob. s. 34.

- Wygląd instytucji kultury jest oceniany wyraźnie gorzej niż sklepów i placówek edukacyjnych. Być może świadczy to o większych oczekiwaniach wobec wyglądu tych placówek lub ich faktycznym zaniedbaniu i niedostosowaniu do pełnionych funkcji.
- Przy wyborze miejsca zamieszkania najważniejszymi kryteriami, podobnie jak w badaniach sprzed lat, są: bezpieczna okolica, czyste chodniki i ulice, niski koszt utrzymania, dużo zieleni i wolnej przestrzeni w otoczeniu miejsca zamieszkania oraz dobra komunikacja. Rzadziej jako „bardzo ważne” wskazywane są kryteria estetyczne oraz te związane z dostępnością przestrzeni publicznych (np. parków, placów zabaw) czy obiektów użyteczności publicznej (np. szkół).
- Polacy doceniają zabytkową architekturę oraz wartość historyczną budynków mieszkalnych, ale jednocześnie w większości przedkładają wygodę mieszkańców nad dbałość o zabytki.
- Częściej niż w badaniach z lat ubiegłych respondenci zgadzają się, że gospodarowanie przestrzenią powinno podlegać regulacjom, a nie pozostawać jedynie w sferze indywidualnych wyborów.
- Największa grupa mieszkańców Polski odpowiedzialność za obecny kształt najbliższego otoczenia przypisuje władzom lokalnym. Władza samorządowa jest również tym „społecznym aktorem”, którego najchętniej wskazują jako postulowanego decydenta w sprawach dotyczących ważnych budynków historycznych. Rzadko dostrzegany jest wpływ ludzi budujących swoje domy oraz lokalnych społeczności na wygląd polskich miast, co wskazuje na niewielkie poczucie sprawstwa w zakresie ich estetyki i zagospodarowania.
- Połowa Polaków deklaruje, że chce angażować się w sprawy związane z dzielnicą/miejscowością, w której mieszkają. Możliwość uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i współdecydowania o bieżących przedsięwzięciach stosunkowo rzadko jest głównym kryterium wyboru miejsca zamieszkania (czyli wskazywanym jako „bardzo ważne”), ale jego znaczenie wyraźnie wzrosło w porównaniu z wynikami badań z lat ubiegłych. Znacząca większość badanych popiera również włączanie użytkowników w projektowanie przestrzeni publicznych.
- W odpowiedziach na pytanie o to, kto powinien decydować o ochronie historycznie ważnych budynków, uwidacznia się społeczne uznanie dla eksperckiej roli architektów, urbanistów i historyków sztuki. Dbłość o historycznie ważne budynki to, według największego odsetka badanych, zadanie władz lokalnych, wspomnianych wyżej specjalistów i instytucji rządowych.
- Architektura częściej postrzegana jest przez pryzmat techniki, inżynierii (kojarzona jest najczęściej z budownictwem), niż kultury i sztuki oraz procesów kształtowania przestrzeni.

3. METODOLOGIA

Badanie sondażowe na zlecenie Narodowego Centrum Kultury przeprowadziła firma Ipsos w dniach 16.11.2017 – 20.11.2017 w ramach cyklicznego badania typu Omnibus realizowanego techniką CAPI (*Computer Assisted Personal Interview*)¹⁹. Zostało ono przeprowadzone na reprezentatywnej próbie ludności Polski powyżej piętnastego roku życia liczącej 1003 osoby. Badanie przeprowadzono w ponad stu miejscowościach kraju wylosowanych z prawdopodobieństwem proporcjonalnym do liczby mieszkańców. W każdej z nich ankieterzy dobierali rozmówców według szczegółowej instrukcji zapewniającej ogólnopolską reprezentatywność próby ze względu na płeć, wiek i alokację terytorialną²⁰. Po zrealizowaniu sondażu 11% próby objęto kontrolą terenową, telefoniczną lub osobistą, a 100% wywiadów kontrolą nieterenową (analiza zrealizowanych wywiadów).

Narzędzie badawcze (kwestionariusz ankiety²¹) zostało przygotowane przez Dział Badań i Analiz NCK w konsultacji z Aleksandrą Chrzanowską i Dariuszem Śmiechowskim (współtwórcami prowadzonego przez NCK programu „Archi-przygody”) oraz ekspertem w dziedzinie metod badań społecznych dr. Marcinem Zarzeckim. Uwagi do kwestionariusza (częściowo uwzględnione) zgłaszali także badacze z firmy Ipsos. Powtórzenie w sondażu wybranych pytań zadawanych w ubiegłych latach przez instytucje (Narodowy Instytut Dziedzictwa) i firmy badawcze – Centrum Badania Opinii Społecznej oraz TNS Polska (obecnie Kantar Public) – pozwoliło nie tylko na uchwycenie obecnego stanu świadomości architektonicznej Polaków, ale również na opisanie go na tle wyników podobnych badań sprzed lat²².

---

19 Przeprowadzono wywiady bezpośrednie z wykorzystaniem laptopów wyposażonych w specjalistyczne oprogramowanie.

20 Próba jest losowo-kwotowa. W próbie kontrolowane są wiek, płeć, województwo i wielkość miejscowości. Losowanych jest 185 gmin w 200 wiązkach po 5 wywiadów do zrealizowania w każdej wiązce, w wielkich miastach może być wylosowanych kilka wiązek, np. w Warszawie – 8, a w Poznaniu – 3. W każdej wiązce losowane są punkty startowe (adresy), od których rozpoczyna się realizacja; losowanie jest proporcjonalne do reprezentacji liczbowej ludności w gminach i województwach, ze względu na strukturę wielkościową miejscowości (wsie i 6 kategorii wielkościowych miast). W każdej wiązce przydzielone są kwoty ze względu na wiek i płeć respondentów, aby w sumie stanowiły reprezentatywną strukturę demograficzną. Ankieterzy przeprowadzają wywiady z wiązki na wskazanej ulicy lub we wskazanej wsi. Jeżeli nie jest możliwe przeprowadzenie wywiadów we wskazanym punkcie startowym, wywiady powinny być przeprowadzane w najbliższej możliwej lokalizacji od punktu startowego. Próba po zrealizowaniu jest ważona ze względu na skrzyżowania płci, wieku, wykształcenia i typu miejscowości (miasto – wieś), aby zapewnić pełną reprezentatywność zrealizowanej próby badawczej.

21 Zob. kwestionariusz na końcu raportu.

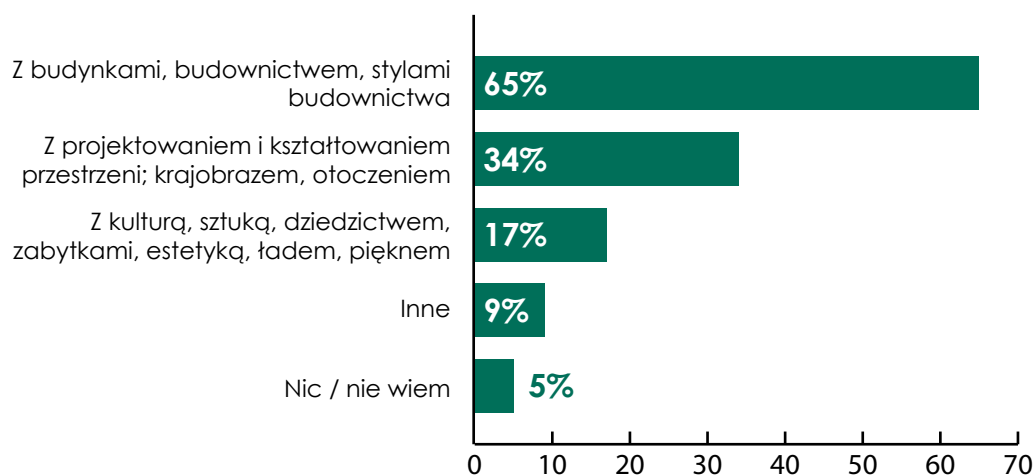
22 Badania CBOS prowadzone są na próbie Polaków powyżej 18 roku życia, podczas gdy badanie NCK/Ipsos i badania TNS Polska na próbie Polaków powyżej 15 roku życia. Inny jest też sposób doboru próby, choć za każdym razem są to próby reprezentatywne. Te różnice metodologiczne mogły mieć pewien wpływ na różnice w wynikach, dlatego w raporcie zwracamy uwagę tylko na wyraźne zmiany trendów.

4. WIEDZA I ŚWIADOMOŚĆ ARCHITEKTONICZNA

Przystępując do badania społecznego postrzegania krajobrazu, przestrzeni publicznej i architektury, w pierwszej kolejności chcieliśmy sprawdzić, z czym badanym kojarzy się to ostatnie pojęcie. Wszystkie spontanicznie udzielone odpowiedzi podzieliiliśmy na pięć kategorii.

Wyniki wskazują, że badani najczęściej kojarzą architekturę z budynkami, budownictwem, konstrukcją budynków i stylami budownictwa (65% badanych). 34% badanych rozumie to, czym jest architektura, szerzej – utożsamiają ją z projektowaniem i kształtowaniem przestrzeni, z krajobrazem i otoczeniem. 17% badanych udzieliło odpowiedzi wskazujących na to, że postrzegają architekturę jako część kultury i sztuki, kojarzą z dziedzictwem, zabytkami, pięknem i ładem. 9% badanych udzieliło innych odpowiedzi, w tym takich jak: studia, dziedzina nauki. 5% badanych nie potrafiło udzielić odpowiedzi.

Wykres 1. Z czym kojarzy się Panu/Pani słowo architektura?

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

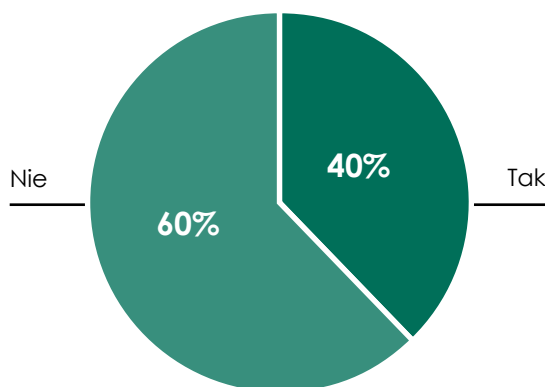
Pytanie otwarte. Odsetki nie sumują się do 100%, ponieważ respondenci mogli podać więcej niż jedną odpowiedź.

Pogłębiona analiza powyższych danych sugeruje, że poziom wykształcenia respondentów różnicuje sposób, w jaki postrzegają to, czym jest architektura. Osoby z wyższym wykształceniem częściej niż inne odpowiadały, że architekturę rozumieją szeroko: kojarzą z projektowaniem i kształtowaniem przestrzeni; krajobrazem i otoczeniem. Takiej odpowiedzi udzieliło 42% z nich przy 33% badanych z wykształceniem średnim, 29% z zawodowym i 30% z podstawowym. Badani z wykształceniem wyższym (21%) i średnim (19%) częściej niż pozostali utożsamiają też architekturę z kulturą i sztuką²³. Osoby z ukończonymi studiami rzadziej niż pozostałe grupy łączą architekturę z budownictwem i budynkami (58% badanych z wyższym wykształceniem przy 67% ze średnim, 66% z zawodowym i 68% z podstawowym). Jednakże we wszystkich grupach była to odpowiedź najczęściej wskazywana. Co ciekawe, nie widać znaczących różnic w sposobie rozumienia, czym jest architektura, w podgrupach badanych wyróżnionych ze względu na wielkość miejscowości zamieszkania.

²³ Kolejno 13 i 12% w przypadku osób z wykształceniem zawodowym i podstawowym.

Próbując wstępnie zdiagnozować zainteresowanie Polaków architekturą, zapytaliśmy badanych o to, czy słyszeli o obiektach architektonicznych bądź miejscach w przestrzeni publicznej, które w sposób istotny wpłynęły na historię architektury Polski. 60% ogółu badanych zadeklarowało, że nie zna takich obiektów i miejsc. Odpowiedzi przeczącej wyraźnie częściej udzielały osoby z wykształceniem podstawowym (66%), zawodowym (68%) i średnim (59%) niż osoby z wykształceniem wyższym (46%).

Wykres 2. Czy słyszał(a) Pan/Pani o obiektach architektonicznych / miejscach w przestrzeni publicznej, które w sposób istotny wpłynęły na historię architektury Polski?

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

Osoby, które deklarowały znajomość obiektów i miejsc znaczących dla historii architektury Polski, poprosiliśmy o to, aby je wymieniły. Odpowiedzi na pytanie otwarte były liczne i zróżnicowane. Badani najczęściej wymieniali Wawel (30%), Pałac Kultury i Nauki (22%) oraz Zamek Królewski w Warszawie (11%). Pozostałe odpowiedzi odnoszące się do konkretnych obiektów architektonicznych lub układów urbanistycznych (takich jak Stare Miasto w Krakowie) nie przekraczały 10%.

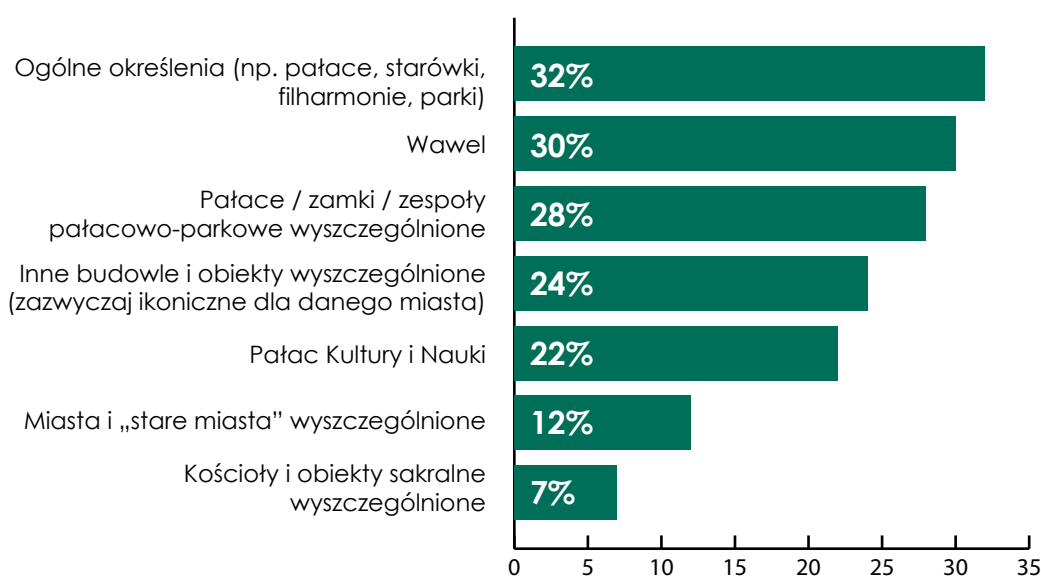
Wszystkie udzielone odpowiedzi można podzielić na kilka grup:

- 32% badanych udzieliło bardzo ogólnych, nieodnoszących się do konkretnych obiektów odpowiedzi, takich jak: parki, filharmonie, pałace, dworki.
- Kolejną grupą odpowiedzi są wyszczególnione zamki, pałace i zespoły pałacowo-parkowe (wymieniane przez 28% badanych). Najczęściej przywoływano Zamek Królewski w Warszawie (12%), Łazienki Królewskie w Warszawie (7%), pałac w Wilanowie (6%) i zamek w Malborku (4%).
- Jako oddzielną odpowiedź wyszczególniliśmy „Wawel” - podało ją aż 30% badanych²⁴.
- Kolejna kategoria podawanych odpowiedzi zawiera wyszczególnione obiekty architektoniczne niepasujące do żadnej z pozostałych grup. Zazwyczaj są to budynki ikoniczne dla miast, w których się znajdują (wymieniło je 24% badanych). Obiekt wymieniany najczęściej to Sukiennice (3%). Co ciekawe, wspomniane były także budynki współczesne, takie jak Filharmonia w Szczecinie czy Stadion Narodowy w Warszawie.

²⁴ Wawel to wzgórze, na którym mieści się Zamek Królewski oraz bazylika archikatedralna, wobec tego nie włączyliśmy go ani do grupy odpowiedzi „Zamki, pałace, zespoły pałacowo-parkowe wyszczególnione”, ani „Kościoły i obiekty sakralne wyszczególnione”.

- Następną odpowiedź wyszczególniona przez nas oddzielnie ze względu na liczbę przywołań i jego osobność w krajobrazie architektonicznym Polski, to Pałac Kultury i Nauki. Był wymieniany przez 22% badanych.
- Kolejną grupą odpowiedzi są wyszczególnione układy urbanistyczne: całe miasta lub historyczne centra miast (13%). Najczęściej wymieniano Kraków i Stare Miasto w Krakowie (łącznie 5% badanych podało tę odpowiedź) oraz Warszawę i warszawską Starówkę (łącznie 4%).
- Ostatnią grupą są wyszczególnione kościoły i obiekty sakralne wymienione przez 7% badanych. Zazwyczaj przywoływano Jasną Górę (3%) i Kościół Mariacki (5%).

Wykres 3. O jakich obiektach architektonicznych / miejscach w przestrzeni publicznej, które w sposób istotny wpłynęły na historię architektury Polski, Pan/Pani słyszał(a)? Odpowiedzi badanych, którzy zadeklarowali, że słyszeli o takich obiektach

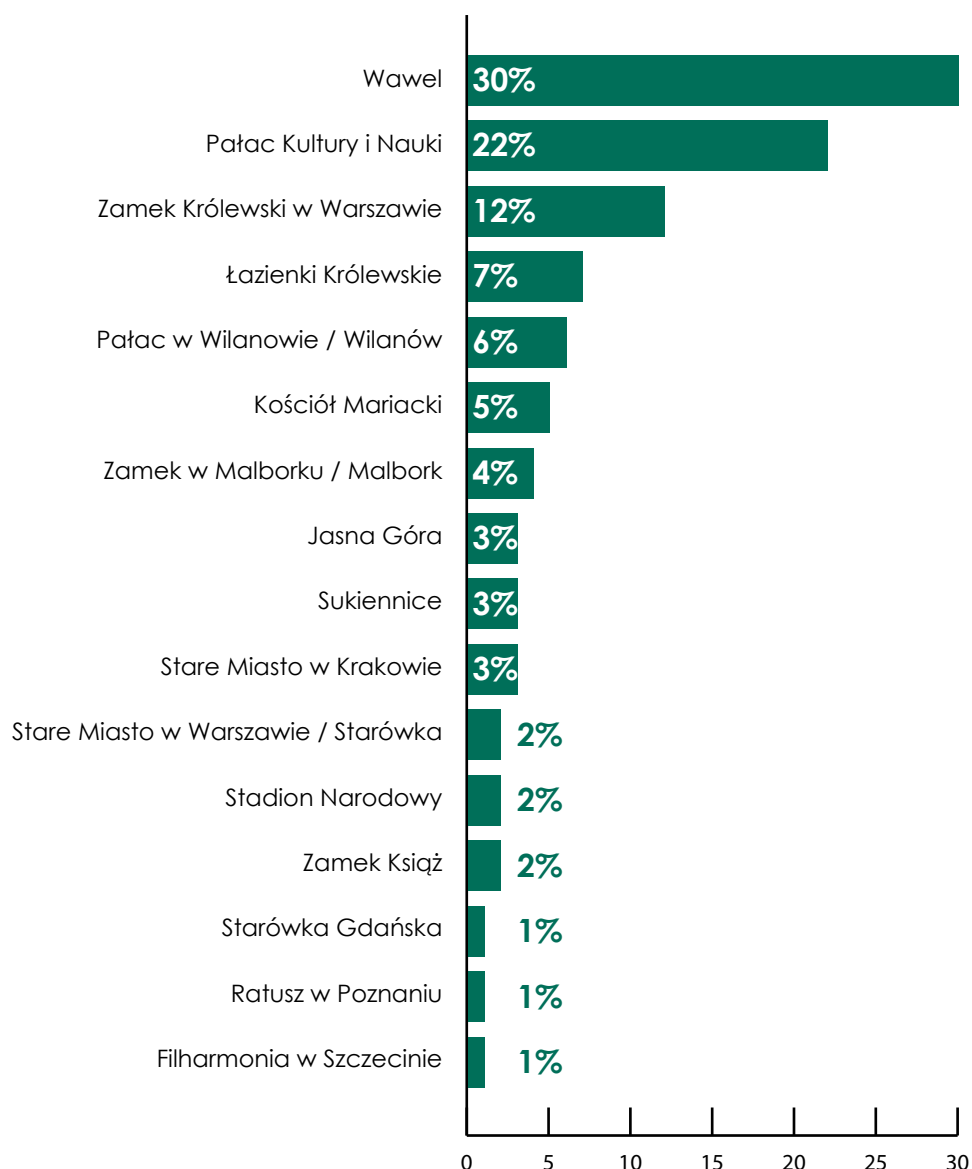

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=403).

Odsetki nie sumują się do 100%, ponieważ respondenci mogli wskazać dowolną liczbę obiektów.

Odpowiedzi respondentów były bardzo zróżnicowane. Poniżej prezentujemy konkretne obiekty architektoniczne, których nazwy własne były wymienione przez ponad 1% badanych.

Wykres 4. Wyszczególnione z nazwy obiekty architektoniczne wymieniane przez $\geq 1\%$ spośród tych badanych, którzy zadeklarowali, że słyszeli o obiektach architektonicznych / miejscach w przestrzeni publicznej, które w sposób istotny wpłynęły na historię architektury Polski

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=403).

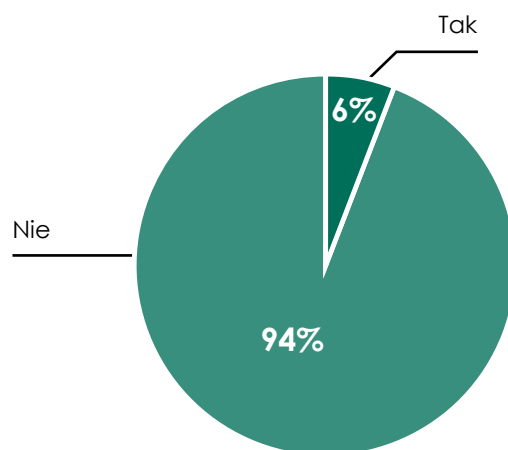
Dane opisane powyżej pozwalają na sformułowanie następujących wniosków dotyczących tego, jakie obiekty architektoniczne są postrzegane jako ważne dla historii architektury Polski:

- Badani, wymieniając konkretne obiekty, w większości przywoływali budynki lub układy urbanistyczne będące częścią dziedzictwa kulturowego, które jako nieliczne reprezentują obiekty z podstawowego repozytorium wykorzystywanego w edukacji historycznej i stanowią atrakcję turystyczną na skalę masową.
- Zebrane dane wskazują, że modernistyczne obiekty architektoniczne sporadycznie są postrzegane jako ważne dla historii architektury Polski²⁵.

²⁵ W odpowiedziach badanych pojawił się katowicki Spodek (0,7%).

Za kolejny wskaźnik rozeznania Polaków w dziedzinie architektury przy jęliśmy w badaniu znajomość nazwisk architektów. Tylko 6% respondentów udzieliło odpowiedzi twierdzącej na pytanie, czy pamiętają nazwisko jakiegoś znanego architekta.

Wykres 5. Czy pamięta Pan/Pani nazwisko jakiegoś znanego architekta?

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

Znacząco częściej odpowiedzi twierdzącej udzielały osoby z wyższym wykształceniem (15% spośród nich). Wśród osób z wykształceniem średnim twierdząco odpowiedziało 6%, zawodowym – 2%, a podstawowym – 3%. Ten wynik sugeruje, że wiedzy w tej dziedzinie nie zdobywa się raczej w ramach edukacji szkolnej. Prawdopodobnie nabywa się ją w trakcie studiów lub stanowi ona element wyniesionego z domu rodzinnego kapitału kulturowego²⁶. Potwierdza to dokładniejsza analiza. Największe różnice w odpowiedziach widać w podgrupach wydzielonych ze względu na poziom wykształcenia rodziców: nazwisko architekta potrafiło podać 23% badanych, których ojciec miał wykształcenie wyższe i 21%, kiedy zwrócimy uwagę na wykształcenie matki, przy 3 do 6% w przypadku pozostałych grup.

Osoby, które deklarowały znajomość nazwisk architektów, prosiłmy o to, aby je wymieniły. Należy tutaj zaznaczyć, że w tym wypadku do zebranych danych trzeba podchodzić z dużą ostrożnością ze względu na to, że odpowiedzi udzielały tylko 63 osoby (6% badanych). Najczęściej (13 razy) wymienianym architektem był Antonio Gaudi, architekt słynnych budynków w Barcelonie, takich jak Sagrada Familia. Poza tym kilka razy (7) podano też nazwisko Wojciecha Zabłockiego, polskiego architekta, ale też szermierza (olimpijczyka). Co ciekawe, 5 razy wymieniono Canaletta – malarza, a nie architekta, tyle że w Polsce znanego ze swoich obrazów, na których przedstawiał architekturę Warszawy. Były one pomocne podczas odbudowy miasta po II wojnie światowej. Wśród pozostałych nazwisk podawanych przez pojedyncze osoby znaleźli się projektanci ważni dla historii sztuki i architektury, tacy jak Leonardo da Vinci, Michał Anioł, Donato Bramante, Giovanni Lorenzo Bernini czy Christopher Wren. Kolejną grupę

²⁶ Więcej o koncepcji kapitału kulturowego zob.: P. Bourdieu, *Dystynkcja. Społeczna krytyka władzy sądzienia*, tłum. P. Biłtos, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2005; P. Bourdieu, J. C. Passeron, *Reprodukcja. Elementy teorii systemu nauczania*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006; T. Zarycki, *Kapitał kulturowy – założenia i perspektywy zastosowań teorii Pierre'a Bourdieu*, „Psychologia Społeczna” 2009, tom 4, 1–2 (10), s. 12–25.

wymienianych nazwisk stanowią gwiazdy architektury współczesnej, czyli Daniel Libeskind i Zaha Hadid. Wśród podawanych nazwisk znalazł się także czołowy przedstawiciel modernizmu w architekturze Le Corbusier. W odpowiedziach badanych pojawiali się także konstruktorzy: Gustave Eiffel i Rudolf Modrzejewski. Pośród wymienianych nazwisk znalazło się kilku polskich architektów, głównie współczesnych i pracujących w XX wieku: Zbigniew Abrahamowicz, Władysław Czarnecki, Wiktor Zin, Kazimierz Wejchert, Bolesław Stelmach, Aleksander Bojemski, Chwalibóg²⁷, Piotr Fiuk, Bohdan Paczowski. Padło też nazwisko Jana Basty – twórcy drewnianego mostu na Dnieprze wybudowanego w trakcie wojny moskiewsko-litewskiej w XVI w. Co ciekawe, badani podali także nazwiska osób znanych z telewizyjnych programów o urządzeniu domów i wnętrz: Doroty Szelażgowskiej i Martynty Kupczyk. Obok Zahy Hadid są to jedyne kobiety, które pojawiły się w odpowiedziach²⁸.

Oprócz rozeznania badanych w dziedzinie architektury, interesowały nas też ich opinie na temat jej oddziaływania. W latach 2003 i 2010 Centrum Badania Opinii Społecznej w sondażu na reprezentatywnej próbie dorosłych mieszkańców Polski zadało szereg pytań mających sprawdzić, czy badani są przekonani o wpływie architektury na życie społeczne i samopoczucie ludzi²⁹. Przedstawiono im listę stwierdzeń, z którymi mogli się zgodzić lub nie. W 2017 r. powtórzyliśmy pytanie z nieco rozszerzonym zestawem stwierdzeń.

Biorąc pod uwagę wszystkie pytania zadane w tym bloku, można stwierdzić, że zdecydowana większość Polaków (według deklaracji) dostrzega oddziaływanie architektury i otoczenia na ludzi: ich samopoczucie (85%) i efektywność pracy (84%). Warto jednak zwrócić uwagę, że badani chętniej zgadzali się ze stwierdzeniami ogólnymi, takimi jak „jest dla mnie ważne, wśród jakich budynków albo w jakim otoczeniu mieszkam” (82%) niż ze stwierdzeniami, w których podaliśmy konkretne przykłady oddziaływania architektury: odsetek badanych, którzy zgadzają się, że architektura ma wpływ na to, jak wypełniane są kluczowe funkcje szkoły i szpitala, to odpowiednio 77 i 76%.

Co zwraca uwagę przy porównaniu wyników z badaniami z lat ubiegłych, to znaczący wzrost odsetka tych, którzy nie są przekonani o istnieniu oddziaływania architektury na życie codzienne. Nie ma silnego związku między wielkością miejscowości zamieszkania a częstością udzielania odpowiedzi negatywnych. Wyróżniają się jednak badani ze wsi i mniejszych miast (do 50 tys. mieszkańców). W tych grupach na pytanie, czy zgadzają się ze stwierdzeniami mówiącymi o istotnym znaczeniu architektury i wyglądu otoczenia dla życia codziennego, częściej niż w innych udzielano odpowiedzi „raczej nie” i „zdecydowanie nie”.

---

27 Bez podania imienia, mogło więc najprawdopodobniej chodzić o Krzysztofa, Zbigniewa lub Andrzeja.

28 O ważnych polskich architektach zob. np.: M. Leśniakowska i in., *Architektki*, Wydawnictwo EMG, Kraków 2016.

29 CBOS, *Polacy o architekturze*, 2010, s. 3.

Tabela 1. Proszę powiedzieć, czy zgadza się Pan/Pani, czy też nie zgadza z następującymi stwierdzeniami (opiniami)

	2017	2010	2003
Ładna zabudowa i otoczenie sprawiają, że ludzie lepiej się czują			
Tak*	85%	98%	98%
Nie *	11%	1%	1%
Trudno powiedzieć	4%	1%	1%
Lepiej się pracuje, jeśli miejsce pracy ładnie wygląda			
Tak	84%	98%	97%
Nie	12%	0%	1%
Trudno powiedzieć	4%	2%	2%
Jest dla mnie ważne, wśród jakich budynków albo w jakim otoczeniu mieszkam			
Tak	82%	94%	94%
Nie	14%	5%	5%
Trudno powiedzieć	4%	1%	1%
To, czy budynki szkolne są przykładem dobrej architektury, ma znaczenie dla edukacji dzieci i młodzieży**			
Tak	77%	–	–
Nie	17%	–	–
Trudno powiedzieć	6%	–	–
To, jak wygląda szpital, może mieć wpływ na to, jak szybko chorzy wracają do zdrowia**			
Tak	76%	–	–
Nie	18%	–	–
Trudno powiedzieć	7%	–	–
Sposób zaplanowania i urządzenia przestrzeni publicznej wpływa na jakość życia społeczności lokalnej***			
Tak	83%	–	–
Nie	13%	–	–
Trudno powiedzieć	4%	–	–
Zieleń miejska jest koniecznym elementem przestrzeni publicznej***			
Tak	86%	–	–
Nie	11%	–	–
Trudno powiedzieć	3%	–	–

* Łącznie odpowiedzi „Raczej tak” i „Zdecydowanie tak” oraz „Raczej nie” i „Zdecydowanie nie”.

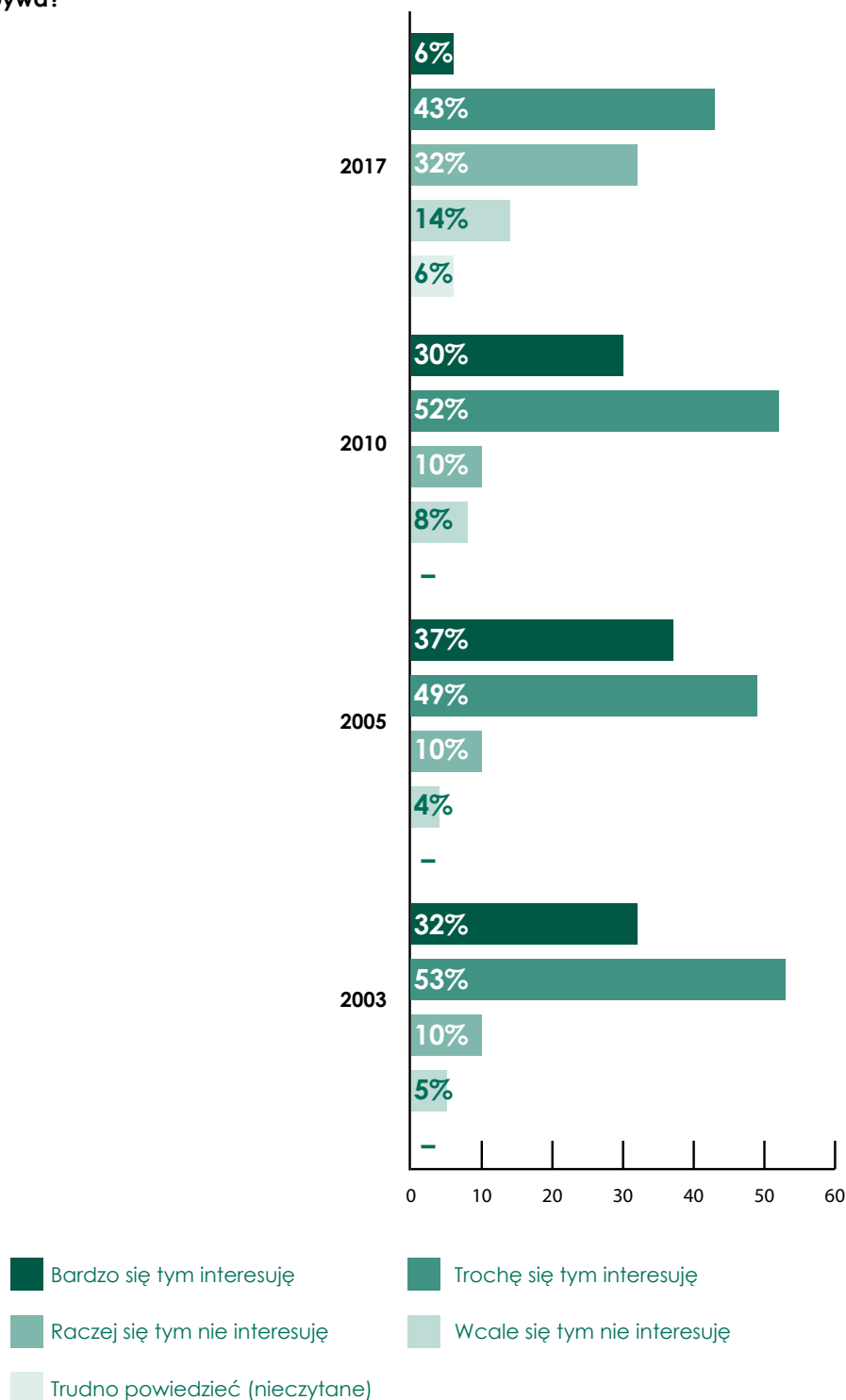
** CBOS również pytał o architekturę szpitali i szkół, ale w badaniu NCK/Ipsos 2017 stwierdzenia zostały znacznie zmodyfikowane, dlatego nie porównujemy odpowiedzi.

*** Stwierdzenia dodane w badaniu NCK/Ipsos.

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003); CBOS 2010 (N=977); CBOS 2003 (N=1260).

Oprócz wstępnego rozeznania się w tym, jaka jest wiedza Polaków na temat architektury i opinie na temat jej oddziaływania, chcieliśmy też dowiedzieć się, jakie jest ich deklarowane zainteresowanie tą kwestią. Porównanie uzyskanych wyników z wynikami badań sprzed lat przynosi jednoznaczne wnioski. Deklarowane zainteresowanie tym, jak wyglądają budynki i infrastruktura w miejscach, w których przebywają respondenci, wyraźnie spadło.

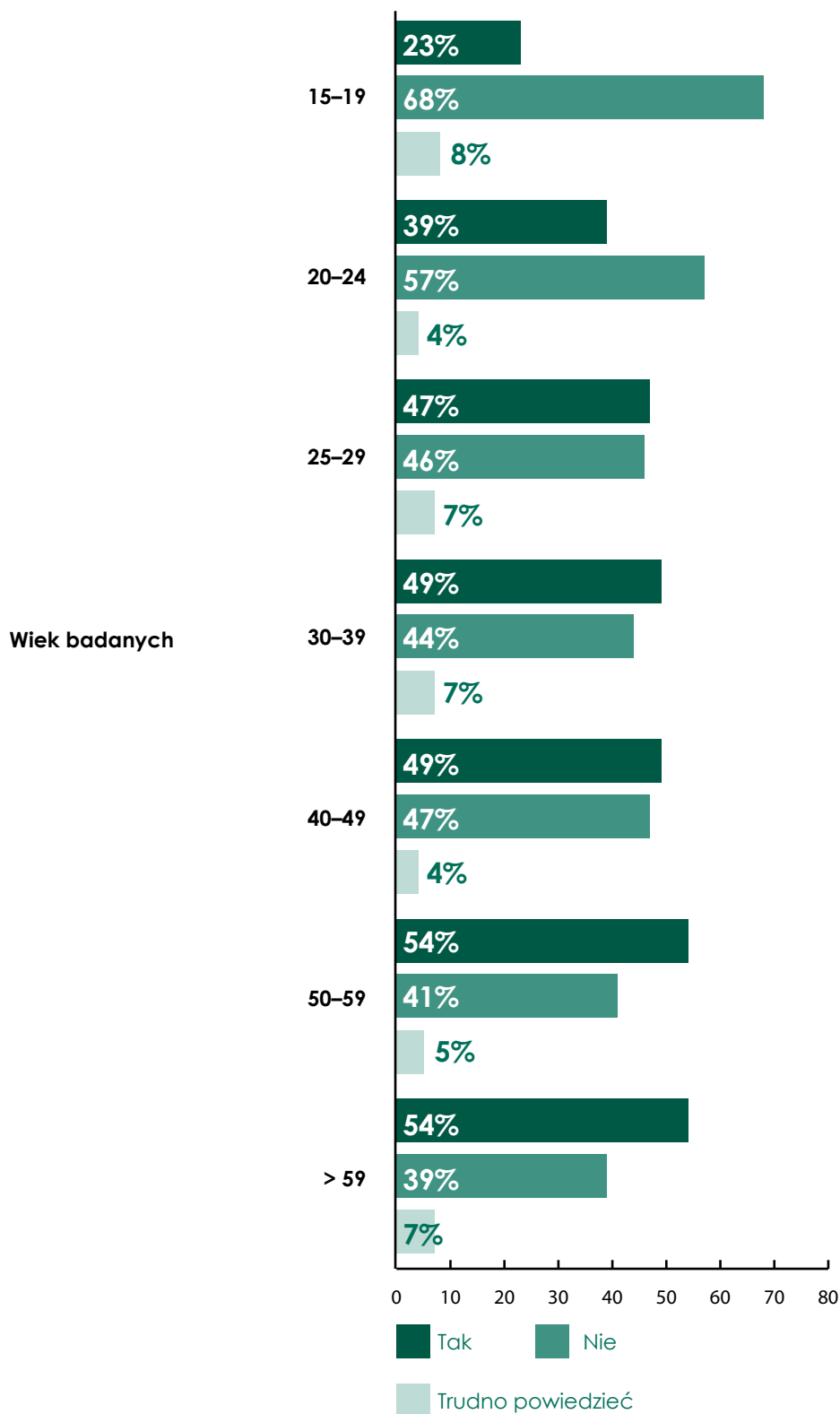
Wykres 6. Czy interesuje się Pan/Pani tym – czy zwraca Pan/Pani uwagę na to – jak wyglądają budynki, drogi, ulice, place i jak zabudowane i urządzone są różne miejsca w miejscowości, gdzie Pan/Pani mieszka albo bywa?

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003); CBOS 2010 (N=977); CBOS 2005 (N=1073); CBOS 2003 (N=1260).

Co znamienne, najrzadziej owo zainteresowanie deklarują najmłodszy badani, co widać na poniższym wykresie.

Wykres 7. Czy interesuje się Pan/Pani tym – czy zwraca Pan/Pani uwagę na to – jak wyglądają budynki, drogi, ulice, place i jak zabudowane i urządzone są różne miejsca w miejscowości, gdzie Pan/Pani mieszka albo bywa? Rozkład odpowiedzi ze względu na wiek

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

Podsumowując rozdział dotyczący wiedzy o architekturze i zainteresowania tą tematyką, warto zacząć od obserwacji, że większość Polaków dosyć wąsko rozumie to pojęcie. Architektura kojarzona jest zazwyczaj z budownictwem, rzadziej z kształtowaniem otoczenia i krajobrazu na potrzeby ludzi, a jeszcze rzadziej z kulturą, sztuką i pięknem. Znajomość nazwiska jakiegoś architekta deklaruje tylko 6% badanych, co sugeruje, że pogłębione zainteresowanie tą dziedziną kultury jest rzadkie. Może to być konsekwencją niedostatków i ograniczonego zasięgu edukacji architektonicznej i plastycznej w Polsce. Potrzebę podjęcia działań w tym zakresie potwierdza fakt, że odsetek badanych deklarujących znajomość nazwisk architektów wyraźnie rośnie dopiero w grupie osób z wykształceniem wyższym.

Wymieniane przez respondentów obiekty ważne dla historii architektury Polski to zazwyczaj uznane zabytki. O ile nie zaskakuje, że najczęściej wymieniano Wawel, o tyle zwraca uwagę, że na drugim miejscu pod względem częstości odpowiedzi znalazł się Pałac Kultury i Nauki w Warszawie.

Według deklaracji, zdecydowana większość Polaków dostrzega oddziaływanie architektury na życie codzienne, ale zainteresowanie tym, jak wygląda i jak jest urządzona ich najbliższa okolica, jest wyraźnie rzadsze niż w latach ubiegłych i jest związane z wiekiem. Starsi badani zwracają większą uwagę na estetykę i sposób zagospodarowania przestrzeni niż młodszy.

5. OCENY OBIEKTÓW ARCHITEKTONICZNYCH I PRZESTRZENI PUBLICZNEJ

Ważnym obszarem badawczym w sondażu były preferencje estetyczne Polaków i ich oczekiwania wobec architektury. Badanych zapytaliśmy między innymi o to, co decyduje, że podoba im się dany obiekt architektoniczny. Konstruując kafeterię, inspirowaliśmy się ustaleniami z badania jakościowego dotyczącego gustów architektonicznych omówionego w książce Błażeja Prośniewskiego *Gust nasz pospolity*³⁰.

Okazało się, że szczególnie ważne są funkcjonalność budynku (32%), to, że jest dobrze utrzymany (42%) i pasuje do otoczenia (29%). Co ciekawe, te trzy najczęściej wskazywane kryteria brane pod uwagę przy ocenie architektury można odnieść do trzech klasycznych zasad architektury sformułowanych przez Witruwiusza: użyteczności, trwałości i piękna.

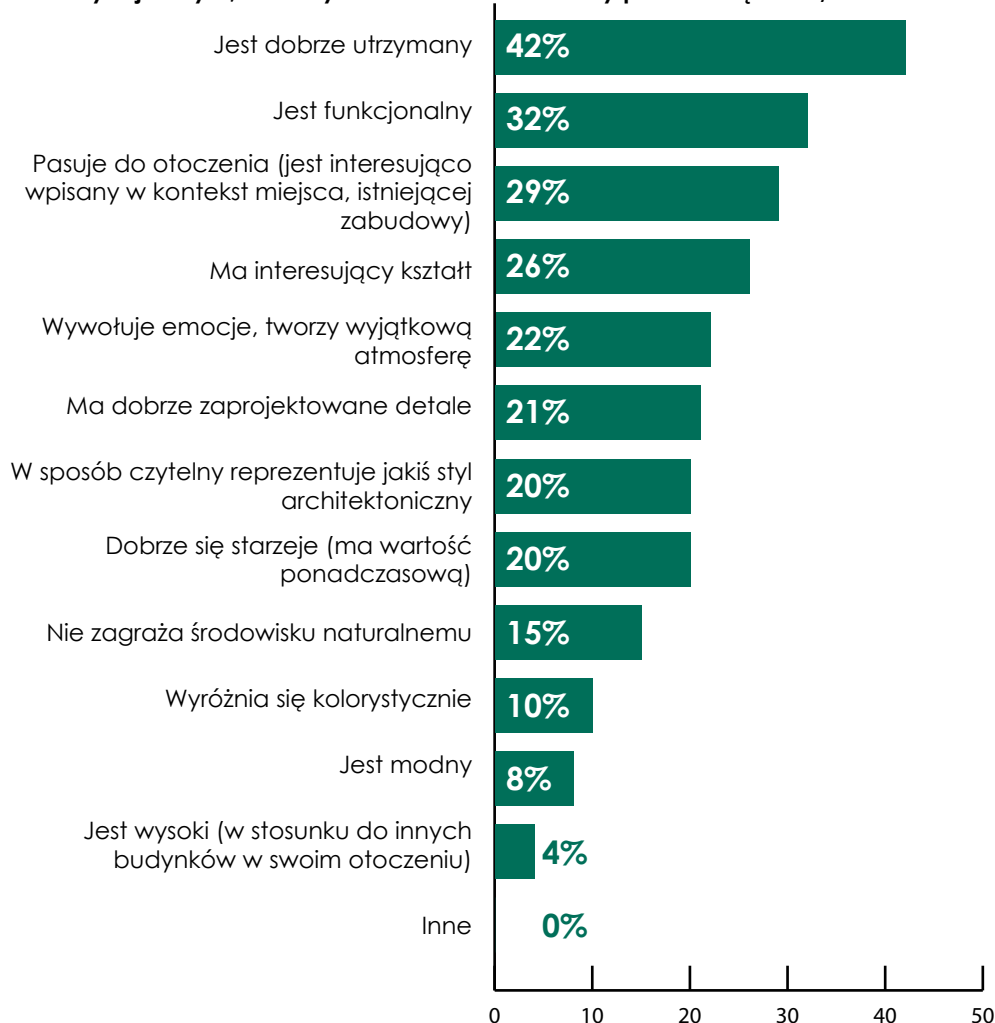
Od 20 do 26% badanych wskazywało też na czynniki takie, jak: interesujący kształt, wywoływanie emocji (tworzenie wyjątkowej atmosfery), dobrze zaprojektowane detale, czytelne reprezentowanie określonego stylu architektonicznego czy dobre „starzenie się” budynku. Rzadziej wskazywane były cechy takie, jak: niezagrażanie środowisku naturalnemu (15%), wyróżnianie się kolorystycznie (10%), wpisywanie się w aktualną modę (18%) oraz wysokość wyróżniająca budynek spośród innych z otoczenia (4%).

Odpowiedzi nie różniły się znacznie w podgrupach badanych wydzielonych ze względu na poziom wykształcenia, poza kilkoma wyjątkami. To, czy budynek jest dobrze utrzymany, częściej jest istotne dla osób z wykształceniem podstawowym i zawodowym niż średnim i wyższym. Z kolei wywoływanie emocji i tworzenie wyjątkowej atmosfery jest częściej deklarowanym kryterium oceny w wypadku osób z wykształceniem wyższym.

---

30 B. Prośniewski, *Gust nasz pospolity*, Fundacja Nowej Kultury Bęc Zmiana, Warszawa 2016. Autor na podstawie badań jakościowych wyodrębnił trzy typy idealne preferencji estetycznych w sferze architektury: estetykę Las Vegas (jej zwolennicy preferują architekturę różnorodną i wyróżniającą się), estetykę zachowawczą (jej zwolennicy akcentują potrzebę ciągłości i zakorzenienia, podoba im się tradycyjna zabudowa średniowiejska), estetykę postępu (podobają im się miasta różnorodne, ale spójne, cenią ład przestrzenny i funkcjonalność). Tamże, s. 157–158.

Wykres 8. Co decyduje o tym, że dany obiekt architektoniczny podoba się Panu/Pani?

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

Odsetki nie sumują się do 100%, ponieważ respondenci mogli wskazać trzy najważniejsze czynniki.

Przedstawione wyniki sugerują, że wbrew potocznym opiniom o złym guście Polaków³¹ większość badanych nie uważa, że im bardziej wyróżniający się, kolorowy i wysoki budynek, tym lepiej. Zgodnie z deklaracjami dla większości z nich istotniejsze są cechy takie, jak: spójność, funkcjonalność i stan budynku. Ważne jest także to, jakie emocje dany obiekt wywołuje w odbiorcy.

Sposób wpisania w otoczenie, organizację przestrzeni, formę, skalę, materiał, barwę, oświetlenie i detal wymienia się jako podstawowe cechy obiektu architektonicznego wpływającego na zmysły jego widza i użytkownika³². Zestaw tych cech tworzy obraz wywołujący wrażenie w świadomości odbiorcy. Może ono być pozytywne bądź negatywne. Subiektywne wrażenia badanych były jednym z aspektów badania NCK. Pytaliśmy respondentów o ogólną ocenę wyglądu ich najbliższego otoczenia oraz o to, czy podobają się im obiekty i miejsca znajdujące się w ich okolicy.

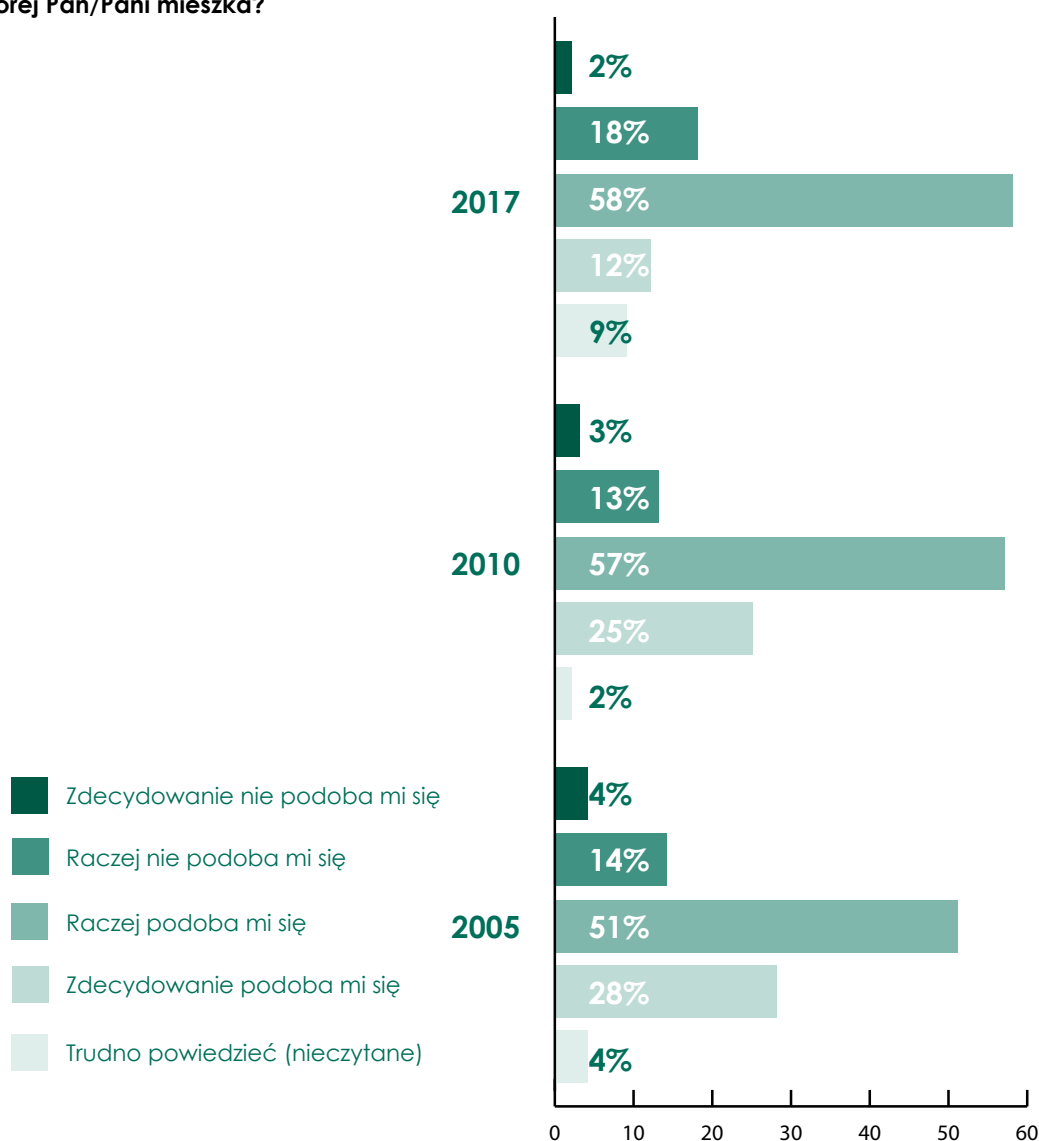
Polakom, ogólnie rzecz biorąc, w większości podobają się miejscowości, w których mieszkają. 70% badanych co najmniej dobrze oceniło zamieszkiwane miejscowości pod

31 Tamże, s. 7.

32 K. Chwalibóg, *Jakość architektury przestrzeni publicznej*, [w:] P. Andrzejewski i in., *Polska Polityka Architektoniczna...*, dz. cyt. s. 48–54.

względem ich wyglądu, rozmieszczenia w przestrzeni i wygody użytkowania zabudowy. Zmiany ocen odnotowane w badaniach z ostatnich kilkunastu lat są niewielkie. Zarejestrowano kilkuprocentowy wzrost odsetka osób, które negatywnie oceniają swoje miejscowości pod względem architektonicznym. Na stabilnym poziomie utrzymuje się grupa zdecydowanych krytyków architektury w ich miejscowościach. Relatywnie częściej zadowoleni z rozwiązań architektonicznych są mieszkańcy dużych miast (80% odpowiedzi pozytywnych w miastach powyżej 500 tys.). W grupach wyróżnionych ze względu na poziom wykształcenia odsetek osób, którym podobają się ich miejscowości pod względem architektonicznym, jest najniższy w grupie osób z wykształceniem wyższym (odnotowano 67% odpowiedzi „Zdecydowanie podoba mi się” i „Raczej podoba mi się” w grupie badanych z wykształceniem wyższym, zaś 75% – wśród osób z wykształceniem podstawowym).

Wykres 9. Czy, ogólnie rzecz biorąc, pod względem architektonicznym, tj. wyglądu, rozmieszczenia w przestrzeni i wygody użytkowania zabudowy podoba się Panu/Pani czy też nie podoba się miejscowość, w której Pan/Pani mieszka?

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003); CBOS 2010 (N=977); CBOS 2005 (N=1073).
 Odsetki nie sumują się do 100%, ponieważ wartości zostały zaokrąglone.

Poza opiniami Polaków na temat wyglądu i funkcjonalności przestrzeni w ich miejscowościach interesowało nas także to, co badani sądzą o jej poszczególnych elementach, które znajdują się w ich bliskim i nieco dalszym otoczeniu³³. W celu uchwycenia zmian opinii powtórzyliśmy pytania z badań sondażowych CBOS zrealizowanych w latach 2005 oraz 2010.

Polacy lepiej w porównaniu do ubiegłych lat oceniają budynki, w których mieszkają. Ponad połowie badanych (55% – suma ocen 5, 6 i 7 w siedmiostopniowej skali) podoba się wygląd budynków, w których mieszkają. Wzrost odsetka osób pozytywnie oceniających budynki mieszkalne może być konsekwencją zjawiska suburbanizacji w Polsce i wynikającej z niego możliwości realizacji potrzeby autonomii w zarządzaniu swoim najbliższym otoczeniem³⁴. Stosunkowo częściej wygląd swojego budynku mieszkalnego pozytywnie oceniają mieszkańcy wsi (64% odpowiedzi pozytywnych). W porównaniu z ocenami z 2010 i 2005 r. istotnie zmniejszył się odsetek ocen skrajnie pozytywnych lub negatywnych. 18% (suma odpowiedzi 1, 2 i 3) Polaków negatywnie oceniło wygląd budynków, w których mieszkają. W grupach wiekowych widoczne są kilkuprocentowe różnice, jedynie w grupie osób mających 20–24 lata odnotowano większą rozbieżność. W grupie tej zarejestrowano najwięcej negatywnych ocen wyglądu swojego budynku mieszkalnego – 31%. Może to wynikać z chęci zmiany miejsca zamieszkania zwykle przypadającej na okres wczesnej dorosłości oraz potrzeby autonomii w podejmowaniu decyzji i wydawaniu ocen³⁵. W Polsce przeciętnie kobiety opuszczają dom rodzinny w wieku 27 lat, a mężczyźni w wieku 29 lat³⁶, ale można przypuszczać, że moment ten poprzedzony jest chęcią uzyskania niezależności ekonomicznej i społecznej, a także własnej przestrzeni egzystencjalnej. W grupie wiekowej 20–24 lata odnotowano także najwyższy odsetek odpowiedzi wyrażających chęć zmiany dzielnicy/miejscowości, w której badani mieszkają.

---

33 W literaturze przestrzeń przeznaczona tylko dla wybranej grupy osób bywa określana jako przestrzeń społeczna bądź grupowa. Taka przestrzeń pozostaje przedmiotem troski pewnej grupy osób, nie zaś władz samorządowych (J. M. Chmielewski, *Teoria urbanistyki w projektowaniu i planowaniu miast*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa 2001).

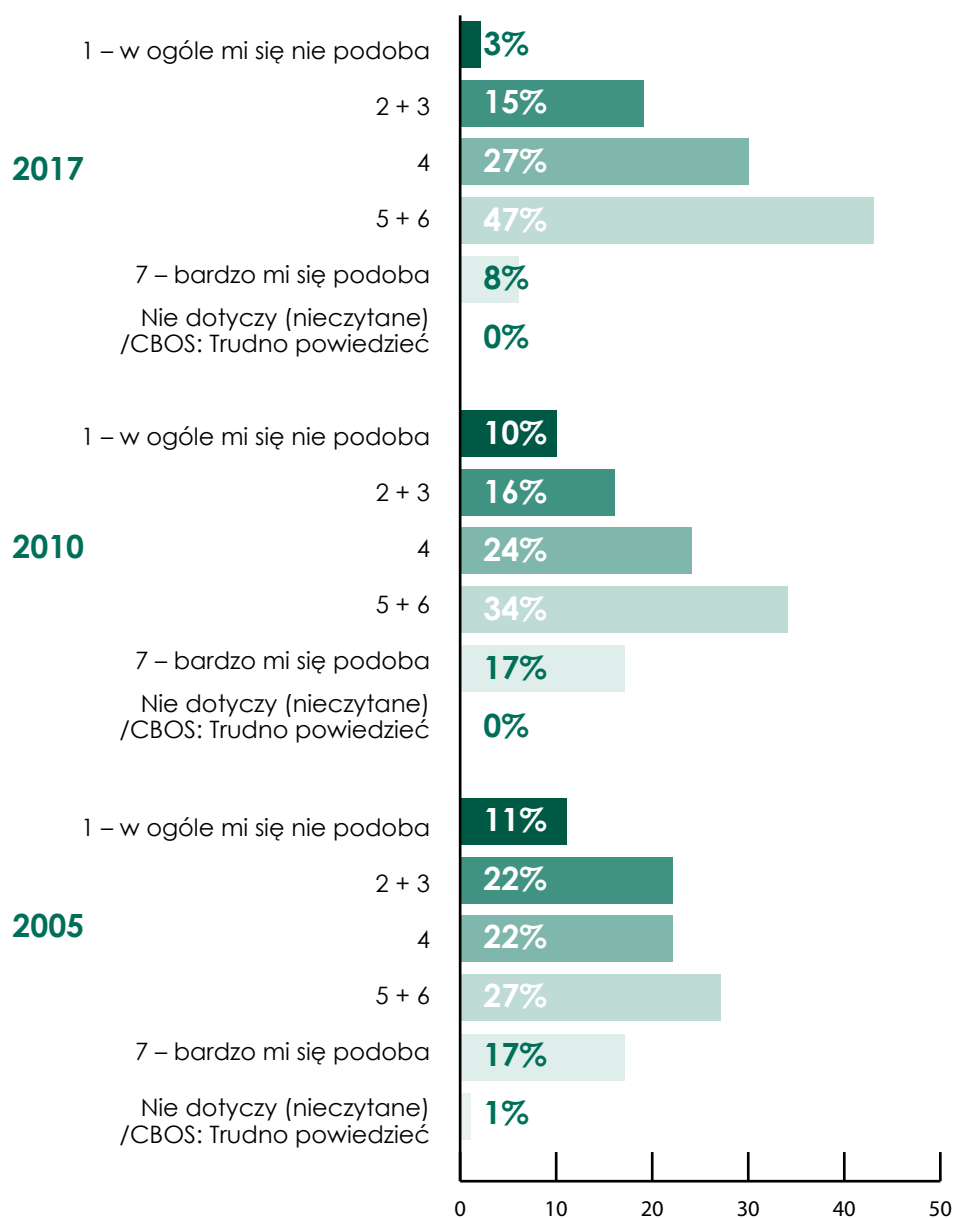
34 Jako motyw osiedlania się mieszkańców miast na obrzeżach (suburbanizacji) wymienia się m.in. chęć podejmowania działań na własną rękę i dążenie do poczucia wolności w zarządzaniu swoim najbliższym otoczeniem (Z. Paszkowski i in., *Tendencje w rozwoju polskiej urbanizacji*, [w:] *Przestrzeń życia Polaków*, red. J. Sepiół, SARP 2015, s. 18).

35 Granice wiekowe wczesnej dorosłości są różnie określone w koncepcjach rozwoju człowieka, np. u E.H. Eriksona wczesna dorosłość to lata 20–35 (E.H. Erikson, *Dzieciństwo i społeczeństwo*, tłum. P. Hejmej, Wydawnictwo „Rebis”, Poznań 1997), zaś wg D.J. Levinsona era wczesnej dorosłości przypada na lata 17–45 (D.J. Levinson, *A conception of adult development*, „American Psychologist” 1986, nr 41 (1)).

36 *Życie kobiet i mężczyzn w Europie. Portret statystyczny*, Eurostat 2017, https://stat.gov.pl/kobiety-i-mezczyzni-w-europie/images/pdf/WomenMenEurope-DigitalPublication-2017_pl.pdf?lang=pl [dostęp: 23.05.2018], s. 4.

Wykres 10. Ocena wyglądu: budynku, w którym Pan/Pani mieszka

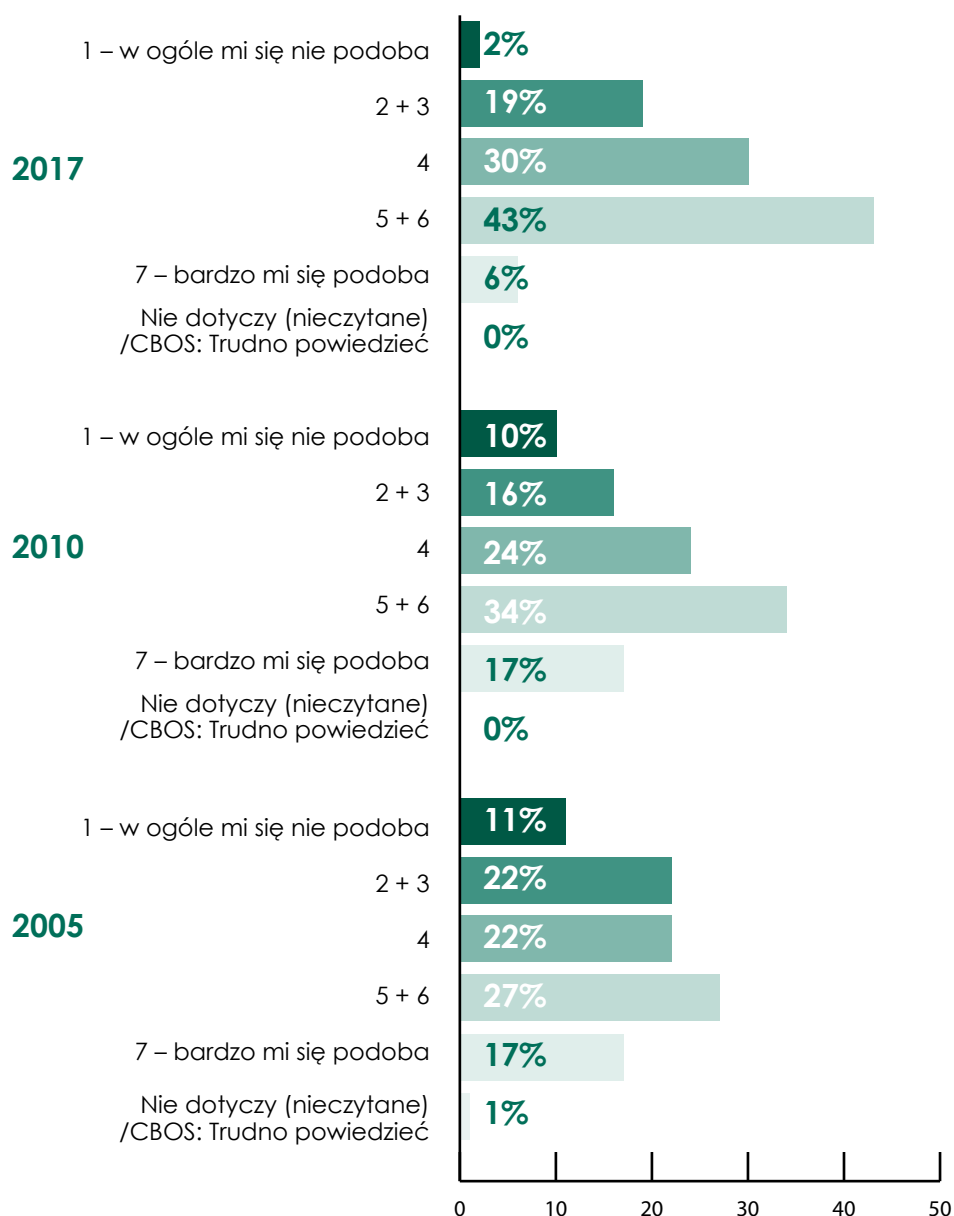

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003); CBOS 2010 (N=977); CBOS 2005 (N=1073).

Badani proszeni byli o ocenę w siedmiostopniowej skali, gdzie 1 oznaczało „W ogóle mi się nie podoba”, a 7 „Bardzo mi się podoba”. Na wykresie zostały przedstawione łącznie oceny 2 i 3 oraz 5 i 6.

Podobnie jak w badaniach z 2005 i 2010 r., największa część badanych zadeklarowała pozytywne oceny wyglądu najbliższego otoczenia budynku, w którym mieszkają. Podobnie jak w przypadku opinii na temat budynków, w 2017 r. odnotowano mniej ocen skrajnych – zdecydowanie pozytywnych lub negatywnych – w porównaniu do lat 2005 i 2010. Zwiększył się odsetek osób, które swoje oceny sytuują w środku skali, a zatem mają postawy indyferentne wobec wyglądu najbliższego otoczenia. Krytyczne opinie na jego temat, podobnie jak w przypadku oceny wyglądu budynku mieszkalnego, najczęściej wyrażali badani z grupy wiekowej 20–24 lata (31% – suma odpowiedzi 1, 2 i 3).

Wykres 11. Ocena wyglądu: najbliższego otoczenia budynku, w którym Pan/Pani mieszka (klatek schodowych, podwórzy, placów osiedlowych, innych budynków mieszkalnych itp.)

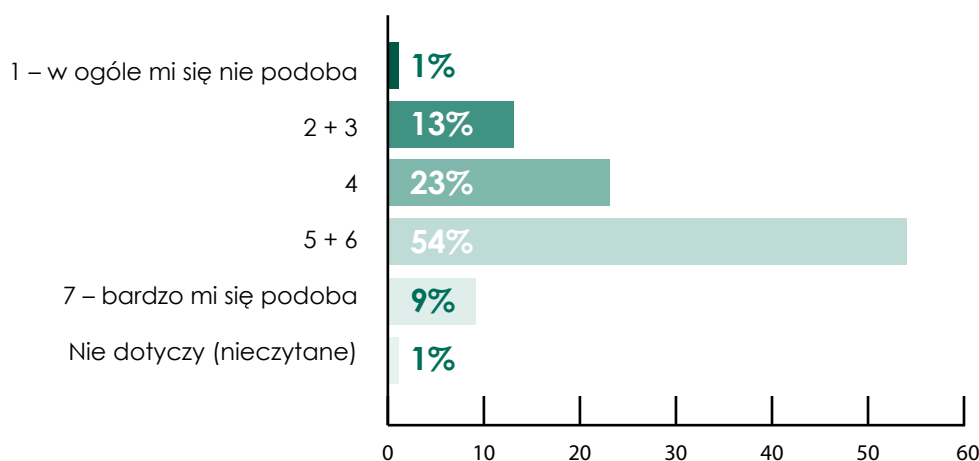

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003); CBOS 2010 (N=977); CBOS 2005 (N=1073).

Badani proszeni byli o ocenę w siedmiostopniowej skali, gdzie 1 oznaczało „W ogóle mi się nie podoba”, a 7 „Bardzo mi się podoba”. Na wykresie zostały przedstawione łącznie oceny 2 i 3 oraz 5 i 6.

Polakom w większości (63%) podobają się w ich najbliższym otoczeniu tereny zieleni publicznej, czyli parki, skwery itp. Najwięcej osób niezadowolonych jest wśród mieszkańców miast liczących od 200 tys. do 500 tys. ludności (22%). Tereny zielone zostały przez badanych ocenione podobnie jak sklepy i punkty usługowe oraz szkoły.

Wykres 12. Ocena wyglądu: terenów zieleni publicznej (parków, skwerów itp.) w Pana/Pani okolicy

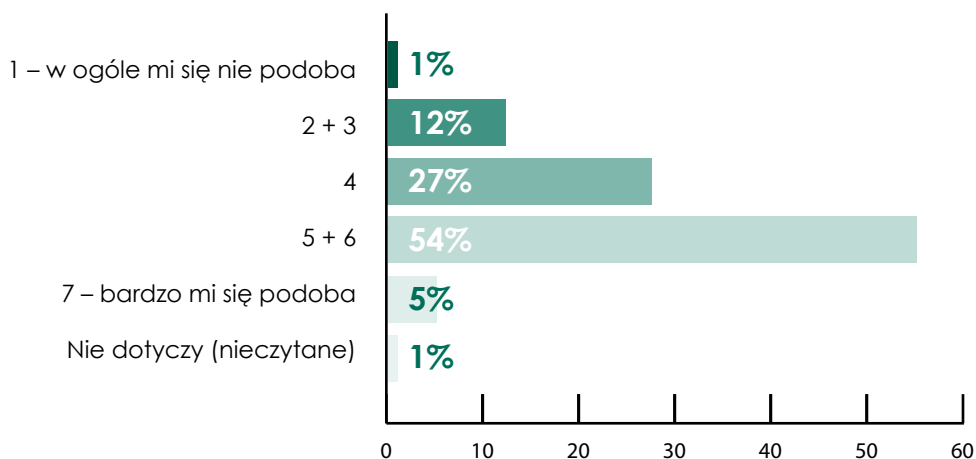
Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

Odsetki nie sumują się do 100%, ponieważ wartości zostały zaokrąglone.

Badani proszeni byli o ocenę w siedmiostopniowej skali, gdzie 1 oznaczało „W ogóle mi się nie podoba”, a 7 „Bardzo mi się podoba”. Na wykresie zostały przedstawione łącznie oceny 2 i 3 oraz 5 i 6.

Tylko 13% badanych nie podoba się wygląd sklepów i punktów usługowych w ich okolicy (zob. wykres 13 na następnej stronie). Duża część badanych wskazała ocenę neutralną (27%), co może świadczyć o tym, że często nie zastanawiają się nad wartościami estetycznymi tego typu budynków i miejsc. Porównywalny odsetek ocen ze środka skali odnotowano w przypadku odpowiedzi na pytania o budynki mieszkalne i ich najbliższe otoczenie, a także o pozostałe elementy przestrzeni. Może to świadczyć o ogólnej tendencji zaniechania oceniania budynków i punktów usługowych pod kątem estetycznym i przedkładania ich funkcjonalności nad estetykę, bądź o niejednoznacznym wrażeniu estetycznym, które wywołują. Podobnie jak w przypadku ocen budynków mieszkalnych i najbliższego otoczenia, najwięcej negatywnych ocen odnotowano w grupie wiekowej 20–24 lata (23%).

Wykres 13. Ocena wyglądu: sklepów, punktów usługowych w Pana/Pani okolicy

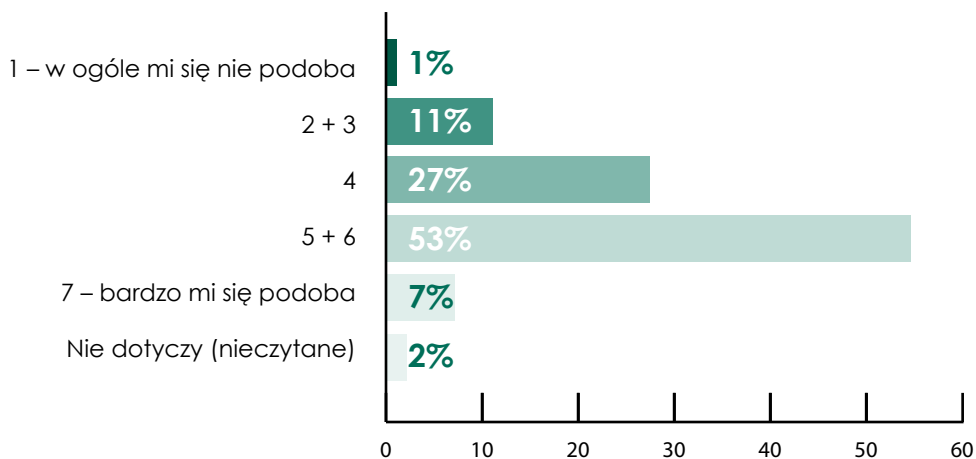

NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

Badani proszeni byli o ocenę w siedmiostopniowej skali, gdzie 1 oznaczało „W ogóle mi się nie podoba”, a 7 „Bardzo mi się podoba”. Na wykresie zostały przedstawione łącznie oceny 2 i 3 oraz 5 i 6.

Na bardzo zbliżonym poziomie kształtują się oceny estetyki szkół i przedszkoli³⁷. Jedynie 12% badanych zadeklarowało, że nie podoba im się wygląd placówek edukacyjnych w ich okolicy. Nieco częściej indyferentne oceny wyglądu szkół i przedszkoli odnotowano u osób z wyższym wykształceniem (32%). Częściej z wyglądu placówek edukacyjnych zadowoleni są mieszkańcy wsi (67% pozytywnych ocen). Istotnie częściej negatywne oceny wyglądu placówek edukacyjnych wyrażali mieszkańcy miast liczących poniżej 20 tys. ludności (22% – suma odpowiedzi 1, 2 i 3). W ocenach placówek edukacyjnych nie widać istotnych różnic w poszczególnych grupach wiekowych.

Wykres 14. Ocena wyglądu: szkół i przedszkoli w Pana/Pani okolicy

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

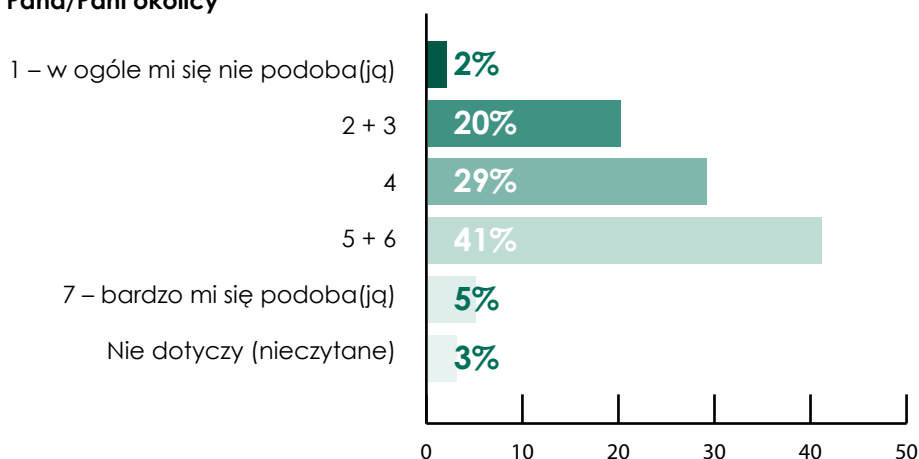
Odsetki nie sumują się do 100%, ponieważ wartości zostały zaokrąglone.

Badani proszeni byli o ocenę w siedmiostopniowej skali, gdzie 1 oznaczało „W ogóle mi się nie podoba”, a 7 „Bardzo mi się podoba”. Na wykresie zostały przedstawione łącznie oceny 2 i 3 oraz 5 i 6.

³⁷ Znaczenie przestrzeni szkolnej w edukacji dzieci i młodzieży omówiono m.in. w: *Przestrzeń fizyczna i architektoniczna. Przestrzenie edukacji 21. Otwieramy szkołę! Tom 1.*, Warszawa 2016, <https://szk.szkolazklasa.org.Pl/materialy/przestrzen-fizyczna-architektoniczna/> [dostęp: 02.08.2018]; W. Kocki, J. Bogucki, B. Kwiatkowski, *Fizyczna przestrzeń szkoły – współczesne kierunki projektowe*, „Teki Komisji Architektury, Urbanistyki i Studiów Krajobrazowych O.L. PAN” 2015, nr 4.

Estetyka placówek kultury znajdujących się w otoczeniu respondentów jest przez nich oceniana gorzej niż wygląd punktów i placówek edukacyjnych. Placówki kultury znajdujące się w sąsiedztwie, takie jak ośrodki kultury, biblioteki, teatry itp. nie podobają się 22% Polaków. Różnice te mogą wynikać z bliskości semantycznej pojęć kultura i estetyka oraz wynikających z niej większych oczekiwań dotyczących wyglądu tych placówek.

Wykres 15. Ocena wyglądu: placówek kultury znajdujących się w sąsiedztwie (ośrodków kultury, bibliotek, teatrów itd.) w Pana/Pani okolicy

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

Badani proszeni byli o ocenę w siedmiostopniowej skali, gdzie 1 oznaczało „W ogóle mi się nie podoba”, a 7 „Bardzo mi się podoba”. Na wykresie zostały przedstawione łącznie oceny 2 i 3 oraz 5 i 6.

Wygląd placówek kultury jest najgorzej oceniany przez mieszkańców małych miast liczących poniżej 20 tys. ludności (33% – suma odpowiedzi 1, 2 i 3), zaś najlepiej przez mieszkańców wsi (53% – suma odpowiedzi 5, 6 i 7). Kwestia wyglądu i infrastruktury instytucji kultury na wsiach i w małych miastach Polski była jednym z zagadnień analizowanych w raporcie *Stan i zróżnicowanie kultury wsi i małych miast w Polsce* wydany w 2011 r.³⁸. Większość instytucji kultury w badanych miejscowościach mieściła się w budynkach, które powstały w latach 60. i 70. jako przeznaczone do innych celów. Zdaniem badaczy adaptacja tych budynków do działalności kulturalnej nie powiodła się, a w obecnym wyglądzie siedzib instytucji kultury często widoczny jest brak dbałości o ich stan³⁹. W raporcie podkreśla się, że osobną kategorią w obszarze ocen estetyki i infrastruktury instytucji kultury są muzea i placówki prywatne. Ich stan techniczny oraz wygląd opisywane są jako zadowalające. Od czasu realizacji badań minęło kilka lat i można przypuszczać, że stan części budynków instytucji kultury zmienił się. Jednak w dużej mierze czynniki opisywane przez badaczy w 2011 r. mogą być powodem niskich ocen wyglądu placówek kultury

38 Raport powstał na podstawie wyników badań zrealizowanych w 15 małych miastach i 20 wsiach położonych w dziesięciu regionach. W wyznaczonych miejscowościach przeprowadzono 139 wywiadów kwestionariuszowych w trakcie imprez kulturalnych i 163 wywiady narracyjne z pracownikami instytucji kultury, urzędnikami i mieszkańcami oraz sporządzono 233 notatki obserwacyjne. W każdej miejscowości i badanej instytucji oraz w czasie każdego wydarzenia kulturalnego sporządzono dokumentację fotograficzną (*Stan i zróżnicowanie kultury wsi i małych miast w Polsce*, red. I. Bukraba-Rylska, W.J. Burszta, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2011, s. 325–326).

39 „Ich wygląd zewnętrzny – stan techniczny elewacji i jej kolorystyka, małe okna, często ciężkie, metalowe drzwi – nie jest czynnikiem zachęcającym do odwiedzin. (...) Dominują zwisające bezładnie plastikowe bannery reklamowe informujące o organizowanych imprezach (często dawno odbytych) oraz skserowane afisze. (...) W niemal połowie odwiedzonych podczas badań instytucji kultury wejście główne i okna są okratowane, czyli to, co powinno zachęcać do odwiedzin, odstręcza i robi dość smutne wrażenie. Również otoczenie budynków – parkingi, chodniki, podjazdy, mała architektura i zieleń nie są zazwyczaj przedmiotem troski zarządzących” (Tamże, s. 106).

deklarowanych przez Polaków w 2017 r. Autorzy raportu z 2011 r. nie różnicują ocen wyglądu instytucji kultury pod kątem wielkości miejscowości, w których się one znajdują, dlatego trudno szukać w nim wyjaśnień różnic w ocenach mieszkańców wsi i małych miast obserwowanych w 2017 r.

W wynikach badań z 2017 r. nie odnotowano zależności między uczestnictwem w kulturze instytucjonalnej (określonej w badaniu jako: chodzenie do kina, teatru, na koncerty oraz do muzeum) a ocenami wyglądu placówek kulturalnych.

Polacy, oceniając obiekty architektoniczne, biorą pod uwagę kryteria, które także w opinii ekspertów stanowią ważne wyznaczniki ich jakości. Wyniki badania sugerują wielowymiarowość ocen wyglądu obiektów architektonicznych. W odpowiedziach na pytanie o kryteria nie wyłonił się czynnik, który został wskazany przez zdecydowaną większość badanych. Jednocześnie zauważalny jest duży rozdzźwięk pomiędzy ocenami wyglądu obiektów architektonicznych i przestrzeni publicznej deklarowanymi przez badanych a oceną jakości architektury w Polsce wyrażaną przez część ekspertów w literaturze⁴⁰. Zestawiając ten stan z widocznym w badaniu spadkiem zainteresowania wyglądem otoczenia w stosunku do lat ubiegłych i wielością odnotowanych odpowiedzi obojętnych, można przypuszczać, że brak krytycyzmu może być konsekwencją niewielkiej wagi przypisywanej architekturze przez znaczną część społeczeństwa.

---

⁴⁰ Zob. *Polska Polityka Architektoniczna...*, dz. cyt.; *Przestrzeń życia Polaków*, red. J. Sepioł, SA RP, Warszawa 2015; E. Mańkowska-Grin, *Architektura jest najważniejsza. Rozmowy*, Wydawnictwo EMG, Kraków 2015.

6. OCZEKIWANIA WOBEC MIEJSCA ZAMIESZKANIA

Chcąc uwzględnić wątek oczekiwań wobec miejsca zamieszkania i jego najbliższego otoczenia, powtórzyliśmy pytanie zadawane przez CBOS dotyczące czynników kluczowych przy jego wyborze⁴¹. Wszystkie wymienione w pytaniu czynniki zostały uznane przez większość badanych za ważne lub raczej ważne. Najczęściej jako ważne wskazywane były te same czynniki, co w badaniach sprzed ośmiu i trzynastu lat, czyli „bezpieczna okolica” oraz „czyste chodniki, ulice”.

Co ciekawe, na przestrzeni ostatnich lat wzrosło znaczenie „możliwości uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i współdecydowania o różnych przedsięwzięciach, dotyczących m.in. zagospodarowania przestrzeni publicznej wokół miejsca zamieszkania”. Ten czynnik był wskazywany jako ważny przez 56% badanych w badaniu CBOS w 2005 r., 71% w 2010 r. i 80% obecnie. Podobne zmiany widać w przypadku czynnika, jakim jest „jednolity sposób kształtowania / styl zabudowy w okolicy”. Częściej też niż przed laty badani uznają za ważną „odmienność (wyróżnialność) budynku od innych budynków w okolicy”, choć jest to kryterium wskazywane jako ważne najrzadziej ze wszystkich, o które pytaliśmy.

Tabela 2. Przypuśćmy, że z różnych powodów decyduje się Pan/Pani na zmianę dotychczasowego miejsca zamieszkania. Które z przedstawionych elementów uznał(a)by Pan/Pani za ważne, a które za nieważne przy wyborze nowego mieszkania lub domu? Proszę ocenić znaczenie każdego z wymienionych elementów

	Odsetek odpowiedzi twierdzących (łącznie „bardzo ważne” i „raczej ważne”)		
	2017	2010	2005
Bezpieczna okolica	90%	98%	98%
Czyste chodniki i ulice	89%	98%	98%
Funkcjonalność wnętrza (np. to, że wewnątrz jest wygodne, przestrzenne, nastonecznione itp.)*	88%	98%	97%
Dobra komunikacja z innymi miejscowościami (dzielnicami), dobry dojazd do miejsca zamieszkania, dobry dojazd do miejsca pracy*	88%	97%	96%
Dużo zieleni i wolnej przestrzeni w otoczeniu miejsca zamieszkania*	88%	97%	98%
Wygląd zewnętrzny budynku	87%	94%	84%
Niski koszt utrzymania	86%	97%	99%
Przebieżnia publiczna w okolicy, taka jak np.: rynek, park, plac, place zabaw	86%	91%	84%
Obecność w okolicy obiektów użyteczności publicznej, takich jak: urzędy, sklepy, kino, basen, szpital itp.	85%	89%	86%

41 Stwierdzenia oznaczone w tabeli gwiazdką nieznacznie językowo zmodyfikowaliśmy, po konsultacji z ekspertami, względem stwierdzeń CBOS.

Wkomponowanie budynku w otaczającą go zabudowę	85%	77%	66%
Obecność w okolicy szkoły, przedszkola	83%	85%	75%
Możliwość uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i współdecydowania o różnych przedsięwzięciach, dotyczących m.in. zagospodarowania przestrzeni publicznej wokół miejsca zamieszkania	80%	71%	56%
Jednolity sposób kształtowania / styl zabudowy w okolicy*	77%	49%	37%
Odmienność (wyróżnialność) budynku od innych budynków w okolicy	62%	40%	36%

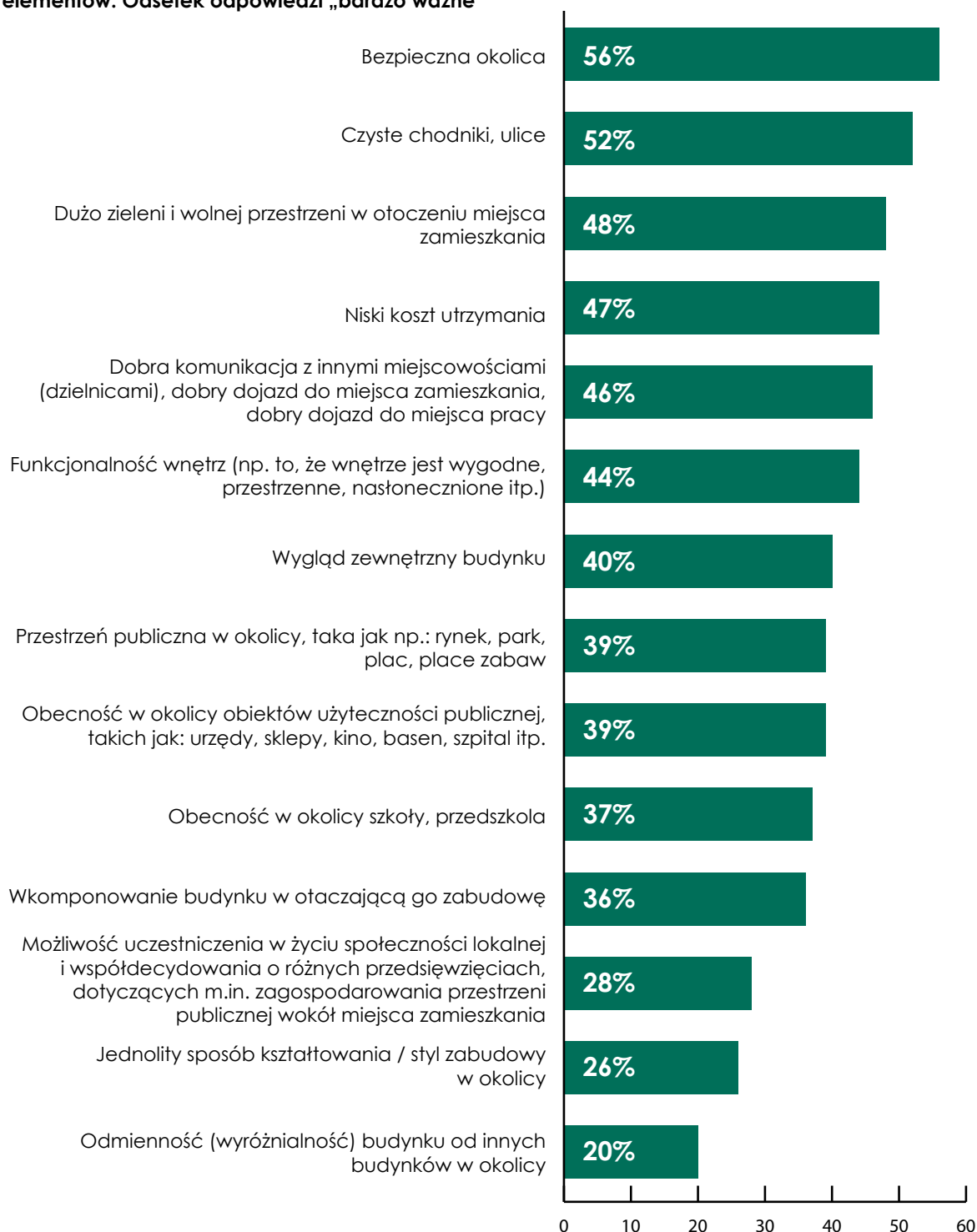
Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003); CBOS 2010 (N=977); CBOS 2005 (N=1073).

Większe różnice w znaczeniu przypisywanym poszczególnym czynnikom widać, kiedy zwrócimy uwagę tylko na wskazania odpowiedzi „bardzo ważne” przy każdym z nich. Za bardzo istotne czynniki przez ponad połowę badanych zostały uznane tylko „bezpieczna okolica”⁴² oraz „czyste chodniki i ulice”. Duże znaczenie przypisywane bezpieczeństwu może częściowo wyjaśniać utrzymującą się popularność osiedli grodzonych. Jako kluczowe przez ponad 40% badanych zostały uznane również: zieleń i wolna przestrzeń w okolicy, koszty utrzymania, dobra komunikacja oraz funkcjonalność wewnątrz. Takie czynniki jak obecność obiektów użyteczności publicznej, skwerów, parków i szkół są uważane za mniej ważne. Badani mogą uznawać te wartości przestrzeni zamieszkania za możliwe do zrekompensowania na przykład poprzez spędzanie czasu wolnego lub wypełnianie codziennych obowiązków (np. edukacyjnych) gdzie indziej. Również kryteria estetyczne, takie jak wkomponowanie budynku w otaczającą go zabudowę, jednolity styl zabudowy czy wyróżnialność budynku, są rzadziej uważane za bardzo ważne. Podobnie możliwość uczestniczenia w życiu lokalnej społeczności.

42 Bezpieczeństwo w naszym badaniu okazało się najważniejszym kryterium przy wyborze nowego miejsca zamieszkania. Oscar Newman, amerykański urbanista, w latach 70. sformułował teorię przestrzeni bronionej, która dotyczy związku wysokości i wielkości budynku z zachowaniami społecznymi mieszkańców i pośrednio z ich emocjonalnym związkiem z miejscem. Jego zdaniem wyznacznikiem poczucia bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania jest poczucie kontroli mieszkańców nad przestrzenią mieszkalną, które wynika jego zdaniem z wzajemnych proporcji czterech rodzajów przestrzeni typowych dla danej zabudowy: prywatnej, półprywatnej, półpublicznej i publicznej (za: M. Lewicka, *Psychologia miejsca*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2012, s. 209). Teoria ta nie dotyczy związku wielkości budynku z przywiązaniem do miejsca, ale poczucie bezpieczeństwa opisuje się jako pozytywny predyktor przywiązania (Tamże, s. 210).

Wykres 16. Przypuśćmy, że z różnych powodów decyduje się Pan/Pani na zmianę dotychczasowego miejsca zamieszkania. Które z przedstawionych elementów uznał(a)by Pan/Pani za ważne, a które za nieważne przy wyborze nowego mieszkania lub domu? Proszę ocenić znaczenie każdego z wymienionych elementów. Odsetek odpowiedzi „bardzo ważne”

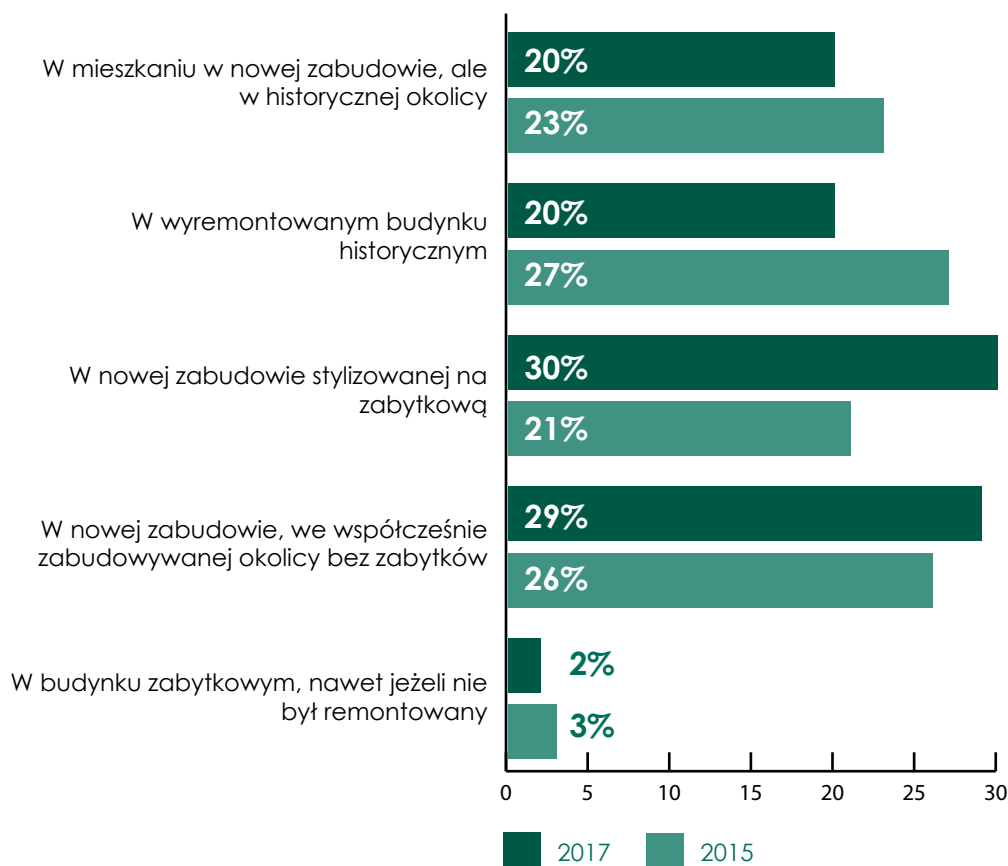

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

Kryteria wyboru nowego miejsca zamieszkania mogą również dotyczyć wartości historycznej budynku. W 2015 r. na zlecenie Narodowego Instytutu Dziedzictwa przeprowadzono badanie na reprezentatywnej próbie dorosłych Polaków, w którym pytano

respondentów o stosunek do dziedzictwa kulturowego⁴³. Zapytano Polaków m.in. o ich preferencje dotyczące historycznej zabudowy mieszkaniowej. Powtórzyliśmy pytanie, aby sprawdzić, czy opinie Polaków w tej kwestii uległy zmianie. W 2017 r. najczęściej Polaków zadeklarowało, że hipotetycznie chciałoby mieszkać w nowej zabudowie stylizowanej na zabytkową (30%). Przy tym stwierdzeniu odnotowano największą zmianę opinii w porównaniu do deklaracji z 2015 r. Odsetek Polaków deklarujących chęć zamieszkania w nowej zabudowie, ale naśladowującej historyczną, wzrósł o 9%. W stosunku do 2015 r. odnotowano istotny spadek odsetka wskazań wyremontowanego budynku historycznego (27% w 2015 r. wobec 19% w 2017 r.). Obecnie więcej Polaków chce mieszkać w nowej zabudowie stylizowanej na zabytkową, zaś mniej w wyremontowanym budynku. W przypadku wskazań tych stwierdzeń zarówno w 2015, jak i 2017 r. nie odnotowano dużych różnic w grupach wyodrębnionych ze względu na poziom wykształcenia. Tylko w przypadku odpowiedzi osób z wykształceniem wyższym widoczny jest znacząco wyższy odsetek deklaracji chęci zamieszkania w nowej zabudowie stylizowanej na zabytkową (w 2015 r. – 28%; w 2017r. – 35%).

Wykres 17. Gdzie wolal(a)by Pan/Pani mieszkać (hipotetycznie)?

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003); NID/PBS 2015 (N=1067).

Odsetki nie sumują się do 100%, ponieważ wartości zostały zaokrąglone.

⁴³ Badanie zrealizował PBS w dniach 28.05.2015 – 03.06.2015 r. na ogólnopolskiej próbie N=1067 Polaków w wieku 18+.

Z badań zrealizowanych w 2017 r. wynika, że w nowej zabudowie i okolicy bez zabytków najczęściej chciałyby mieszkać osoby w wieku 25–29 lat (41%). Chęć zamieszkania w wyremontowanym budynku historycznym najrzadziej deklarowali przedstawiciele grupy wiekowej 15–19 lat (6%).

Tabela 3. Gdzie wolal(a)by Pan/Pani mieszkać (hipotetycznie)? Rozkład odpowiedzi ze względu na wiek

	Wiek (w latach)						
	15–19	20–24	25–29	30–39	40–49	50–59	> 59
W mieszkaniu w nowej zabudowie, ale w historycznej okolicy	20%	16%	27%	19%	21%	21%	19%
W wyremontowanym budynku historycznym	6%	18%	13%	17%	15%	24%	27%
W nowej zabudowie stylizowanej na zabytkową	38%	33%	20%	29%	32%	31%	30%
W nowej zabudowie, we współcześnie zabudowywanej okolicy bez zabytków	35%	33%	41%	32%	30%	24%	21%
W budynku zabytkowym, nawet jeżeli nie był remontowany	0%	1%	0%	2%	2%	0%	3%

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

Chęć zamieszkania w nowej zabudowie w okolicy bez zabytków najczęściej deklarują mieszkańcy miast liczących od 200 tys. do 500 tys. ludności (38%). Z kolei wartość historyczną budynków mieszkalnych najbardziej doceniają mieszkańcy dużych miast (w miastach powyżej 500 tys. ludności – 30% wskazań stwierdzenia „W wyremontowanym budynku historycznym”).

Tabela 4. Gdzie wolal(a)by Pan/Pani mieszkać (hipotetycznie)? Rozkład odpowiedzi ze względu na miejsce zamieszkania

	Miejsce zamieszkania						
	wieś	miasto (< 20 000)	miasto (20 000–50 000)	miasto (50 000–100 000)	miasto (100 000–200 000)	miasto (200 000–500 000)	miasto (> 500 000)
W mieszkaniu w nowej zabudowie, ale w historycznej okolicy	23%	20%	15%	20%	14%	20%	22%
W wyremontowanym budynku historycznym	18%	11%	22%	19%	27%	18%	30%
W nowej zabudowie stylizowanej na zabytkową	29%	39%	31%	32%	29%	22%	31%
W nowej zabudowie, we współcześnie zabudowywanej okolicy bez zabytków	29%	28%	29%	29%	27%	38%	17%
W budynku zabytkowym, nawet jeżeli nie był remontowany	2%	2%	4%	0%	3%	1%	0%

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

Podsumowując, dla największej grupy Polaków przy wyborze miejsca zamieszkania kluczowe są kwestie związane z poczuciem bezpieczeństwa, użytecznością i czystością przestrzeni, którą zamieszkują. Informują o tym najczęściej wskazywane kryteria wyboru hipotetycznego miejsca zamieszkania oraz (pośrednio) preferowanie nowej zabudowy względem historycznej. Estetyka, sposób zagospodarowania przestrzeni wokół budynku oraz możliwość partycypacji w jej projektowaniu mają nieco mniejsze znaczenie. Co ciekawe, wyjątkiem jest obecność zieleni i wolnej przestrzeni, których znaczenie jest doceniane równie często jak niski koszt utrzymania. Odpowiedzi większości badanych świadczą o tym, że doceniają historyczną architekturę i wartość historyczną zamieszkiwanego miejsca (okolicy lub budynku), ale wzrósł odsetek osób preferujących nową zabudowę jako miejsce zamieszkania.

Przedstawione wyniki sugerują, że być może podstawowe oczekiwania wobec miejsca zamieszkania i jego okolicy, związane z poczuciem bezpieczeństwa i czystością, nie są w wypadku znacznej grupy mieszkańców Polski spełnione, a mieszkanie w nowej zabudowie jest traktowane jak obietnica ich zaspokojenia.

7. OPINIE NA TEMAT PROCESÓW KSZTAŁTOWANIA PRZESTRZENI

Jak zauważa jeden z autorów *Polskiej Polityki Architektonicznej*: „tworzenie architektury, czyli kształtowanie otoczenia, w którym żyjemy, niezależnie od tego, czy budujemy miasto, katedrę czy domek letniskowy, jest zawsze kwestią o znaczeniu publicznym i zawsze jest odpowiedzią na najbardziej naturalne potrzeby człowieka, zarówno zbiorowe, jak i indywidualne”⁴⁴. Jednocześnie role i wzajemne relacje uczestników procesu kształtowania krajobrazu nie są w polskim prawie precyzyjnie określone⁴⁵.

Jednym z celów badania było poznanie opinii respondentów na temat kształtowania przestrzeni, a przede wszystkim tego, kto ma i kto powinien mieć na te procesy wpływ. W pierwszej kolejności powtórzyliśmy pytanie o dowolność zagospodarowania własnej działki, zadane w 2013 r. przez TNS Polska. Badani zostali poproszeni o zdecydowanie, które z dwóch zdań jest im bliższe – to, które sugeruje, że właściciel posesji może na niej wybudować, cokolwiek zechce, czy to podkreślające potrzebę uwzględnienia w takim przypadku opinii innych.

W 2013 r. 56% badanych przychyliło się do stwierdzenia, że „mieszkańcy i lokalne władze powinny mieć wpływ na to, co jest budowane w ich okolicy” a 32%, że „właściciel posesji może na niej wybudować, co tylko zechce, niezależnie od tego, co myślą o tym inni”⁴⁶. 12% udzieliło odpowiedzi „trudno powiedzieć”.

W badaniu z 2017 r. badani musieli zdecydować, które zdanie jest im bliższe, bez możliwości wyboru twierdzenia „trudno powiedzieć”. Okazało się, że odsetek osób, którym bliższe jest zdanie mówiące o tym, że swoboda w zagospodarowywaniu prywatnej działki nie powinna być ograniczana, pozostaje na podobnym poziomie (34%)⁴⁷. Znacząco natomiast wzrósł odsetek badanych zgadzających się na pewne ograniczenia indywidualnej wolności w tym zakresie – do 66% (zob. wykres 18 na następnej stronie).

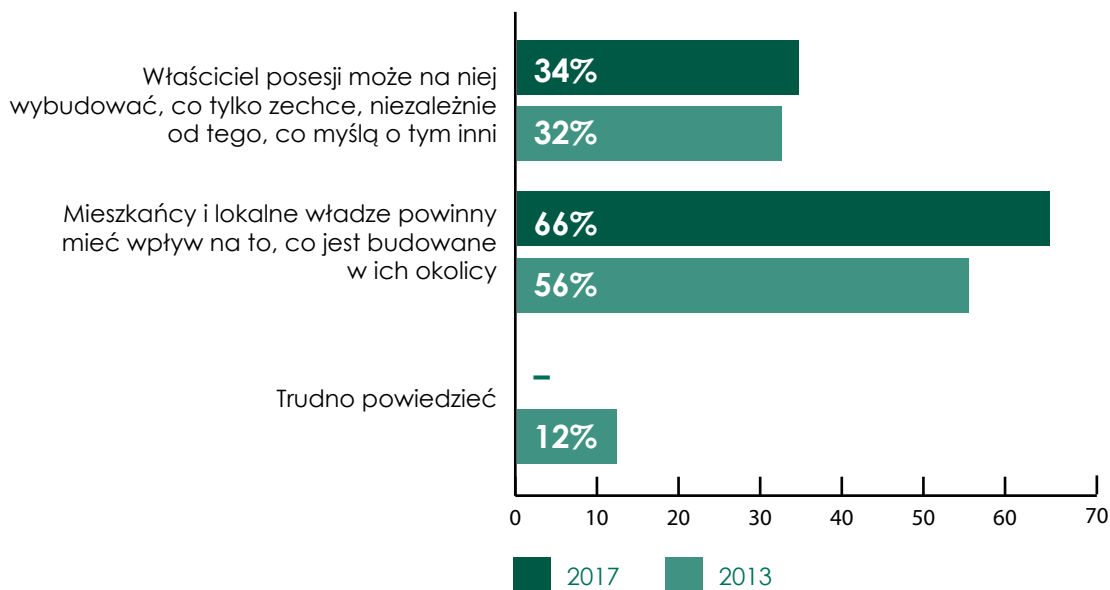
44 P. Andrzejewski, *Rola architekta w kształtowaniu otoczenia*, [w:] *Polska Polityka Architektoniczna...*, dz. cyt., s. 75.

45 D. Śmiechowski, *Kultura przestrzeni i powszechna edukacja architektoniczna*, [w:] *Polska Polityka Architektoniczna...*, dz. cyt., s. 83.

46 TNS Polska, *Reklama w przestrzeni publicznej*, 2013.

47 Ta grupa osób częściej niż pozostali przychyliła się do twierdzenia, że w mieście wygoda mieszkańców jest ważniejsza niż dbałość o zabytki.

Wykres 18. Które z poniższych zdań jest Panu/Pani bliższe?

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003); TNS 2013 (N=1000).

Ten wynik pokazuje, że rośnie akceptacja dla regulacji oraz znaczenie przypisywane łaadowi przestrzennemu. Druga interpretacja tego wyniku wskazuje na to, że osoby niemające jednoznacznej opinii w wyżej wymienionych kwestiach, zachęczone do jej określenia, chętniej udzielały odpowiedzi, którą uznały za społecznie akceptowalną, zgodną z prawnym stanem rzeczy w Polsce.

Na to, jak wyglądają polskie miasta i wsie, wpływa wielu „aktorów społecznych”, wobec czego odpowiedzialność jest rozproszona. Dla procesów kształtowania otoczenia istotne są relacje między urzędnikami, inwestorami, architektami, mieszkańcami itd. Ważna jest władza (formalna i nieformalna), którą w danym momencie dysponują. Bezpośrednie oddziaływanie na kształt polskiego krajobrazu mają również obowiązujące regulacje prawne.

Spytaliśmy badanych, kto ich zdaniem ma największy wpływ na to, jak wyglądają miasta. Najczęściej kluczowa rola w kształtowaniu miast przypisywana jest władzom lokalnym (tę odpowiedź wybrało 39% badanych). Na drugim miejscu, ale wskazywani znacznie rzadziej, znaleźli się architekci (19%). Odpowiednio 13 i 12% badanych największy wpływ przypisuje urzędnikom oraz inwestorom/deweloperom. Tylko 12% (łącznie) dostrzega kluczową rolę lokalnych społeczności i ludzi budujących swoje domy dla wyglądu miast w Polsce.

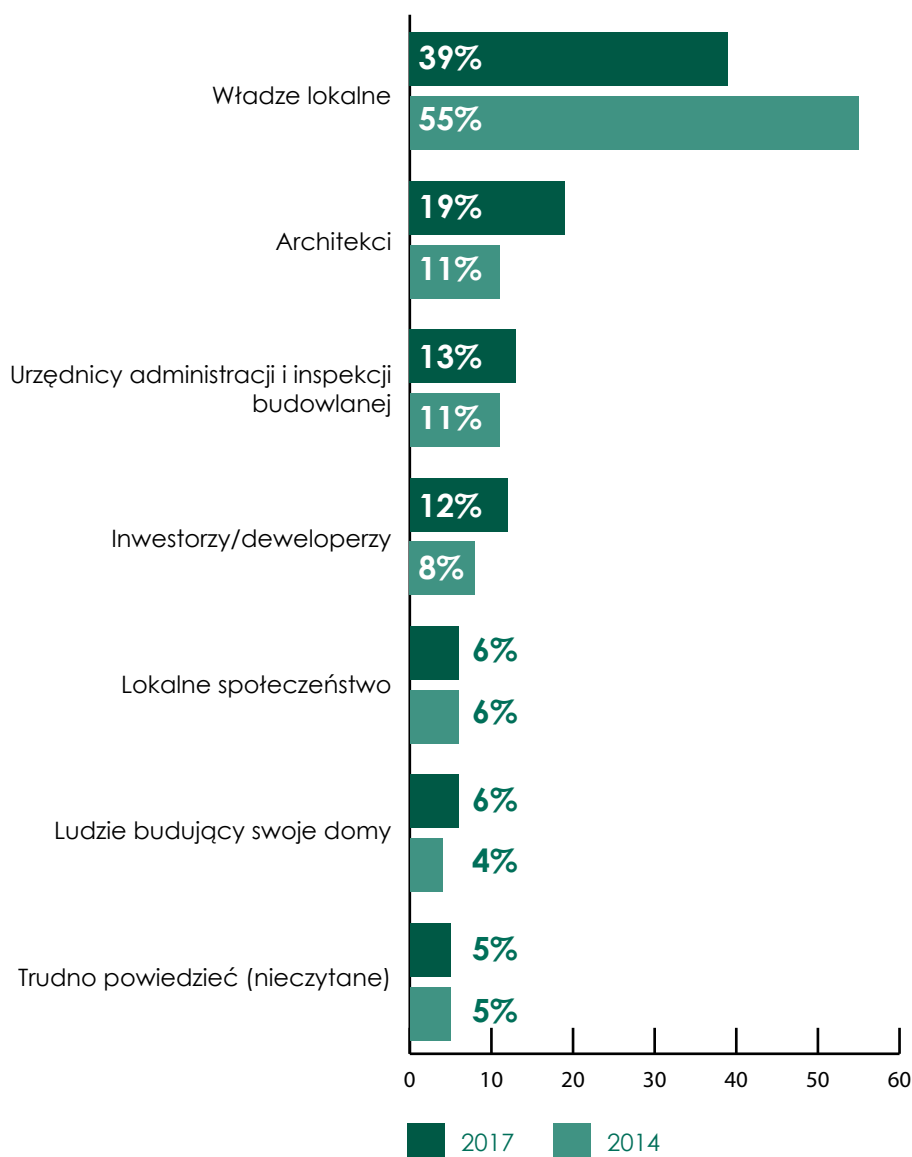
Biorąc pod uwagę zmiany w wynikach względem badania CBOS z 2014 r.⁴⁸, widać, że obecnie Polacy rzadziej uważają, że władze lokalne mają największy wpływ na wygląd miast. Wyraźnie częściej niż w badaniu sprzed czterech lat przypisują kluczową rolę architektom oraz inwestorom/deweloperom.

Przyglądając się danym wnikliwiej, można dostrzec, że odpowiedzi mieszkańców największych miast (>500 tys. ludności) różnią się od odpowiedzi pozostałych. Częściej

48 CBOS, *Polacy o architekturach*, 2014.

wskazują kluczową rolę władz lokalnych (44%) i deweloperów (17%). Rzadziej wybierają architektów jako tych, którzy mają największy wpływ na wygląd miast (12%).

Wykres 19. Kto według Pana/Pani ma największy wpływ na to, jak wyglądają nasze miasta?

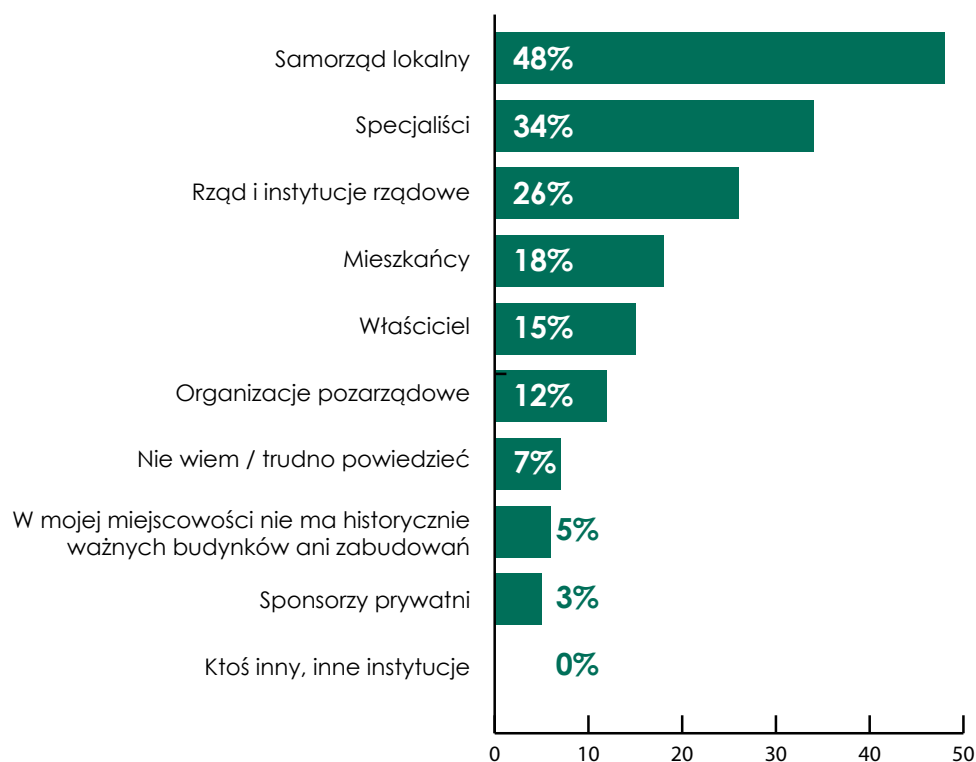
Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003); CBOS 2014 (N=946).

Projektując badanie, interesowało nas nie tylko to, kto zdaniem badanych odpowiada za kształt polskiego krajobrazu. Chcieliśmy się również dowiedzieć, komu ową odpowiedzialność by powierzyli. Pytanie brzmiało: „Kto powinien podejmować konkretne decyzje w kwestii ochrony historycznie ważnych budynków i zabudowań w Pana/Pani miejscowości?”.

Zdaniem największej liczby badanych decyzje o ochronie historycznie ważnych budynków powinien podejmować samorząd lokalny (48%). Znaczny odsetek badanych (34%) powierzyłby te zadanie ekspertom – architektom, urbanistom, historykom sztuki. 26% wskazało rząd i instytucje rządowe, a 18% – mieszkańców. Decyzje w gestii właściciela

pozostawiłoby 15% badanych, organizacji pozarządowych – 12%, a prywatnych sponsorów – 3%.

Wykres 20. Kto przede wszystkim powinien Pana/Pani zdaniem decydować o ochronie historycznie ważnych budynków i zabudowań w Pana/Pani miejscowości?

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

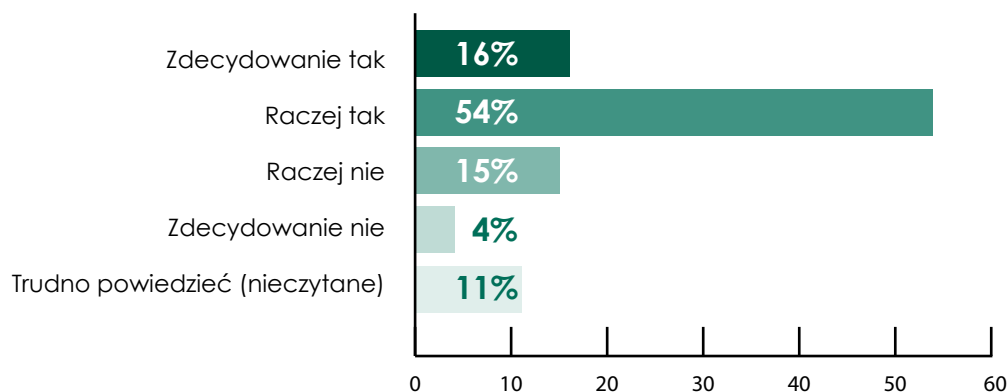
Odsetki nie sumują się do 100%, ponieważ respondenci mogli wskazać trzy odpowiedzi.

Dzięki badaniu chcieliśmy dowiedzieć się także, jaki jest poziom poparcia wśród Polaków dla rozwiązań, które istnieją bądź mogą zaistnieć, a które porządkują przestrzeń publiczną. Polacy stosunkowo często deklarują poparcie dla kształtowania przestrzeni publicznej z uwzględnieniem partycypacji społecznej i kontrolowania przez sektor publiczny jej estetyki i wartości historycznych.

19% Polaków nie zgadza się ze stwierdzeniem, że ustalenie przez samorządy lokalne zasad dotyczących obecności reklam w przestrzeni publicznej poprawiłoby wygląd polskich miast i wsi (zob. wykres 21). Osoby przeciwnie temu stwierdzeniu bądź niezdecydowane mogą być nieświadome możliwości wpływu władz samorządowych na sposób eksponowania reklam zewnętrznych. Ich odpowiedzi mogą także świadczyć o tym, że część badanych nie dostrzega problemu (nad)obecności reklam w przestrzeni publicznej lub nie uznaje go za istotny.

Wykres 21. Ustalenie przez samorządy lokalne zasad dotyczących obecności reklam w przestrzeni publicznej poprawiłoby wygląd polskich miast i wsi

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

Procenty nie sumują się do 100%, ponieważ wartości zostały zaokrąglone.

Poparcie dla regulacji w tym zakresie jest największe wśród mieszkańców dużych miast. Być może reklamy w dużych miastach Polski (i na ich przedmieściach) najbardziej ingerują w ład przestrzenny lub dyskusje na ten temat są tam najbardziej ożywione.

Tabela 5. Ustalenie przez samorządy lokalne zasad dotyczących obecności reklam w przestrzeni publicznej poprawiłoby wygląd polskich miast i wsi. Rozkład odpowiedzi ze względu na miejsce zamieszkania

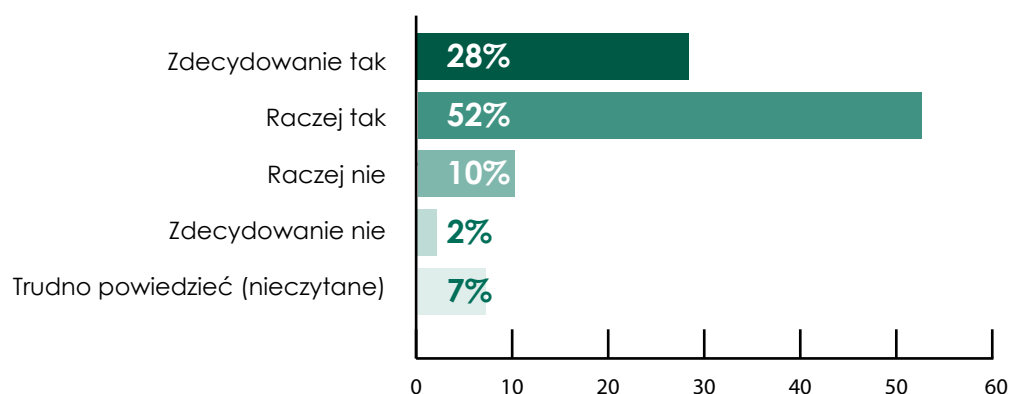
	Miejsce zamieszkania						
	wieś	miasto (< 20 000)	miasto (20 000 – 50 000)	miasto (50 000 – 100 000)	miasto (100 000 – 200 000)	miasto (200 000 – 500 000)	miasto (> 500 000)
Tak	70%	64%	66%	70%	70%	73%	79%
Nie	19%	21%	25%	18%	22%	10%	11%
Trudno powiedzieć	11%	15%	9%	12%	8%	16%	11%

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

Najmniejsze poparcie dla ustalenia zasad dotyczących obecności reklam odnotowano w grupie wiekowej 15–19 lat (54% – suma odpowiedzi „Zdecydowanie tak” i „Raczej tak”). W tej grupie wiekowej widoczne jest również największe niezdecydowanie w tej kwestii (28% wskazań „Trudno powiedzieć”). W przypadku grup różnicowanych pod względem dochodu osobistego poparcie dla regulacji jest najwyższe wśród osób deklarujących dochód osobisty powyżej 3 tys. zł netto (do 1 tys. zł – 68%, a powyżej 3 tys. zł – już 87%).

Zebrane dane (zob. wykres 22) świadczą o społecznym poparciu dla uwzględniania wartości historycznych miejsc i obiektów przy planowaniu przestrzeni (81% odpowiedzi „Zdecydowanie tak” i „Raczej tak”). Na uwagę zasługuje to, że w przypadku tego pytania najmłodsza grupa wiekowa badanych (15–19 lat) najrzadziej deklarowała niechęć do brania pod uwagę wartości historycznych w czasie planowania przestrzennego (3% suma odpowiedzi „Zdecydowanie nie” i „Raczej nie”). W grupie tej odnotowano największy odsetek odpowiedzi „Trudno powiedzieć” (20%).

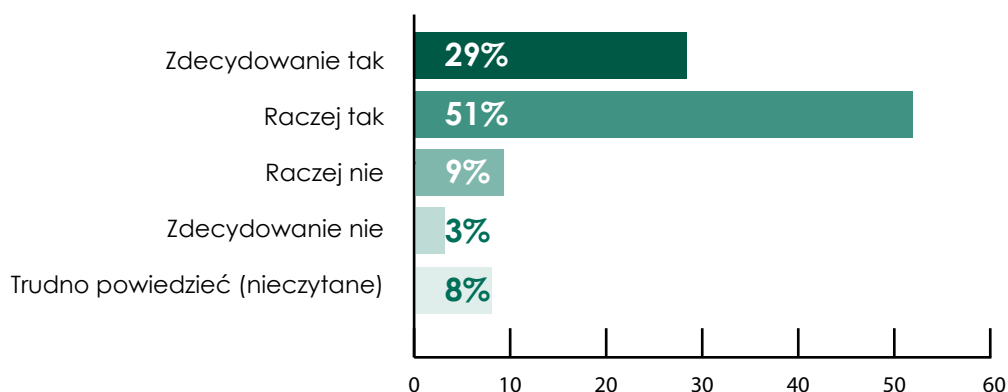
Wykres 22. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego powinny uwzględniać wartości historyczne miejsc i obiektów

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

Podobnie jak w przypadku pytania o uwzględnianie wartości historycznych miejsc i obiektów w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, większość badanych (80%) popiera określenie przez władze samorządowe zasad projektowania przestrzeni publicznej w centrach historycznych. Warto zauważyć, że skala poparcia dla uwzględniania wartości historycznych miejsc i obiektów w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz dla ustalenia zasad projektowania przestrzeni w centrach historycznych nie przekłada się na liczbę parków kulturowych⁴⁹, które są jedną z form ustawowych ochrony zabytków w Polsce tworzoną w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej⁵⁰.

Wykres 23. Władze samorządowe powinny określić zasady projektowania przestrzeni publicznej w centrach historycznych (dotyczące m.in. wielkości zabudowy, komunikacji pieszej, rowerowej i kołowej, zieleni, oświetlenia)

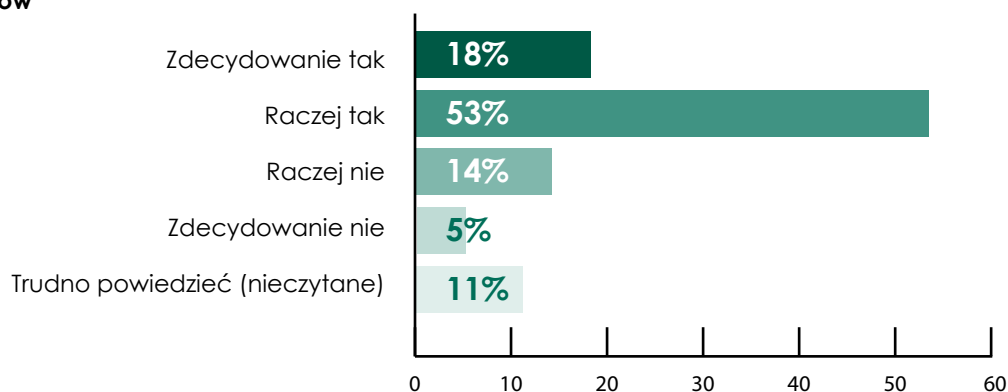
Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

49 Według informacji zamieszczonych na stronie Narodowego Instytutu Dziedzictwa 31 stycznia 2018 r. w Polsce utworzono 35 parków kulturowych. https://www.nid.pl/pl/Informacje_ogolne/Zabytki_w_Polsce/Parki_kulturowe/Zestawienie_parkow/miejsce.php?ID=3710 [dostęp: 03.08.2018].

50 Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2018 r. poz. 2067).

W badaniu interesował nas również stosunek Polaków do konsultacji społecznych w zakresie projektowania przestrzeni publicznej w centrach historycznych. 71% Polaków zgadza się ze stwierdzeniem, że powinna być projektowana z udziałem mieszkańców. Jest to niższy odsetek niż w przypadku poparcia dla stwierdzenia postulującego zaangażowanie władz samorządowych w projektowanie przestrzeni w centrach historycznych⁵¹.

Wykres 24. Przestrzeń publiczna w centrach historycznych powinna być projektowana z udziałem mieszkańców

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

Poparcie dla zaangażowania mieszkańców najczęściej deklarowali badani z dużych miast (79% – suma odpowiedzi „Zdecydowanie tak” i „Raczej tak”).

Tabela 6. Przestrzeń publiczna w centrach historycznych powinna być projektowana z udziałem mieszkańców. Rozkład odpowiedzi ze względu na miejsce zamieszkania

	Miejsce zamieszkania						
	wieś	miasto (< 20 000)	miasto (20 000 – 50 000)	miasto (50 000 – 100 000)	miasto (100 000 – 200 000)	miasto (200 000 – 500 000)	miasto (> 500 000)
Tak	73%	66%	66%	69%	69%	73%	79%
Nie	17%	23%	23%	25%	22%	11%	13%
Trudno powiedzieć	11%	11%	12%	7%	9%	17%	9%

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

⁵¹ Większe różnice widoczne są w przypadku porównania odpowiedzi „Zdecydowanie tak”.

Zastanawiające, że odsetek przeciwników konsultacji jest nieco większy wśród osób korzystających z Internetu (osoby korzystające z Internetu – 20%; niekorzystające – 13%). Zróżnicowanie odpowiedzi ze względu na wiek jest nieznaczne. Podobny brak dużych różnic odnotowano w grupach wyszczególnionych ze względu na poziom wykształcenia. Jedynie, co może być zaskakujące, wśród osób z wykształceniem wyższym zauważalny jest większy odsetek przeciwników partycypacji społecznej w zakresie projektowania przestrzeni publicznej w centrach historycznych (27%).

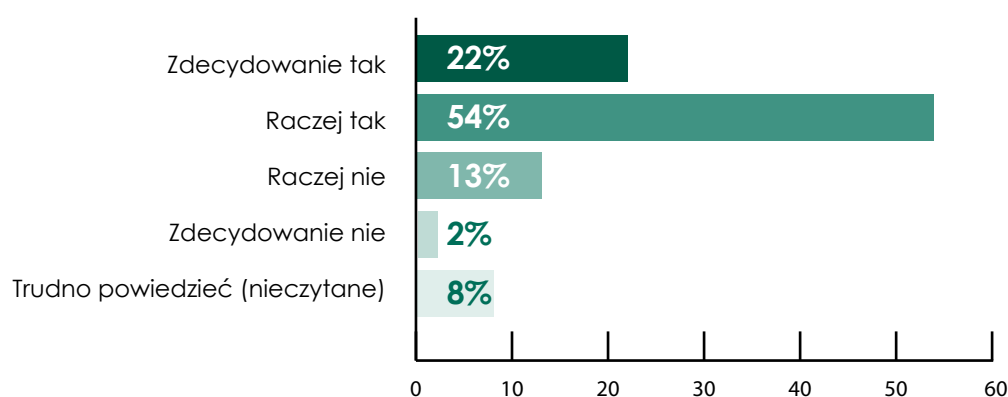
Tabela 7. Przestrzeń publiczna w centrach historycznych powinna być projektowana z udziałem mieszkańców. Rozkład odpowiedzi ze względu na poziom wykształcenia

	Poziom wykształcenia			
	Podstawowe	Zawodowe	Średnie	Wyższe
Tak	72%	72%	73%	67%
Nie	13%	18%	16%	27%
Trudno powiedzieć	15%	10%	12%	6%

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

Na podobnie wysokim poziomie jak w przypadku wcześniejszych stwierdzeń kształtuje się poparcie Polaków dla angażowania architektów w projektowanie wnętrz budynków instytucji publicznych (76%). Najwięcej zwolenników tego rozwiązania jest wśród mieszkańców miast liczących od 200 tys. do 500 tys. ludności (88%). Z kolei najwyższy odsetek przeciwników projektowania wnętrz instytucji publicznych przez profesjonalistów jest w grupie osób z wykształceniem wyższym (20%) oraz wśród osób deklarujących dochód osobisty netto powyżej 3 tys. zł (27%).

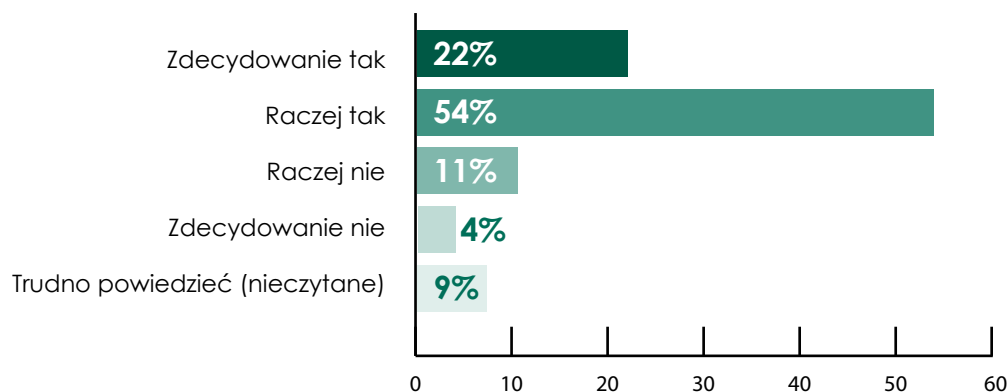
Wykres 25. Wnętra budynków instytucji publicznych, placówek oświaty, kultury, służby zdrowia itp. powinny być projektowane przez architektów wnętrz

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

Badani w większości (76%) zgadzają się również ze stwierdzeniem, że wnętrza budynków instytucji publicznych powinny być projektowane w konsultacji z ich użytkownikami. Nieco rzadziej poparcie dla projektowania wnętrza budynków instytucji publicznych w konsultacji z ich użytkownikami deklarowali badani z grupy wiekowej 15–19 lat (67%). W grupach zróżnicowanych ze względu na wielkość zamieszkiwanej miejscowości największy odsetek wskazań odpowiedzi „Zdecydowanie tak” i „Raczej tak” odnotowano wśród mieszkańców dużych miast (>500 tys. ludności – 87%).

Wykres 26. Wnętrza budynków instytucji publicznych, placówek oświaty, kultury, służby zdrowia itp. powinny być projektowane w konsultacji z ich użytkownikami

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

Reasumując, w wyobrażonym przez respondentów procesie kształtowania przestrzeni największą rolę odgrywają władze lokalne. Samorząd jest również tym „społecznym aktorem”, którego najchętniej wskazują jako postulowanego decydenta w sprawach dotyczących dziedzictwa materialnego. Jednocześnie w odpowiedziach na pytanie o to, kto powinien decydować o ochronie historycznie ważnych budynków, uwidacznia się społeczne uznanie dla eksperckiej roli architektów, urbanistów czy historyków sztuki. Widoczna jest również aproba dla angażowania architektów wewnątrz w projektowanie instytucji publicznych.

W badaniu odnotowano dość duże poparcie dla regulacji w zakresie projektowania przestrzeni publicznej (np. dotyczących obecności reklam) oraz wzrost akceptacji dla uwzględniania opinii innych (władz i społeczności lokalnej) przy zabudowywaniu prywatnych działek. Widoczna jest również aproba dla włączania w proces projektowania przestrzeni publicznej oraz wnętrza instytucji publicznych ich użytkowników. Jednocześnie wpływ samych mieszkańców na wygląd miast jest stosunkowo rzadko dostrzegany - podobnie jak rzadko postulowana jest ich decyzyjność w zakresie ochrony budynków historycznych.

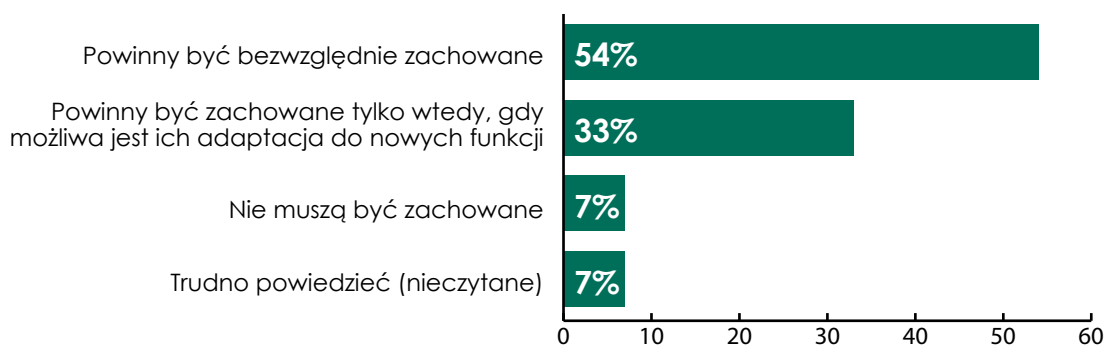
8. PRZYWIĄZANIE DO MIEJSCA I STOSUNEK DO DZIEDZICTWA

W badaniu interesowało nas, czy Polacy uznają historyczne obiekty architektoniczne za wartościowe, i jakie znaczenie im przypisują. Chcieliśmy się dowiedzieć:

- czy historyczne obiekty i zabudowania są ważnym źródłem wiedzy o przeszłości miejsca;
- czy dbałość o nie badani uznają za przejaw patriotyzmu;
- czy cenią je wyżej niż komfort mieszkańców;
- czy postrzegają je jako czynnik rozwoju swoich miejscowości;
- w jakim stopniu interesują się historią obiektów architektonicznych znajdujących się w ich miejscowości/dzielnicy.

Narodowy Instytut Dziedzictwa w 2015 r. zapytał Polaków, czy dziedzictwo kulturowe powinno być zachowywane bezwzględnie, czy tylko wtedy, kiedy możliwa jest jego adaptacja do nowych funkcji. Z badań NID wynika, że 68% mieszkańców Polski przychyliło się do pierwszego stwierdzenia, a 27% do drugiego⁵². Na potrzeby naszych badań zmieniliśmy treść tego pytania, zawężając dziedzictwo kulturowe do historycznych obiektów architektonicznych. W 2017 r. 54% badanych wskazało, że historyczne obiekty architektoniczne powinny być bezwzględnie zachowane, zaś 33% uważa, że powinny być zachowane tylko wtedy, gdy możliwa jest ich adaptacja do nowych funkcji.

Wykres 27. Czy uważa Pan/Pani, że historyczne obiekty architektoniczne

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

Badanych zapytaliśmy również o stosunek do historycznych obiektów architektonicznych w ich miejscowości, a więc nie tylko do uznanych już budowli z budżetem na rewaloryzację i umiejscowionych na szlakach turystycznych. Najwięcej Polaków (30%) zgadza się ze stwierdzeniem, że historyczne obiekty architektoniczne stanowią czynnik wspomagający rozwój ich miejscowości. Odsetek wskazań tego stwierdzenia różni się w podgrupach badanych wydzielonych ze względu na poziom wykształcenia (osoby z wykształceniem podstawowym – 16%, zawodowym – 29%, średnim – 32%, wyższym – 40%), a także wielkość miejscowości badanych. Najwyższy odsetek wskazań tego stwierdzenia (48%) odnotowano wśród respondentów z miast liczących od 50 tys. do 100 tys. mieszkańców i kolejno z miast liczących od 200 tys. do 500 tys. ludności (47%) oraz największych miast (>500 tys. – 45%). Najbardziej potencjał rozwojowy historycznych obiektów architektonicznych dostrzegają osoby młode mieszkające w przedziale

52 A. Kozioł, B. Skaldawski, *Zabytki*, [w:] „Rocznik Kultury Polskiej 2016”, Narodowe Centrum Kultury, s. 129.

wiekowym 15–19 lat (15%). W tej grupie wiekowej dominują odpowiedzi wskazujące na brak obiektów historycznych w ich miejscowościach (32%)⁵³.

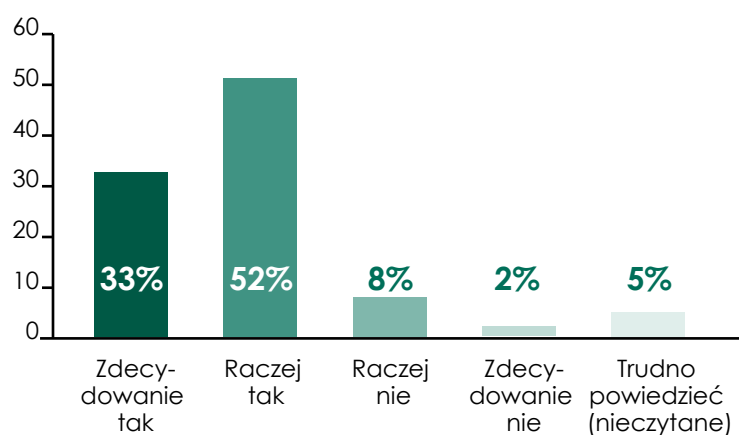
Wykres 28. Z którym ze stwierdzeń podanych obok zgadza się Pan/Pani w największym stopniu?⁵⁴

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

Polacy w większości (85%) postrzegają historyczne budynki i zabudowania jako ważne źródło wiedzy o przeszłości miejsca. Podobny odsetek badanych (82%) uważa, że dbałość o historyczne budynki i zabudowania to przejaw patriotyzmu.

Wykres 29. Zachowane historyczne budynki i zabudowania są ważnym źródłem wiedzy o przeszłości miejsca

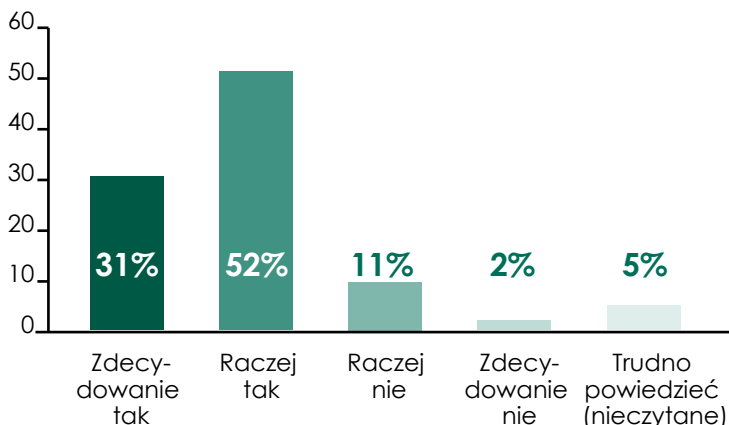

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

53 W grupach różnicowanych pod względem wielkości miejscowości stwierdzenie to najczęściej wskazywali respondenci mieszkający na wsiach (38%).

54 Pytanie bazowało na treści pytania z kwestionariusza Narodowego Instytutu Dziedzictwa (A. Chabiera, A. Kozioł, B. Skaldawski, *DOM. Dziedzictwo obok Mnie – poradnik zarządzania dziedzictwem w gminach*, Warszawa 2016, s. 247).

Wykres 30. Dbalność o historyczne budynki i zabudowania to przejaw patriotyzmu

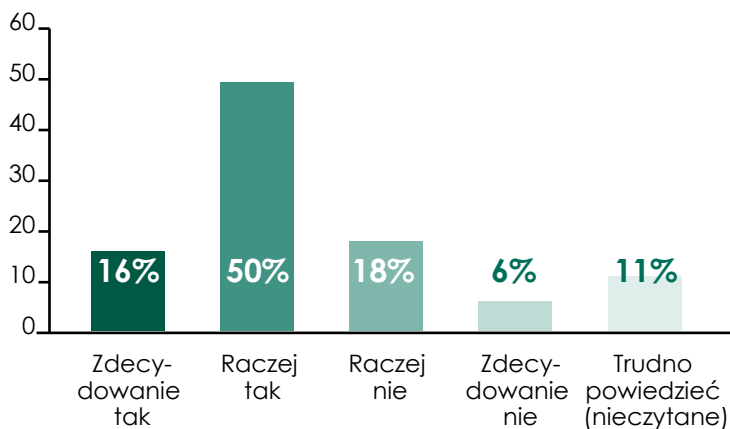

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

Autorzy zajmujący się problematyką przywiązania do miejsca w różny sposób opisują związki człowieka z jego otoczeniem. Doświadczenie miejsca opisywane bywa jako trójczynnikowa postawa obejmująca przywiązanie, identyfikację i zależność, w której przywiązanie stanowi jej komponent emocjonalny, identyfikacja – element poznawczy, a zależność od miejsca – element behawioralny. W literaturze identyfikacja z miejscem bywa również opisywana jako emocjonalna i bezwarunkowa więź podrzędna wobec przywiązania. Zależność od miejsca określa się jako instrumentalny stosunek do niego warunkowany możliwością realizacji w nim swoich celów⁵⁵. Świadomi złożoności i różnych sposobów pomiaru przywiązania do miejsca, w kwestionariuszu uwzględniliśmy kilka twierdzeń odnoszących się do emocji i motywacji związanych z otoczeniem, w którym mieszkamy i/lub bywamy.

65% Polaków deklaruje dumę ze swojego miejsca zamieszkania. Częściej dumne ze swojej dzielnicy/miejscowości są osoby mieszkające w największych miastach Polski (>500 tys. mieszkańców – 72%), najmniej dumni są mieszkańcy miast o wielkości poniżej 20 tys. ludności (32% wskazań „Raczej nie” lub „Zdecydowanie nie”).

Wykres 31. Jestem dumny/dumna z dzielnicy/miejscowości, w której mieszkam*

* Twierdzenie bazowało na jednej z pozycji Skali Przywiązania do Miejsca (M. Lewicka, *Psychologia miejsca*, dz. cyt., s. 131).

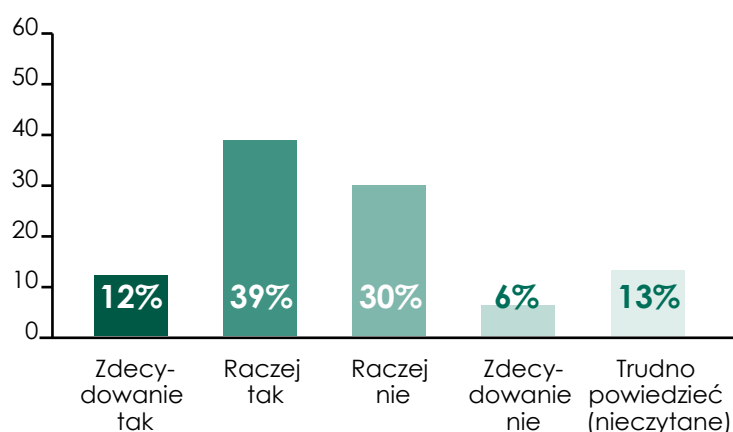
Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

55 Zob. M. Lewicka, *Psychologia miejsca*, dz. cyt.

Połowa Polaków (51%) chce angażować się w sprawy związane z dzielnicą/miejscowością, w której mieszkają. Może to wynikać z chęci realizacji partykularnych interesów, ale może być również konsekwencją poczucia terytorialnej wspólnoty i dążenia do podtrzymania jej tożsamości⁵⁶. Najczęściej chęć angażowania się w sprawy związane z dzielnicą/miejscowością deklarowały osoby w wieku 25–29 lat (60% – suma odpowiedzi „Zdecydowanie tak” i „Raczej tak”), osoby z wykształceniem wyższym (59%) oraz ci, którzy mieszkają w dużych miastach (> 500 tys. ludności – 60%). Niechęć do angażowania się w sprawy związane z zamieszkiwaną dzielnicą/miejscowością najczęściej deklarują osoby w wieku 15–19 lat (49% – odpowiedzi „Zdecydowanie nie” oraz „Raczej nie”) oraz osoby uczące się (48% – odpowiedzi „Zdecydowanie nie” oraz „Raczej nie”). Brak gotowości do włączania się w sprawy lokalne może wynikać z tego, że mieszkańcy nie czują się odpowiedzialni za swoje otoczenie, gdyż nie dostrzegają rzeczywistej możliwości wpływu na nie⁵⁷.

Wykres 32. Chce angażować się w sprawy związane z dzielnicą/miejscowością, w której mieszkam

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

Odsetek osób, które deklarują chęć angażowania się w sprawy związane z dzielnicą/miejscowością, w której mieszkają, jest niższy niż odsetek osób, które przy wyborze nowego miejsca bratyby pod uwagę to, czy będą miały możliwość uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i współdecydowania o różnych przedsięwzięciach, dotyczących m.in. zagospodarowania przestrzeni publicznej wokół miejsca zamieszkania (80% – suma wskazań „Bardzo ważne” i „Raczej ważne”). Różnice te mogą wynikać z większego przywiązania do najbliższego otoczenia zamieszkiwanego budynku i chęci dbałości o nie. Mogą być również konsekwencją dążenia ludzi do możliwości wyboru, a nie potrzeby skorzystania z owej możliwości. Wskazuje na to również fakt, że poparcie dla projektowania przestrzeni publicznej w centrach historycznych z udziałem mieszkańców (71%) jest częstsze niż chęć osobistego angażowania się w sprawy związane z zamieszkiwaną dzielnicą lub miejscowością.

⁵⁶ Zob. J. Herbst, *Oblicza społeczeństwa obywatelskiego*, Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego, Warszawa 2015.

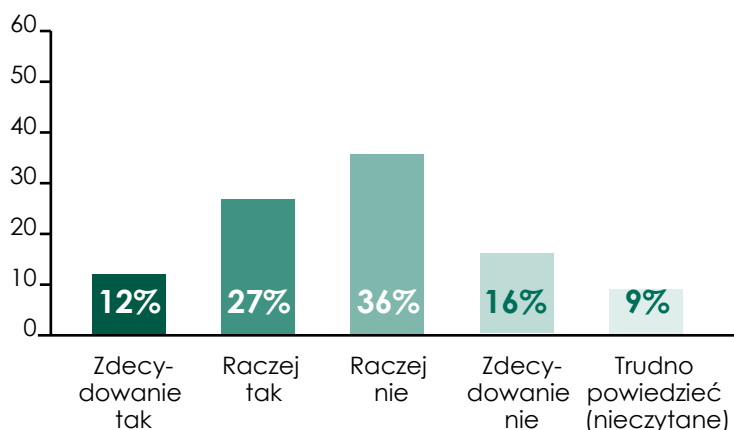
⁵⁷ Zob. A. Baranowski, *Współzarządzanie przestrzenią gminy*, [w:] Andrzejewski P. i in., *Polska Polityka Architektoniczna...*, dz. cyt. s. 26.

W badaniu odnotowano słabą, ale statystycznie istotną zależność między deklarowaną przez respondentów chęcią angażowania się w sprawy związane z ich miastem/dzielnicą a przypisywaniem przez nich dużego znaczenia możliwości uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i współdecydowania o różnych przedsięwzięciach, dotyczących m.in. zagospodarowania przestrzeni publicznej wokół miejsca zamieszkania. Badani deklarujący chęć angażowania się w sprawy związane z ich miejscowością częściej wskazują, że ważna jest dla nich możliwość współdecydowania o losach ich najbliższego otoczenia przy wyborze nowego mieszkania lub domu.

39% Polaków chciałoby wyprowadzić się ze swojej miejscowości bądź dzielnicy⁵⁸. Chęć zmiany miejsca zamieszkania częściej deklarują osoby w wieku 20–24 lata (50% – suma wskazań „Zdecydowanie tak” i „Raczej tak”). Osoby z tej grupy również najczęściej ze wszystkich grup wiekowych negatywnie oceniają wygląd własnych budynków mieszkalnych⁵⁹.

W badaniu odnotowano dość zaskakującą zależność między chęcią angażowania się w sprawy swojej dzielnicy/miejscowości a chęcią wyprowadzenia się z zamieszkiwanej dzielnicy/miejscowości. Badani, którzy deklarują chęć angażowania się w sprawy swojej dzielnicy/miejscowości, częściej deklarują, że chcieliby się przeprowadzić.

Wykres 33. Chciał(a)bym się wyprowadzić z dzielnicy/miejscowości, w której mieszkam*

* Twierdzenie bazowało na jednej z pozycji Skali Przywiązania do Miejsca (M. Lewicka, *Psychologia miejsca*, dz. cyt., s. 131).

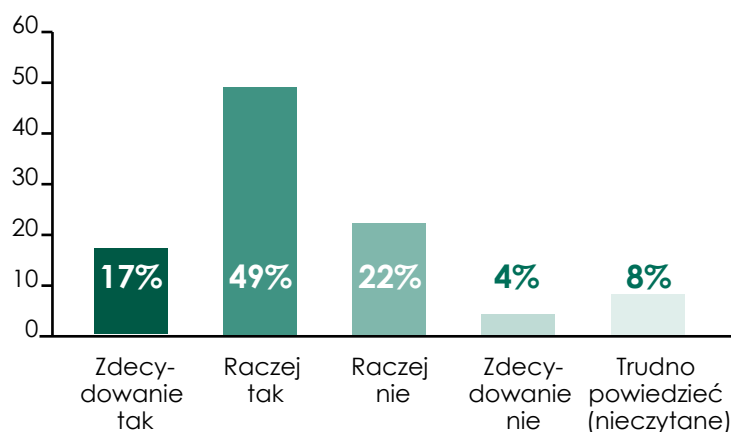
Źródło: NCK/lpsos 2017 (N=1003).

58 Chęć wyprowadzki może wynikać z wielu czynników. Jednym z nich mogą być warunki mieszkaniowe. Według najnowszych danych Eurostatu (z 2016 r.) 40,7% mieszkańców Polski żyje w przeludnionych domach lub mieszkaniach: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Housing_statistics [dostęp: 18.09.2018].

59 31% odpowiedzi negatywnych w grupie wiekowej 20–24 wobec 12% w grupie 15–19; 13% – 25–29; 18% – 30–39; 18% – 40–49; 27% – 50–59; 13% w grupie wiekowej powyżej 59 r.ż.

Większość Polaków (66% suma odpowiedzi „Zdecydowanie tak” i „Raczej tak”) deklaruje, że ważniejsze dla nich jest to, jak mieszkają, niż gdzie mieszkają. Wśród grup wyróżnionych ze względu na miejsce zamieszkania nie odnotowano istotnych różnic w odpowiedziach. W grupach wiekowych zarejestrowano kilkuprocentowe różnice. Najczęściej utożsamiały się z tym stwierdzeniem osoby w wieku 20–24 lata (77%).

Wykres 34. Ważniejsze jest dla mnie, jak mieszkam, niż gdzie mieszkam*

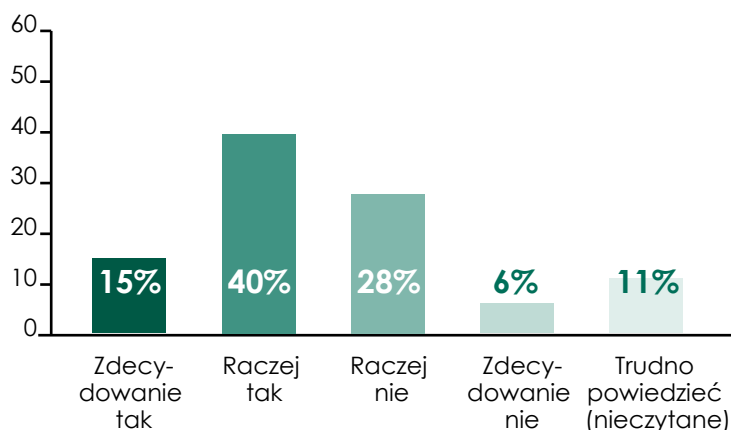

* Twierdzenie bazowało na jednej z pozycji Skali Przywiązania do Miejsca (M. Lewicka, *Psychologia miejsca*, dz. cyt., s. 135).

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

Ponad połowa Polaków (55%) przedkłada wygodę nad dbałość o zabytki. Nieco niższy odsetek odpowiedzi na to wskazujących odnotowano wśród osób z wykształceniem wyższym (49%) oraz wśród mieszkańców największych miast Polski (46%).

Wykres 35. Uważam, że w mieście ważniejsza jest wygoda mieszkańców niż dbałość o zabytki*

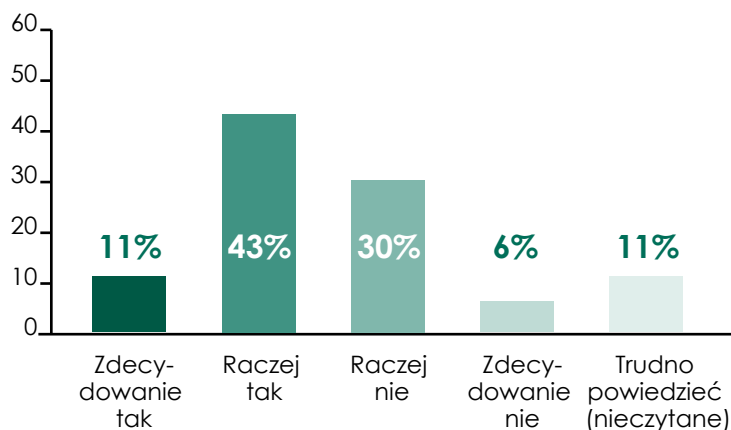

* Twierdzenie zostało zaczerpnięte ze Skali Zainteresowania Historią Miejscowości (M. Lewicka, *Psychologia miejsca*, dz. cyt., s. 367).

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

Ponad połowa badanych zadeklarowała, że interesuje się historią obiektów architektonicznych w swojej dzielnicy bądź miejscowości. Przypomnijmy, że podobny odsetek badanych deklaruje zainteresowanie wyglądem budynków, ulic, placów i zabudowań w swojej miejscowości (49%).

Wykres 36. Interesuje mnie historia obiektów architektonicznych w dzielnicy/miejscowości, w której mieszkam*

* Twierdzenie bazowało na jednej z pozycji Skali Zainteresowania Historią Miejscowości (M. Lewicka, *Psychologia miejsca*, dz. cyt., s. 367).

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

Najczęściej swoje zainteresowanie deklaruowały osoby mieszczące się w przedziale wiekowym 30–39 lat (63%), zaś najrzadziej najmłodszy badani (15-19 lat).

Tabela 8. Interesuje mnie historia obiektów architektonicznych w dzielnicy/miejscowości, w której mieszkam. Rozkład odpowiedzi ze względu na wiek

	Wiek (w latach)						
	15–19	20–24	25–29	30–39	40–49	50–59	> 59
Tak	36%	41%	53%	63%	55%	55%	52%
Nie	55%	46%	38%	27%	38%	31%	34%
Trudno powiedzieć	9%	13%	10%	10%	7%	13%	14%

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

Najwięcej osób zadeklarowało swoje zainteresowanie wśród tych, które mają wykształcenie wyższe (62% – suma odpowiedzi „Zdecydowanie tak” i „Raczej tak”). Najmniejsze zainteresowanie historią obiektów architektonicznych wykazują osoby z wykształceniem podstawowym (41% – suma odpowiedzi „Zdecydowanie tak” i „Raczej tak”). Badani dumni ze swojej dzielnicy lub miejscowości częściej niż pozostali deklarowali zainteresowanie historią obiektów architektonicznych w zamieszkiwanych miejscowościach.

Podsumowując wątek przywiązania do miejsca, warto przypomnieć, że zdaniem Yi-Fu Tuan przestrzeń staje się miejscem w miarę poznawania i nadawania jej wartości⁶⁰. Relatywnie duże poparcie badanych dla ochrony historycznych obiektów architektonicznych może świadczyć o tym, że Polacy przypisują dużą wartość starej architekturze. Jednocześnie tyl-

60 Y. Tuan, *Przestrzeń i miejsce*, Państwowy Instytut Wydawniczy, tłum. A. Morawińska, Warszawa 1987, s. 16.

ko niespełna 1/3 respondentów dostrzega w historycznych obiektach architektonicznych potencjał rozwojowy. Można przypuszczać, że duże znaczenie przypisywane historycznej architekturze wynika bardziej z sytuowania jej w obszarze wartości symbolicznych niż użytkowych. Dla zdecydowanej większości Polaków historyczna zabudowa jest cennym źródłem wiedzy o przeszłości miejsca. Większość badanych zadeklarowała, że interesuje się historią obiektów architektonicznych znajdujących się w ich najbliższym otoczeniu. Można jednak uznać, że są one wartością podrzędną wobec wygody mieszkańców, która dla większości badanych jest ważniejsza niż dbałość o zabytki. Wygoda ta warunkowana jest między innymi dostosowaniem przestrzeni do ich potrzeb, w tym także zniwelowaniem barier architektonicznych, które widoczne są w wielu historycznych zabudowaniach. Cechy miejsc (m.in. rodzaj zamieszkiwanej zabudowy⁶¹), obok cech osób zamieszkujących je, wpływają na relacje człowieka z miejscem i jego przywiązanie do niego. Prawie 40% badanych deklaruje chęć zmiany miejsca zamieszkania. Zakres i charakter danych uzyskanych w tym badaniu nie pozwalają na wyodrębnienie możliwych powodów chęci zmiany miejsca zamieszkania. Przeważające odsetki osób deklarujących dumę z zamieszkiwanego miejsca i chęć angażowania się w sprawy związane z nim w zestawieniu z odsetkiem badanych deklarujących chęć wyprowadzenia się z zamieszkiwanej dzielnicy lub miejscowości nasuwają pytanie o dostosowanie otoczenia do potrzeb jej mieszkańców, m.in. o to, czy jest ono przyjazne i dostępne.

---

61 Zob. typy fizycznych predyktorów przywiązania do miejsca u M. Lewicka, *Psychologia miejsca*, dz. cyt., s. 210–221.

9. EDUKACJA ARCHITEKTONICZNA

Przedstawione w raporcie wyniki sugerują, że kwestie związane z wyglądem miast i wsi, sposobem kształtowania przestrzeni i krajobrazu nie są dla znacznej części mieszkańców Polski ważne. Nie stanowią one przedmiotu ich pogłębionej refleksji, na co wskazuje fakt, że często unikają wydawania opinii na zadawane w sondażu pytania lub udzielają odpowiedzi wskazujących na obojętny stosunek do poruszanych przez ankietatorów zagadnień. Można postawić hipotezę, że taki stan rzeczy wynika z niedostatków edukacji kulturalnej, plastycznej i architektonicznej w Polsce⁶². Na ten problem zwracają uwagę również sami architekci, pisząc w *Polskiej Polityce Architektonicznej*, że w Polsce, w ramach powszechnej edukacji, „nie udało się wykształcić powszechnej obywatelskiej odpowiedzialności i wrażliwości na jakość otoczenia, na rozumiane wielowymiarowo wartości przestrzeni”⁶³. Wobec tego jednym z postulatów zawartych we wspomnianej publikacji jest uwzględnienie edukacji architektonicznej prowadzonej interdyscyplinarnie w procesie edukacji formalnej i nieformalnej⁶⁴. Budzenie społecznej świadomości architektoniczno-urbanistycznej jest również jednym z elementów misji nowo powołanej instytucji, jaką jest Narodowy Instytut Urbanistyki i Architektury⁶⁵.

W sondażu zapytaliśmy badanych o świadomość znaczenia edukacji architektonicznej. Chcieliśmy dowiedzieć się, z czym kojarzą edukację architektoniczną – które zadania edukacji architektonicznej są ich zdaniem najważniejsze (zob. wykres 37). Największy odsetek badanych wskazało pogłębienie znajomości lokalnego dziedzictwa kulturowego (30%). Często wybieraną odpowiedzią było też edukowanie o wpływie kształtu otoczenia na samopoczucie ludzi (24% badanych) oraz więzi sąsiedzkie (również 24%). Ten sam odsetek badanych jako postulowany cel edukacji architektonicznej wskazał przekazanie wiedzy związanej z historią architektury jako jednej ze sztuk. Pytanie okazało się jednak dla znacznej części badanych problematyczne, o czym świadczy fakt, że blisko 1/5 z nich zadeklarowało, że nie zastanawia się nad tym, co powinno być celem powszechnej edukacji architektonicznej, bądź nie potrafiło go wskazać. W najmłodszej grupie wiekowej (15–19 lat) takich odpowiedzi udzieliło jeszcze więcej badanych: 49%.

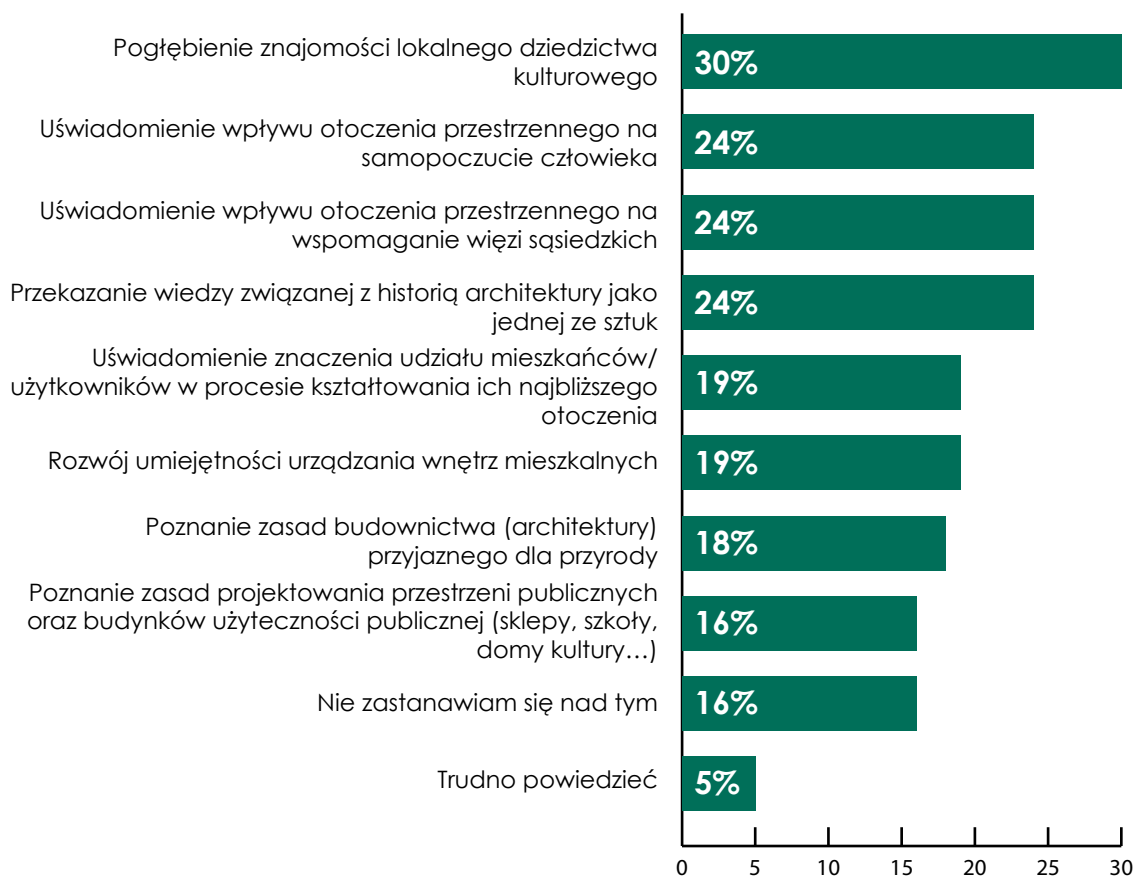
62 Filip Springer w reportażu o polskiej przestrzeni pt. *Wanna z kolumnadą* pisze, że Polska ma jeden z najniższych wyników w Europie jeśli chodzi o liczbę godzin, jakie polskie dzieci spędzają w szkołach na zajęciach poświęconych sztuce. Zob. F. Springer, *Wanna z kolumnadą*, dz. cyt., s. 243. Dane pochodzą z opublikowanego w 2009 r. raportu „Edukacja artystyczna i kulturalna w szkołach w Europie”. Nie ma nowszych badań porównawczych na ten temat.

63 D. Śmiechowski, *Kultura przestrzeni i powszechna edukacja architektoniczna*, dz. cyt., s.81.

64 Tamże, s. 87.

65 Zob. <http://niaiu.pl/institut/misja/> [dostęp: 05.09.2018].

Wykres 37. Co zdaniem Pana/Pani powinno być celem powszechnej edukacji architektonicznej?

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

Odsetki nie sumują się do 100%, ponieważ respondenci mogli wskazać trzy najważniejsze czynniki.

Mimo trudności pytania, udzielane przez badanych odpowiedzi nie były zupełnie przypadkowe. Są związane z tym, co uważają oni za ważne w architekturze, o czym świadczy fakt, że odpowiedzi na pytanie o cele edukacji architektonicznej różnicują się w zależności od deklarowanego przez respondentów stosunku do dziedzictwa materialnego (zob. tabela 9). Badani nastawieni bardziej pragmatycznie (wskazujący, że historyczne obiekty architektoniczne powinny być zachowane tylko wtedy, kiedy możliwa jest ich adaptacja do nowych funkcji) najczęściej wskazują na „uświadomienie wpływu otoczenia przestrzennego na wspomaganie więzi sąsiedzkich” jako postulowany cel edukacji architektonicznej (35% spośród nich). Natomiast badani, dla których priorytetem jest zachowanie budynków historycznych niezależnie od ich dzisiejszej funkcji, najczęściej (36% z nich) jako kluczowe wskazują cele edukacji architektonicznej związane z pogłębianiem wiedzy o lokalnym dziedzictwie.

Tabela 9. Co Pana/Pani zdaniem powinno być celem powszechnej edukacji architektonicznej? Odpowiedzi w grupach badanych wyróżnionych ze względu na ich opinie na temat historycznych obiektów architektonicznych

	Powinny być bezwzględnie zachowane (N=537)	Powinny być zachowane tylko wtedy, gdy możliwa jest ich adaptacja do nowych funkcji (N=327)
Uświadomienie wpływu otoczenia przestrzennego na samopoczucie człowieka	29%	22%
Uświadomienie wpływu otoczenia przestrzennego na wspomaganie więzi sąsiedzkich	19%	35%
Przekazanie wiedzy związanej z historią architektury jako jednej ze sztuk	28%	20%
Pogłębienie znajomości lokalnego dziedzictwa kulturowego	36%	23%
Rozwój umiejętności urządzania wnętrz mieszkalnych	19%	20%
Poznanie zasad projektowania przestrzeni publicznych oraz budynków użyteczności publicznej (sklepy, szkoły, domy kultury...)	18%	14%
Uświadomienie znaczenia udziału mieszkańców/użytkowników w procesie kształtowania ich najbliższego otoczenia	21%	20%
Poznanie zasad budownictwa (architektury) przyjaznego dla przyrody	21%	17%
Nie zastanawiam się nad tym	16%	14%

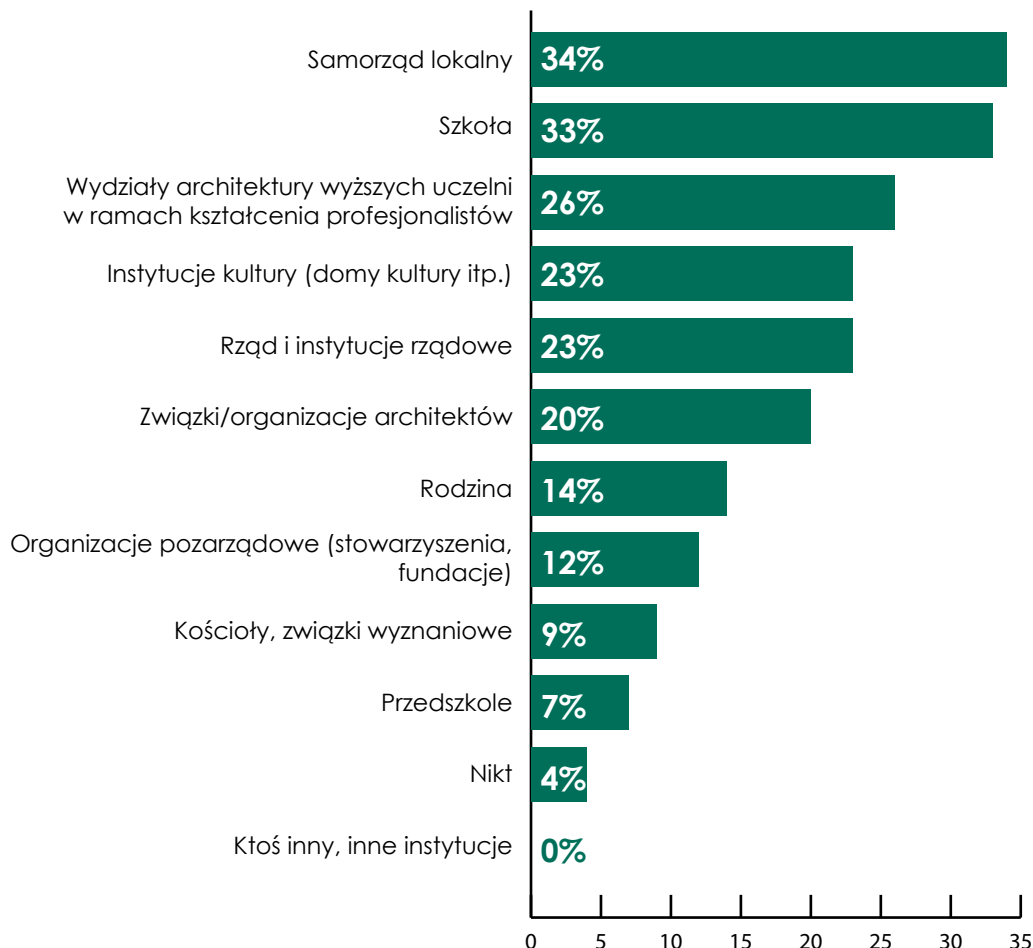
Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

Odsetki nie sumują się do 100%, ponieważ badani mogli wskazać trzy odpowiedzi.

Byliśmy ciekawi, jakie instytucje badani łączą z edukacją architektoniczną. Zadaliśmy pytanie o to, kto powinien odpowiadać za tę część edukacji w Polsce. Najczęściej wskazywano samorząd lokalny oraz szkołę. Instytucje kultury wskazało 23% badanych.

Wykres 38. Która instytucja powinna odpowiadać za edukację architektoniczną w Polsce?

Źródło: NCK/Ipsos 2017 (N=1003).

Odsetki nie sumują się do 100%, ponieważ badani mogli wskazać trzy odpowiedzi.

Ciekawym kontekstem dla przedstawionych wyżej wyników są postulaty dotyczące edukacji architektonicznej sformułowane w cytowanej już *Polskiej Polityce Architektonicznej*. Podkreślana jest tam edukacyjna rola studentów, animatorów kultury, akademików i praktyków, mediów, samorządów lokalnych, organizacji pozarządowych, instytucji kultury i placówek edukacyjnych, czyli większości wskazywanych przez badanych instytucji i grup zawodowych⁶⁶.

66 D. Śmiechowski, *Kultura przestrzeni i powszechna edukacja architektoniczna*, dz. cyt., s. 87–89.

Biorąc pod uwagę wyżej przedstawione wyniki, a także pozostałe dane opracowane w raporcie, można sformułować i przywołać następujące wskazówki dla osób odpowiedzialnych za edukację architektoniczną w Polsce:

- odpowiedzi na pytanie o cele edukacji architektonicznej wskazują na potrzebę, aby szeroko wyjaśniać, czym właściwie owa edukacja jest i jakie są jej cele;
- zebrane wyniki wskazujące na rzadką w społeczeństwie refleksję nad otoczeniem i architekturą potwierdzają, że edukacja architektoniczna powinna być zintegrowana z treściami nauczania różnych przedmiotów (np. plastyki, języka polskiego, historii);
- architekci zwracają również uwagę na skuteczność zajęć wykorzystujących metody warsztatowe i metody projektu⁶⁷;
- działania mające na celu budowanie wrażliwości i świadomości dotyczącej tego, jaką wartością jest wspólna przestrzeń, powinny wychodzić poza edukację dzieci i młodzieży, służąc edukacji dorosłych, np. samorządowców, urzędników czy inwestorów⁶⁸;
- istotną sprawą jest współpraca specjalistów, instytucji państwa, organizacji pozarządowych, ruchów miejskich i innych uczestników życia społecznego, którzy odgrywają lub mogą odgrywać rolę edukacyjną.

---

67 Tamże, s. 87.

68 Tamże. Przykładem tego typu działań jest kampania Narodowego Instytutu Dziedzictwa pt. „Krajobraz mojego miasta”, której celem jest zwrócenie uwagi władz samorządowych, firm i instytucji oraz społeczeństwa na problem chaosu reklamowego i właściwego planowania przestrzeni miejskiej. Zob. <http://krajobrazmojegomiasta.pl/o-kampanii> [dostęp: 18.09.2018].

ZAKOŃCZENIE

Przystępując do badania, interesowało nas to, czy wrażliwość na wygląd otoczenia, refleksja nad jego stanem oraz chęć angażowania się w jego kształtowanie stają się w polskim społeczeństwie coraz bardziej powszechne. Postawiliśmy również pytanie o to, czy utrzymuje się rozdźwięk między krytycznymi głosami ekspertów na temat stanu polskiego krajobrazu a opiniami mieszkańców kraju. Okazało się, że z jednej strony, mimo obecności w debacie publicznej problematyki braku ładu przestrzennego, widoczny jest spadek deklarowanego zainteresowania wyglądem najbliższego otoczenia. Utrzymuje się niewielki krytycyzm w ocenie przestrzeni i budynków. Można zaryzykować stwierdzenie, że poziom świadomości architektonicznej Polaków jest niski. Ich wiedza o architekturze mierzona znajomością nazwisk i uznanych obiektów jest nikła. Z drugiej strony, uzyskane wyniki wskazują, że Polacy coraz częściej, w porównaniu z rezultatami badań z lat ubiegłych, dostrzegają, iż przestrzeń jest dobrem wspólnym, a zasada ujmowana przysłowiem „wolność Tomku w swoim domku” nie zawsze powinna obowiązywać. Większość Polaków deklaruje, że dostrzega wpływ architektury na jakość życia. Funkcjonalność oraz stan obiektów architektonicznych są najczęściej wskazywanymi kryteriami oceny. Większość społeczeństwa dostrzega wartość historycznych obiektów architektonicznych, a ponad połowa deklaruje zainteresowanie nimi i potrzebę ich bezwzględного zachowania.

Mimo dostrzegania wartości historycznej zabudowy przez Polaków, większość z nich chciałaby mieszkać w nowym budownictwie. Przy hipotetycznej zmianie miejsca zamieszkania najczęściej brane pod uwagę jest to, czy okolica jest czysta i bezpieczna. Możliwość uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej jest rzadziej wskazywanym kryterium, ale jego znaczenie na przestrzeni ostatnich lat wzrosło. Chęć angażowania się w sprawy związane z zamieszkiwaną dzielnicą lub miejscowością deklaruje połowa badanych. Największe znaczenie w procesie kształtowania przestrzeni przypisywane jest władzom samorządowym – Polacy rzadziej dostrzegają swoją rolę w tym procesie i wpływ swoich wyborów na wygląd otoczenia.

Warto zwrócić uwagę na odpowiedzi najmłodszych badanych (szczególnie w wieku 15–19 lat, w nieco mniejszym stopniu w wieku 19–24 lata). Sugerują, że są oni najmniej wrażliwi na układ i wygląd otoczenia. Wyniki prezentowane w raporcie jednoznacznie potwierdzają, że istnieje potrzeba działań i systemowych rozwiązań w zakresie powszechnej edukacji architektonicznej. Niezbędna jest kontynuacja takich programów jak „Archi-przygody” i działań inicjowanych przez nowo powstały Narodowy Instytut Urbanistyki i Architektury, takich jak Kongres Edukacji Architektonicznej.

Wielkość miejscowości zamieszkania często różnicowała sposób odpowiedzi na zadane pytania. Nie widać natomiast prostego, dychotomicznego podziału na miasto i wieś, których mieszkańcy znacząco różniliby się w opiniach na tematy podejmowane w badaniu. Zróżnicowania wynikające z miejsca zamieszkania są bardziej złożone i zachęcają do dodatkowych analiz.

Ze względu na zakres badania świadomie nie objęliśmy nim kilku wątków, które mogą nasuwać się podczas lektury raportu, m.in. problematyki oddolnych praktyk estetyzacji

przestrzeni⁶⁹ i obywatelskiej troski o dobro wspólne, której wyrazem są np. ruchy miejskie. Skoncentrowaliśmy się na problematyce architektury, a zagadnienia krajobrazu, przestrzeni zielonych oraz dziedzictwa naturalnego były poboczne. Ich listą zarysowujemy otwierające się perspektywy badawcze.

Przeprowadzone w listopadzie 2017 r. badanie z konieczności obejmowało ograniczony zakres tematyczny. Zrobiliśmy „socjologiczne zdjęcie”, które warto w kolejnych latach powtórzyć oraz poszerzyć jego kadr.

---

⁶⁹ Zob. M. Krajewski i in., *Niewidzialne miasto*, Fundacja Bęc Zmiana, Warszawa 2012.

BIBLIOGRAFIA

- Andrzejewski P. i in., *Polska Polityka Architektoniczna. Polityka jakości krajobrazu, przestrzeni publicznej, architektury*, Warszawa 2018.
- Andrzejewski P., *Rola architekta w kształtowaniu otoczenia*, [w:] *Polska Polityka Architektoniczna. Polityka jakości krajobrazu, przestrzeni publicznej, architektury*, Warszawa 2018.
- Baranowski A., *Współzarządzanie przestrzenią gminy*, [w:] Andrzejewski P. i in., *Polska Polityka Architektoniczna. Polityka jakości krajobrazu, przestrzeni publicznej, architektury*, Warszawa 2018.
- Bierca M. i in., *Światła małego miasta. Jak się żyje w najmniejszych polskich miastach. Raport z badania jakościowego i ilościowego*, Warszawa 2017.
- Bourdieu P., *Dystynkcja. Społeczna krytyka władzy sądenia*, tłum. P. Biłtos, Warszawa 2005.
- Bourdieu P., Passeron J. C., *Reprodukcja. Elementy teorii systemu nauczania*, Warszawa 2006.
- CBOS, *Polacy o architektach*, 2014.
- CBOS, *Polacy o architekturze*, 2005.
- CBOS, *Polacy o architekturze*, 2010.
- CBOS, *Stara czy nowa zabudowa – upodobania i opinie Polaków*, 2003.
- Chabiera A. i in., *Dziedzictwo kulturowe w badaniach. Polacy wobec dziedzictwa. Raport z badań społecznych*, Warszawa 2017.
- Chmielewski J.M., *Teoria urbanistyki w projektowaniu i planowaniu miast*, Warszawa 2001.
- Chwalibóg K., *Jakość architektury przestrzeni publicznej*, [w:] P. Andrzejewski i in., *Polska Polityka Architektoniczna. Polityka jakości krajobrazu, przestrzeni i architektury*, Warszawa 2018.
- Drozda Ł., *Dwa tysiące. Instrukcja obsługi polskiej urbanizacji w XXI wieku*, Warszawa 2018.
- Erikson E.H., *Dzieciństwo i społeczeństwo*, tłum. P. Hejmej, Poznań 1997.
- Frąckowiak M., *Architektem się bywa. Raport z badania jakościowego warszawskich architektów*, Warszawa 2018.
- Hawaikum. *W poszukiwaniu istoty piękna*, red. M. Kozień i in., Wołowiec 2015.
- Herbst J., *Oblicza społeczeństwa obywatelskiego*, Warszawa 2015.
- Jałowiecki B. i Szczepański M., *Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej*, Warszawa 2009.
- Janowicz R., *Komunikacja marketingowa w architekturze*, Warszawa 2012.
- Kocki W., Bogucki J., Kwiatkowski B., *Fizyczna przestrzeń szkoły – współczesne kierunki projektowe*, „Teka Komisji Architektury, Urbanistyki i Studiów Krajobrazowych O.L. PAN” 2015, nr 4.
- Kozioł A., Skaldawski B., *Zabytki*, [w:] „Rocznik Kultury Polskiej 2016”, Warszawa 2017.
- Krajewski M. i in., *Niewidzialne miasto*, Warszawa 2012.

- Kusiak J., *Chaos Warszawa. Porządki przestrzenne polskiego kapitalizmu*, Warszawa 2017.
- Leśniakowska M. i in., *Architektki*, Kraków 2016.
- Levinson D.J., *A concpetion of adult devlopment*, „American Psychologist” 1986, nr 41 (1).
- Lewicka M., *Psychologia miejsca*, Warszawa 2012.
- Mańkowska-Grin E., *Architektura jest najważniejsza. Rozmowy*, Kraków 2015.
- Niewidzialne miasto*, red. M. Krajewski, Warszawa 2013.
- Paszkowski Z. i in., *Tendencje w rozwoju polskiej urbanizacji*, [w:] *Przestrzeń życia Polaków*, red. J. Sepioł, SARP 2015.
- Prośniewski B., *Gust nasz pospolity*, Warszawa 2016.
- Przestrzeń fizyczna i architektoniczna. Przestrzenie edukacji 21. Otwieramy szkołę! Tom 1.*, Warszawa 2016, <https://szk.szkolazklasa.org.pl/materialy/przestrzen-fizyczna-architektoniczna/> [dostęp: 02.08.2018].
- Przestrzeń życia Polaków*, red. J. Sepioł, SARP 2015.
- Rybicki P., *Spółeczeństwo miejskie*, Warszawa 1972.
- Springer F., *Wanna z kolumnadą*, Wołowiec 2013.
- Stan i zróżnicowanie kultury wsi i małych miast w Polsce*, red. I. Bukraba-Rylska, W.J. Burszta, Warszawa 2011.
- Szyguła A., Głaz J., *Wspólne nie znaczy niczyje*, Warszawa 2016.
- Śmiechowski D., *Kultura przestrzeni i powszechna edukacja architektoniczna*, [w:] Andrzejewski P. i in., *Polska Polityka Architektoniczna. Polityka jakości krajobrazu, przestrzeni publicznej, architektury*, Warszawa 2018.
- TNS Polska, *Reklama w przestrzeni publicznej*, 2013.
- Tuan Y., *Przestrzeń i miejsce*, tłum. A. Morawińska, Warszawa 1987.
- Wallis A., *Socjologia przestrzeni*, Warszawa 1990.
- Wantuch-Matla D., *Przestrzeń publiczna 2.0. Miasto u progu XXI wieku*, Łódź 2016.
- Zarycki T., *Kapitał kulturowy – założenia i perspektywy zastosowań teorii Pierre'a Bourdieu*, „Psychologia Społeczna” 2009, tom 4, 1–2 (10).
- Życie kobiet i mężczyzn w Europie. Portret statystyczny*, Eurostat 2017, https://stat.gov.pl/kobiety-i-mezczyzni-w-europie/images/pdf/WomenMenEurope-DigitalPublication-2017_pl.pdf?lang=pl [dostęp: 23.05.2018].

Źródła internetowe:

- https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Housing_statistics [dostęp: 18.09.2018]
- <http://niaiu.pl/instytut/misja/> [dostęp: 05.09.2018].
- https://www.nid.pl/pl/Informacje_ogolne/Zabytki_w_Polsce/Parki_kulturowe/Zestawienie_parkow/miejsce.php?ID=3710 [dostęp: 03.08.2018]
- <http://krajobrazmojegomiasta.pl/o-kampanii> [dostęp: 18.09.2018].

SPIS TABEL I WYKRESÓW

Tabele

1. Proszę powiedzieć, czy zgadza się Pan/Pani, czy też nie zgadza z następującymi stwierdzeniami (opiniami). Rozkład odpowiedzi twierdzących i przeczących. 16
2. Przypuśćmy, że z różnych powodów decyduje się Pan/Pani na zmianę dotychczasowego miejsca zamieszkania. Które z przedstawionych elementów uznał(a)by Pan/Pani za ważne, a które za nieważne przy wyborze nowego mieszkania lub domu? Rozkład odpowiedzi twierdzących 30
3. Gdzie wolał(a)by Pan/Pani mieszkać (hipotetycznie)? Rozkład odpowiedzi ze względu na wiek . .33
4. Gdzie wolał(a)by Pan/Pani mieszkać (hipotetycznie)? Rozkład odpowiedzi ze względu na wielkość miejscowości zamieszkania 34
5. Ustalenie przez samorządy lokalne zasad dotyczących obecności reklam w przestrzeni publicznej poprawiłoby wygląd polskich miast i wsi. Rozkład odpowiedzi twierdzących i przeczących ze względu na wielkość miejscowości zamieszkania. 40
6. Przestrzeń publiczna w centrach historycznych powinna być projektowana z udziałem mieszkańców. Rozkład odpowiedzi twierdzących i przeczących ze względu na wielkość miejscowości zamieszkania 42
7. Przestrzeń publiczna w centrach historycznych powinna być projektowana z udziałem mieszkańców. Rozkład odpowiedzi twierdzących i przeczących ze względu na poziom wykształcenia. 43
8. Interesuje mnie historia obiektów architektonicznych w dzielnicy/miejscowości, w której mieszkam. Rozkład odpowiedzi twierdzących i przeczących ze względu na wiek. 51
9. Co zdaniem Pana/Pani powinno być celem powszechnej edukacji architektonicznej? Rozkład odpowiedzi ze względu na stosunek do historycznych obiektów architektonicznych. 55

Wykresy

1. Z czym kojarzy się Panu/Pani słowo architektura? Rozkład odpowiedzi 10
2. Czy słyszał(a) Pan/Pani o obiektach architektonicznych / miejscach w przestrzeni publicznej, które są ważne dla historii architektury Polski? Rozkład odpowiedzi twierdzących i przeczących 11
3. O jakich o obiektach architektonicznych / miejscach w przestrzeni publicznej, które są ważne dla historii architektury Polski Pan/Pani słyszał(a)? Pogrupowane odpowiedzi badanych, którzy zadeklarowali, że słyszeli o takich obiektach 12
4. O jakich o obiektach architektonicznych / miejscach w przestrzeni publicznej, które są ważne dla historii architektury Polski Pan/Pani słyszał(a)? Wyszczególnione z nazwy własnej obiekty architektoniczne wymienione przez ≥ badanych, którzy słyszeli o obiektach architektonicznych / miejscach w przestrzeni publicznej, które są ważne dla historii architektury Polski 13
5. Czy pamięta Pan/Pani nazwisko jakiegoś znanego architekta? Rozkład odpowiedzi twierdzących i przeczących 14
6. Czy interesuje się Pan/Pani tym – czy zwraca Pan/Pani uwagę na to – jak wyglądają budynki, drogi, ulice, place i jak zabudowane i urządzone są różne miejsca w miejscowości, gdzie Pan/Pani mieszka albo bywa? Rozkład odpowiedzi. 17
7. Czy interesuje się Pan/Pani tym – czy zwraca Pan/Pani uwagę na to – jak wyglądają budynki, drogi, ulice, place i jak zabudowane i urządzone są różne miejsca w miejscowości, gdzie Pan/Pani mieszka albo bywa? Rozkład odpowiedzi ze względu na wiek 18
8. Co decyduje o tym, że dany obiekt architektoniczny podoba się Panu/Pani? Rozkład odpowiedzi . . .21
9. Czy, ogólnie rzecz biorąc, pod względem architektonicznym, tj. wyglądu, rozmieszczenia w przestrzeni i wygody użytkowania zabudowy, podoba się Panu/Pani, czy też nie podoba się miejscowość, w której Pan/Pani mieszka? Rozkład odpowiedzi 22

10. Ocena wyglądu: budynku, w którym Pan/Pani mieszka	24
11. Ocena wyglądu: najbliższego otoczenia budynku, w którym Pan/Pani mieszka (klatek schodowych, podwórzy, placów osiedlowych, innych budynków mieszkalnych itp.)	25
12. Ocena wyglądu: terenów zieleni publicznej (parków, skwerów itp.) w Pana/Pani okolicy	26
13. Ocena wyglądu: sklepów, punktów usługowych w Pana/Pani okolicy.	27
14. Ocena wyglądu: szkół i przedszkoli w Pana/Pani okolicy.	27
15. Ocena wyglądu: placówek kultury znajdujących się w sąsiedztwie (ośrodków kultury, bibliotek, teatrów itd.) w Pana/Pani okolicy	28
16. Przypuśćmy, że z różnych powodów decyduje się Pan/Pani na zmianę dotychczasowego miejsca zamieszkania. Które z przedstawionych elementów uznał(a)by Pan/Pani za ważne, a które za nieważne przy wyborze nowego mieszkania lub domu? Proszę ocenić znaczenie każdego z wymienionych elementów. Odsetek odpowiedzi „bardzo ważne”	32
17. Gdzie wolał(a)by Pan/Pani mieszkać (hipotetycznie)? Rozkład odpowiedzi	33
18. Które poniższych zdań jest Panu/Pani bliższe? Rozkład odpowiedzi.	37
19. Kto według Pana/Pani ma największy wpływ na to, jak wyglądają nasze miasta? Rozkład odpowiedzi.	38
20. Kto przede wszystkim powinien Pana/Pani zdaniem decydować o ochronie historycznie ważnych budynków i zabudowań w Pana/Pani miejscowości? Rozkład odpowiedzi	39
21. Ustalenie przez samorządy lokalne zasad dotyczących obecności reklam w przestrzeni publicznej poprawiłoby wygląd polskich miast i wsi. Rozkład odpowiedzi twierdzących i przeczących	40
22. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego powinny uwzględniać wartości historyczne miejsc i obiektów. Rozkład odpowiedzi twierdzących i przeczących	41
23. Władze samorządowe powinny określić zasady projektowania przestrzeni publicznej w centrach historycznych (dotyczące m.in. wielkości zabudowy, komunikacji pieszej, rowerowej i kołowej, zieleni, oświetlenia). Rozkład odpowiedzi twierdzących i przeczących	41
24. Przestrzeń publiczna w centrach historycznych powinna być projektowana z udziałem mieszkańców. Rozkład odpowiedzi twierdzących i przeczących	42
25. Wnętrza budynków instytucji publicznych, placówek oświaty, kultury, służby zdrowia itp. powinny być projektowane przez architektów wnętrz. Rozkład odpowiedzi twierdzących i przeczących	43
26. Wnętrza budynków instytucji publicznych, placówek oświaty, kultury, służby zdrowia itp. powinny być projektowane w konsultacji z ich użytkownikami. Rozkład odpowiedzi twierdzących i przeczących	44
27. Czy uważa Pan/Pani, że historyczne obiekty architektoniczne: [lista stwierdzeń]. Rozkład wskazań	45
28. Z którym ze stwierdzeń podanych obok zgadza się Pan/Pani w największym stopniu? Rozkład odpowiedzi.	46
29. Zachowane historyczne budynki i zabudowania są ważnym źródłem wiedzy o przeszłości miejsca. Rozkład odpowiedzi twierdzących i przeczących	46
30. Dbałość o historyczne budynki i zabudowania to przejaw patriotyzmu. Rozkład odpowiedzi twierdzących i przeczących	47
31. Jestem dumny/dumna z dzielnicy/miejscowości, w której mieszkam. Rozkład odpowiedzi twierdzących i przeczących	47
32. Chcę angażować się w sprawy związane z dzielnicą/miejscowością, w której mieszkam. Rozkład odpowiedzi twierdzących i przeczących.	48
33. Chciał(a)bym się wyprowadzić z dzielnicy/miejscowości, w której mieszkam. Rozkład odpowiedzi twierdzących i przeczących.	49
34. Ważniejsze jest dla mnie, jak mieszkam, niż gdzie mieszkam. Rozkład odpowiedzi twierdzących i przeczących	50

35. Uważam, że w mieście ważniejsza jest wygoda mieszkańców niż dbałość o zabytki. Rozkład odpowiedzi twierdzących i przeczących.	50
36. Interesuje mnie historia obiektów architektonicznych w dzielnicy/miejscowości, w której mieszkam. Rozkład odpowiedzi twierdzących i przeczących	51
37. Co zdaniem Pana/Pani powinno być celem powszechnej edukacji architektonicznej? Rozkład odpowiedzi.	54
38. Która instytucja zdaniem Pana/Pani powinna odpowiadać za edukację architektoniczną w Polsce? Rozkład odpowiedzi	56

KWESTIONARIUSZ

- P1 Z czym kojarzy się Panu/Pani słowo architektura?**
- P2 Czy pamięta Pan/Pani nazwisko jakiegoś znanego architekta?**
- a) Tak, jakie?.....
b) Nie.
- P3. Czy słyszał(a) Pan/Pani o obiektach architektonicznych / miejscach w przestrzeni publicznej, które są ważne dla historii architektury Polski?**
- a) Tak, o jakich obiektach architektonicznych / miejscach w przestrzeni publicznej Pan/Pani słyszał(a)?.....
b) Nie.
- P4. Czy, ogólnie rzecz biorąc, pod względem architektonicznym, tj. wyglądu, rozmieszczenia w przestrzeni i wygody użytkowania zabudowy, podoba się Panu/Pani, czy też nie podoba się miejscowość, w której Pan/Pani mieszka?**
- a) Zdecydowanie nie podoba mi się.
b) Raczej nie podoba mi się.
c) Raczej podoba mi się.
d) Zdecydowanie podoba mi się.
e) Trudno powiedzieć (nieczytane przez ankietę).
- P5. Jak, ogólnie rzecz biorąc, ocenia Pan/Pani wygląd...**
- budynku, w którym Pan/Pani mieszka?
  - najbliższego otoczenia budynku, w którym Pan/Pani mieszka (klatek schodowych, podwórzy, placów osiedlowych, innych budynków mieszkalnych itp.)?
  - sklepów, punktów usługowych w Pana/Pani okolicy?
  - szkół i przedszkoli w Pana/Pani okolicy?
  - placówek kultury znajdujących się w sąsiedztwie (ośrodków kultury, bibliotek, teatrów itd.) w Pana/Pani okolicy?
  - terenów zieleni publicznej (parków, skwerów itp.) w Pana/Pani okolicy?
- Proszę ocenić, postępując się siedmiostopniową skalą, gdzie 1 oznacza „W ogóle mi się nie podoba (jq)”, a 7 „Bardzo mi się podoba (jq)”.
- Odpowiedź „Nie dotyczy” nieczytana i tylko dla czterech ostatnich podpunktów.
- P6. Które z poniższych zdań jest Panu/Pani bliższe?**
- a) Właściciel posesji może na niej wybudować, co tylko zechce, niezależnie od tego, co myślą o tym inni.
b) Mieszkańcy i lokalne władze powinny mieć wpływ na to, co jest budowane w ich okolicy.
- P7. Kto według Pana/Pani ma największy wpływ na to, jak wyglądają nasze miasta?**
- a) Władze lokalne.
b) Architekci.
c) Inwestorzy/deweloperzy.
d) Urzędnicy administracji i inspekcji budowlanej.
e) Lokalne społeczeństwo.
f) Ludzie budujący swoje domy.
g) Trudno powiedzieć (nieczytane).
- P8. Kto przede wszystkim powinien Pana/Pani zdaniem decydować o ochronie historycznie ważnych budynków i zabudowań w Pana/Pani miejscowości? Proszę zaznaczyć najwyżej trzy odpowiedzi.**
- a) Rząd i instytucje rządowe.
b) Samorząd lokalny.
c) Organizacje pozarządowe.
d) Specjaliści – architekci, urbaniści, historycy sztuki.
e) Właściciel.
f) Mieszkańcy.
g) Sponsorzy prywatni.

- h) Ktoś inny, inne instytucje, jakie?.....
- i) W mojej miejscowości nie ma historycznie ważnych budynków, ani zabudowań.
- j) Nie wiem / trudno powiedzieć (nieczytane).

P9. Czy zgadza się Pan/Pani z następującymi stwierdzeniami?

Ustalenie przez samorządy lokalne zasad dotyczących obecności reklam w przestrzeni publicznej poprawiłoby wygląd polskich miast i wsi.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego powinny uwzględniać wartości historyczne miejsc i obiektów.

Władze samorządowe powinny określić zasady projektowania przestrzeni publicznej w centrach historycznych (dotyczące m.in. wielkości zabudowy, komunikacji pieszej, rowerowej i kołowej, zieleni, oświetlenia).

Przestrzeń publiczna w centrach historycznych powinna być projektowana z udziałem mieszkańców.

Wnętrza budynków instytucji publicznych, placówek oświaty, kultury, służby zdrowia itp. powinny być projektowane przez architektów wnętrz.

Wnętrza budynków instytucji publicznych, placówek oświaty, kultury, służby zdrowia itp. powinny być projektowane w konsultacji z ich użytkownikami.

Możliwe odpowiedzi dla każdego stwierdzenia:

- a) Zdecydowanie tak.
- b) Raczej tak.
- c) Raczej nie.
- d) Zdecydowanie nie.
- e) Trudno powiedzieć (nieczytane).

P10. Co decyduje o tym, że dany obiekt architektoniczny podoba się Panu/Pani? Proszę wskazać trzy najważniejsze czynniki (rotowanie odpowiedzi):

- a) Jest funkcjonalny.
- b) Jest dobrze utrzymany.
- c) Wywołuje emocje, tworzy wyjątkową atmosferę.
- d) Dobrze się starzeje (ma wartość ponadczasową).
- e) Ma dobrze zaprojektowane detale.
- f) Pasuje do otoczenia (jest interesująco wpisany w kontekst miejsca, istniejącej zabudowy).
- g) W sposób czytelny reprezentuje jakiś styl architektoniczny.
- h) Ma interesujący kształt.
- i) Wyróżnia się kolorystycznie.
- j) Jest wysoki (w stosunku do innych budynków w swoim otoczeniu).
- k) Nie zagraża środowisku naturalnemu.
- l) Jest modny.
- m) Inne, jakie? .....

P11. Gdzie wolał(a)by Pan/Pani mieszkać (hipotetycznie)?

- a) W mieszkaniu w nowej zabudowie, ale w historycznej okolicy.
- b) W wyremontowanym budynku historycznym.
- c) W nowej zabudowie stylizowanej na zabytkową.
- d) W nowej zabudowie, we współcześnie zabudowywanej okolicy bez zabytków.
- e) W budynku zabytkowym, nawet jeżeli nie był remontowany.

P12. Czy interesuje się Pan/Pani tym – czy zwraca Pan/Pani uwagę na to – jak wyglądają budynki, drogi, ulice, place i jak zabudowane i urządzone są różne miejsca w miejscowości, gdzie Pan/Pani mieszka albo bywa?

- a) Bardzo się tym interesuję.
- b) Trochę się tym interesuję.
- c) Raczej się tym nie interesuję.
- d) Wcale się tym nie interesuję.
- e) Trudno powiedzieć (nieczytane).

P13. Proszę powiedzieć, czy zgadza się Pan/Pani, czy też nie zgadza z następującymi stwierdzeniami (opiniami):

- Ładna zabudowa i otoczenie sprawiają, że ludzie lepiej się czują.
- Lepiej się pracuje, jeśli miejsce pracy ładnie wygląda.
- Lubię patrzeć na dobrze zachowane stare, zabytkowe budowle.
- Jest dla mnie ważne, wśród jakich budynków albo w jakim otoczeniu mieszkam.
- Lubię nowe budynki.
- To, czy budynki szkolne są przykładem dobrej architektury, ma znaczenie dla edukacji dzieci i młodzieży.
- To, jak wygląda szpital, może mieć wpływ na to, jak szybko chorzy wracają do zdrowia.
- Większość nowo budowanych budynków „kłuje w oczy”.
- Sposób zaplanowania i urządzenia przestrzeni publicznej wpływa na jakość życia społeczności lokalnej.
- Zieleń miejska jest koniecznym elementem przestrzeni publicznej.

Możliwe odpowiedzi dla każdego stwierdzenia:

- a) Zdecydowanie tak.
- b) Raczej tak.
- c) Raczej nie.
- d) Zdecydowanie nie.
- e) Trudno powiedzieć (nieczytane).

P14. Przypuśćmy, że z różnych powodów decyduje się Pan/Pani na zmianę dotychczasowego miejsca zamieszkania. Które z przedstawionych elementów uznał(a)by Pan/Pani za ważne, a które za nieważne przy wyborze nowego mieszkania lub domu? Proszę ocenić znaczenie każdego z wymienionych elementów:

- Bezpieczna okolica.
- Czyste chodniki, ulice.
- Funkcjonalność wnętrza (np. to, że wnętrze jest wygodne, przestrzenne, nasłonecznione itp.).
- Niski koszt utrzymania.
- Dobra komunikacja z innymi miejscowościami (dzielnicami), dobry dojazd do miejsca zamieszkania, dobry dojazd do miejsca pracy.
- Dużo zieleni i wolnej przestrzeni w otoczeniu miejsca zamieszkania.
- Wygląd zewnętrzny budynku.
- Przestrzeń publiczna w okolicy, taka jak np.: rynek, park, plac, place zabaw.
- Obecność w okolicy obiektów użyteczności publicznej, takich jak: urzędy, sklepy, kino, basen, szpital itp.
- Obecność w okolicy szkoły, przedszkola.
- Wkomponowanie budynku w otaczającą go zabudowę.
- Możliwość uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i współdecydowania o różnych przedsięwzięciach, dotyczących m.in. zagospodarowania przestrzeni publicznej wokół miejsca zamieszkania.
- Jednolity sposób kształtowania/styl zabudowy w okolicy.
- Odmienność (wyróżnialność) budynku od innych budynków w okolicy.

Możliwe odpowiedzi dla każdego elementu:

- a) Bardzo ważne.
- b) Raczej ważne.
- c) Raczej nieważne.
- d) Zdecydowanie nieważne.
- e) Trudno powiedzieć (nieczytane).

P15. Z którym ze stwierdzeń podanych obok zgadza się Pan/Pani w największym stopniu? Proszę wskazać tylko jedną odpowiedź.

- a) Historyczne obiekty architektoniczne stanowią barierę dla rozwoju mojej miejscowości.
- b) Historyczne obiekty architektoniczne stanowią czynnik wspomagający rozwój mojej miejscowości.
- c) Historyczne obiekty architektoniczne nie mają wpływu na rozwój mojej miejscowości.
- d) Historyczne obiekty architektoniczne mogłyby stanowić czynnik rozwoju mojej miejscowości, ale na razie brakuje pomysłu, jak wykorzystać ten zasób.
- e) W mojej miejscowości nie ma obiektów historycznych.
- f) Trudno powiedzieć (nieczytane)

P16. Czy uważa Pan/Pani, że historyczne obiekty architektoniczne (jednokrotnego wyboru):

- a) Powinny być bezwzględnie zachowane.
- b) Powinny być zachowane tylko wtedy, gdy możliwa jest ich adaptacja do nowych funkcji.
- c) Nie muszą być zachowane.
- d) Trudno powiedzieć (nieczytane).

P17. Proszę powiedzieć, czy zgadza się Pan/Pani, czy też nie zgadza, z następującymi stwierdzeniami (opiniami):

- Zachowane historyczne budynki i zabudowania są ważnym źródłem wiedzy o przeszłości miejsca.
- Dbałość o historyczne budynki i zabudowania to przejaw patriotyzmu.
- Uważam, że w mieście ważniejsza jest wygoda mieszkańców niż dbałość o zabytki.

Możliwe odpowiedzi dla każdego stwierdzenia:

- a) Zdecydowanie tak.
- b) Raczej tak.
- c) Raczej nie.
- d) Zdecydowanie nie.
- e) Trudno powiedzieć (nieczytane).

P18. Proszę powiedzieć, czy zgadza się Pan/Pani, czy też nie zgadza, z następującymi stwierdzeniami (opiniami):

- Jestem dumny/a z dzielnicy/miejscowości, w której mieszkam.
- Chcę angażować się w sprawy związane z dzielnicą/miejscowością, w której mieszkam.
- Chciał(a)bym się wyprowadzić z dzielnicy/miejscowości, w której mieszkam.
- Ważniejsze jest dla mnie, jak mieszkam, niż gdzie mieszkam.
- Interesuje mnie historia obiektów architektonicznych w dzielnicy/miejscowości, w której mieszkam.

Możliwe odpowiedzi dla każdego stwierdzenia:

- a) Zdecydowanie tak.
- b) Raczej tak.
- c) Raczej nie.
- d) Zdecydowanie nie.
- e) Trudno powiedzieć (nieczytane).

P19. Co zdaniem Pana/Pani powinno być celem powszechnej edukacji architektonicznej? Proszę wskazać maksymalnie trzy najważniejsze czynniki (rotowanie odpowiedzi):

- a) Uświadomienie wpływu otoczenia przestrzennego na samopoczucie człowieka.
- b) Uświadomienie wpływu otoczenia przestrzennego na wspomaganie więzi sąsiedzkich.
- c) Przekazanie wiedzy związanej z historią architektury jako jednej ze sztuk.
- d) Pogłębienie znajomości lokalnego dziedzictwa kulturowego.
- e) Rozwój umiejętności urządzania wnętrz mieszkalnych.
- f) Poznanie zasad projektowania przestrzeni publicznych oraz budynków użyteczności publicznej (sklepy, szkoły, domy kultury...).
- g) Uświadomienie znaczenia udziału mieszkańców/użytkowników w procesie kształtowania ich najbliższego otoczenia.
- h) Poznanie zasad budownictwa (architektury) przyjaznego dla przyrody.
- i) Inne, jakie? .....
- j) Nie zastanawiam się nad tym.
- k) Trudno powiedzieć (nieczytane).

P20. Która instytucja zdaniem Pana/Pani powinna odpowiadać za edukację architektoniczną w Polsce? Proszę wskazać maksymalnie trzy odpowiedzi.

- a) Wydziały architektury wyższych uczelni w ramach kształcenia profesjonalistów.
- b) Szkoła.
- c) Przedszkole.
- d) Rodzina.
- e) Instytucje kultury (domy kultury itp.).
- f) Organizacje pozarządowe (stowarzyszenia, fundacje).

- g) Rząd i instytucje rządowe.
- h) Samorząd lokalny.
- i) Kościoły, związki wyznaniowe.
- j) Związki/organizacje architektów.
- k) Ktoś inny, inne instytucje, jakie?.....
- l) Nikt.

NARODOWE
CENTRUM
KULTURY

◆ ◆ ◆
BADANIA
NCK